

KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
SOCIALINIŲ IR HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS GEOGRAFIJOS IR REGIONISTIKOS STUDIJŲ CENTRAS

GRIŽTAMOSIOS MIGRACIJOS SITUACIJA LIETUVOJE
IR JĄ LEMIANČIOS PRIEŽASTYS

Magistro baigiamasis darbas

Autorius

SMNVG19, stud. Jolanta Zagorskienė

Vadovė

doc. dr. Aleksandra Batuchina

Klaipėda, 2021

Socialinės geografijos ir regionistikos studijų centras

MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO LYDRAŠTIS

Pildo magistro baigiamojo mokslinio darbo autorius

.....
JOLANTA ZAGORSKIENĖ

(magistro baigiamojo mokslinio darbo autoriaus vardas, pavardė)

.....
GRIŽTAMOSIOS MIGRACIJOS SITUACIJA LIETUVOJE IR JĄ LEMIANČIOS PRIEŽASTYS

(magistro baigiamojo mokslinio darbo pavadinimas lietuvių kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis mokslinis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas magistro baigiamasis mokslinis darbas ar jo dalis nebuvo panaudoti Klaipėdos universitete ir/ar kitose aukštosiose mokyklose.

.....
JOLANTA ZAGORSKIENĖ

(magistro baigiamojo mokslinio darbo autorius ir parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis mokslinis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 m. Klaipėdos universiteto studijų procese.

.....
JOLANTA ZAGORSKIENĖ

(magistro baigiamojo mokslinio darbo autorius ir parašas)

Pildo magistro baigiamojo mokslinio darbo vadovas

Magistro baigiamąjį mokslinį darbą ginti

.....
leidžiu

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
2020-01-07

(data)

.....
doc. dr. Aleksandra Batuchina

(magistro baigiamojo mokslinio vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Pildo SGRS centro vadovas

Magistro mokslinis baigiamasis darbas įregistruotas centre

.....
2020-01-07

(data)

.....
doc. dr. Eduardas Spiriajevas

(vardas, pavardė ir parašas)

Pildo SGRS centro vadovas

Magistro mokslinį baigiamąjį darbą ginti

.....
leidžiu

(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
2020-01-07

(data)

.....
doc. dr. Eduardas Spiriajevas

(magistro baigiamojo mokslinio vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Recenzentu(-ais) skiriu doc. dr. Irma Spiriajevienė, lekt. Angelė Pakamorienė

.....
(įrašyti recenzento(u) vardą, pavardę)

.....
2020-01-07

(data)

TURINYS

SANTRAUKA	4
IVADAS	6
ANKSTESNIŲ TYRIMŲ ANALIZĖ	9
1. GRĮŽTAMOSIOS MIGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI	20
1.1. Grįžtamosios migracijos samprata ir tipologija migracijos proceso kontekste	20
1.2. Grįžtamosios migracijos teorijos Lietuvos migracijos kontekste	26
2. GRĮŽTAMOJI MIGRACIJA LIETUVOJE: POKYČIO ANALIZĖ IR SKATINANČIŲ PRIEMONIŲ APŽVALGA	31
2.1. Grįžtamosios migracijos situacijos Lietuvoje analizė 2010-2020 m.	31
2.2. Grįžtamąją migraciją skatinančios priemonės Lietuvoje	43
3. GRĮŽTAMĄJĄ MIGRACIJĄ LEMIANČIOS PRIEŽASTYS IR IŠŠŪKIAI LIETUVOJE: GRĮŽUSIŲJŲ NUOMONĖS TYRIMAS	49
3.1. Tyrimo metodologija	49
3.2. Respondentų demografinės charakteristikos.....	49
3.3. Grįžimą į Lietuvą lemiančių priežasčių analizė.....	57
3.4. Reintegracija, iššūkiai ir ketinimas reemigruoti	68
IŠVADOS	79
REKOMENDACIJOS	81
SUMMARY	82
LITERATŪRA	84
PRIEDAI	89

Zagorskienė J. Grįžtamosios migracijos situacija Lietuvoje ir ją lemiančios priežastys. Visuomenės geografijos ir geoinformacinių sistemų taikymo studijų magistro programos baigiamasis darbas. Darbo vadovas doc. dr. A. Batuchina, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2021, 102 p.

SANTRAUKA

Šiame darbe analizuojama grįžtamosios migracijos situacija Lietuvoje ir ją lemiančios priežastys. Darbe analizuojamas 2010-2020 m. laikotarpis, nes šis laikotarpis pasižymi migracijos srautų pokyčiais ne tik Lietuvoje, bet ir priimančiose valstybėse. Nuolat kylantys nauji iššūkiai (pvz.: pasaulinė COVID-19 pandemija, Jungtinės Karalystės išstojimas iš Europos Sąjungos sudėties), keičia migrantų planus ir daro įtaką grįžtamosios migracijos srautams.

Šio darbo tikslas - atlikti grįžtamosios migracijos Lietuvoje situacijos analizę nustatant grįžtamąją migraciją lemiančias priežastis bei grįžusiems kylančias problemas. Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą, buvo iškelti šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti grįžtamosios migracijos sampratų kompleksiskumą, tipologijas ir teorijas Lietuvos migracijos proceso kontekste;
2. Išanalizuoti grįžtamosios migracijos pokyčius, juos lemiančias priežastis bei skatinančias priemones Lietuvoje 2010-2020 metais;
3. Nustatyti ir išanalizuoti grįžusiųjų migrantų nuomonę apie priežastis, kurios lėmė grįžtamąją migraciją Lietuvoje 2010-2020 metais;
4. Nustatyti grįžusiesiems kylančius reintegracijos iššūkius ir išanalizuoti ketinimą reemigruoti.

Pirmoje darbo dalyje analizuojama grįžtamosios migracijos samprata, jos tipologijos bei teorijos, kas padeda geriau paaiškinti grįžtamąją migraciją migracijos kontekste. Antroje darbo dalyje, remiantis moksliniais šaltiniais ir statistiniais duomenimis, atskleidžiama grįžtamosios migracijos situacija ir jos politika Lietuvoje 2010-2020 m. laikotarpiu. Šioje dalyje taip pat aptariamos Lietuvoje taikomos grįžtamąją migraciją skatinančios priemonės, programos, jų efektyvumas.

Empirinėje darbo dalyje analizuojami atliktos grįžusių asmenų apklausos (n=252) rezultatai. Jų dėka išsiaiškintos tiriamųjų demografinės charakteristikos, o atlikus tyrimo pateiktų duomenų kontentinę (turinio) analizę, atskleidžiamos grįžimą į Lietuvą lėmusios priežastys, grįžusiesiems kylantys iššūkiai ir problemos.

Išanalizavus apklausos duomenis galima konstatuoti, kad grįžtamąją migraciją Lietuvoje geriausiai paaiškina neoklasikinės ekonomikos teorijos stūmos ir traukos principas; į Lietuvą dažniausiai sugrįžta jauni, darbingo amžiaus asmenys, kurie turi aukštąjį išsilavinimą, yra dirbantys ir gyvena miestuose; grįžimą į Lietuvą lemia kompleksinės priežastys, kurios susijusios su situacija

tiek Lietuvoje, tiek priimančiose valstybėse; sugrįžus į Lietuvą labiausiai išryškėja finansinio stabilumo, pagalbos iš institucijų/įstaigų, tolerancijos ir informacijos trūkumas; grįžusiesiems daugiausiai pagalbos suteikia artimieji ir draugai, o mažiausiai pagalbos sulaukiama iš įvairių institucijų, švietimo bei medicinos įstaigų darbuotojų; į Lietuvą grįžę tiriamieji yra patenkinti savo apsisprendimu sugrįžti į Lietuvą, bet daugiau nei trečdalis tiriamųjų teigia nežinantys ar ateityje nepasirinks emigruoti dar kartą.

Raktiniai žodžiai: migracija, grįžtamoji migracija, reemigracija, migracijos teorijos, grįžtamosios migracijos samprata, migracijos politika, turinio analizė (*content analysis*), stūmos ir veiksniai.

IVADAS

Pasaulyje vykstantys ekonominiai bei politiniai procesai dažnai neaplenkia žmonių gyvenimo ir kone visada daro įtaką įvairiems socialiniams reiškiniams – nedarbui, skurdui, socialinės ir ekonominės atskirties augimui, socialinės diferenciacijos didėjimui ir kt. Dažnai, norėdami išspręsti įvairias iškilusias problemas (ne tik ekonomines), asmenys renkasi emigracijos kelią. Migracijos srautai pasaulyje yra dideli, jie turi įtakos pasaulio ekonomikos augimui, valstybių raidai bei kultūroms (Naulickaitė, Melnikas, 2015). Tačiau tos pačios socialinės ir ekonominės ir kitos problemos gali laukti ir priimančioje šalyje, dėl ko išvykstantys asmenys gali pasirinkti ir grįžimą į gimtąją šalį, kitaip tariant, pasirenka grįžtamosios migracijos kelią.

Grįžtamosios migracijos tema Lietuvoje susidomėta palyginus neseniai - tik nuo 2004 m. Nors Lietuvoje grįžtamosios migracijos procesai pastaraisiais metais vyksta vis intensyviau. Vien nuo pasaulinės ekonominės krizės prasidėjimo 2007 m., Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuva neteko daugiau nei pusės milijono Lietuvos piliečių. Pastaraisiais metais pastebimas migracijos situacijos keitimasis – į Lietuvą sugrįžta vis daugiau emigracijoje pabuvusių Lietuvos piliečių ir sugrįžtančiųjų srautas ne mažėja, bet didėja. Tai rodo, kad politinė, ekonominė bei socialinė situacija keičiasi ne tik užsienyje, bet ir Lietuvoje. Įvairių priežasčių vedami, asmenys nusprendžia išvykti iš juos priėmusios šalies atgal į tėvynę, kad galėtų pradėti naują savo gyvenimo etapą. I. Strumickienė (2019) teigia, kad dėl globalizacijos, efektyvesnių komunikacijos ir transporto sistemų, grįžtamoji migracija yra nuolat kintantis reiškinys, todėl reikalinga stebėti jo raidą bei pokyčius. Kaip pavyzdžiui, šiuo metu vykstantys pasauliniai įvykiai ir kiti reiškiniai (pvz.: Jungtinės Karalystės išstojimas iš Europos Sąjungos ir pasaulinė COVID-19 pandemija) daro įtaką grįžtamosios migracijos srautams, todėl svarbu nuolat analizuoti grįžtančiųjų lūkesčius, poreikius bei veiksnius.

Svarbu paminėti, kad geografiniu požiūriu grįžtamosios migracijos tema analizuojama gan retai, nors geografijoje taip pat būdinga tirti įvairius socialinius reiškinius bei jų erdviškumą. Todėl šiame darbe grįžtamosios migracijos situacija Lietuvoje analizuojama būtent per geografijos prizmę.

Įvairūs emigrantų grįžimo į kilmės šalį veiksniai – emociniai, vaikų auginimo, gyvenimo sąlygų, darbo, integravimosi sunkumai ir kt. analizuojami erdviniame kontekste. Tokia analizė leidžia nustatyti grįžtamąją migraciją lemiančias priežastis, kurti grįžtantiems palankią valstybės strategiją, numatyti ateities tendencijas bei perspektyvas atsižvelgiant į skirtingų Lietuvos regionų kontekstą.

Šis darbas yra aktualus, nes tai vienas iš pirmųjų darbų, analizuojančių grįžtamąją migraciją geografiniu požiūriu apimant 2010-2020 m. Darbe taip pat apžvelgiama vykdoma migracijos politika, jos spragos *de facto* ir *de jure* požiūrių skirtume bei šiuo metu taikomos priemonės - ne tik teoriniu, bet ir praktiniu, per pačių grįžtančiųjų migrantų prizmę, aspektu. Taip pat darbe analizuojamos

aktualiausi ir naujaisi veiksniai Europoje ir pasaulyje, kurie daro įtaką grįžtančiajai migracijai: Brexit ir COVID-19 viruso įtaka. Analizuojamas laikotarpis taip pat pasižymi Lietuvos ekonominiu atsigavimu ir augimu po 2008-2009 vykusios pasaulinės ekonominės krizės, pokyčiais politikoje, socialinėje ir kitose sistemose.

Tyrimo tikslas. Atlikti grįžtamosios migracijos Lietuvoje situacijos analizę nustatant grįžtamąją migraciją lemiančias priežastis bei grįžusiems kylančias problemas.

Tyrimo uždaviniai.

1. Išanalizuoti grįžtamosios migracijos sampratų kompleksiskumą, tipologijas ir teorijas Lietuvos migracijos proceso kontekste;
2. Išanalizuoti grįžtamosios migracijos pokyčius, juos lemiančias priežastis bei skatinančias priemones Lietuvoje 2010-2020 metais;
3. Nustatyti ir išanalizuoti grįžusiųjų migrantų nuomonę apie priežastis, kurios lėmė grįžtamąją migraciją Lietuvoje 2010-2020 metais;
4. Nustatyti grįžusiems kylančius reintegracijos iššūkius ir išanalizuoti ketinimą reemigruoti.

Tyrimo metodai

Baigiamajame darbe naudojami metodai pasirenkami atsižvelgiant į jo esmę bei eigą, siekiant geriausiai atskleisti jo tikslą bei uždavinius. Pasirinkti metodai taip pat padėjo tinkamai interpretuoti atlikto tyrimo duomenis bei suformuluoti tinkamas išvadas bei rekomendacijas. Įvertinus darbo specifiką ir ypatumus buvo pasirinkti šie metodai:

- 1) ***mokslinės ir teisinės literatūros analizė.*** Siekiant išsiaiškinti grįžtamosios migracijos sampratą, tipologiją bei jos teorijas, bei įvertinti migracijos politikos situaciją Lietuvoje buvo atlikta išsami mokslinių ir teisinių šaltinių analizė;
- 2) ***statistinių duomenų analizė.*** Statistinių duomenų analizė leido nustatyti grįžtamosios migracijos mastus bei srautus;
- 3) ***kiekybinis tyrimas anketavimo būdu (n=252).*** Siekiant išsiaiškinti grįžtamąją migraciją lemiančias priežastis bei grįžtantiems kylančias problemas ir iššūkius, buvo apklausti asmenys, kurie į Lietuvą sugrįžo praleidę vieną ar kelis buvimo emigracijoje etapus. Atliekant tyrimą, buvo svarbu nustatyti, kokios pagrindinės priežastys lemia grįžtamąją migraciją, ir su kokiais iššūkiais bei problemomis susiduria Lietuva ir jos piliečiai. Klausimynas buvo sudarytas iš 17 klausimų: 8 socialinių-demografinių ir 9 apie grįžimo priežastis ir aplinkybes. Anketa buvo platinama internete, per www.apklausa.lt platformą, socialiniuose tinkluose ir pasitelkiant socialinius kontaktus. Duomenys rinkti nuo 2020 m. rugsėjo 1 d. iki 2020 m. gruodžio 1 d.;

- 4) ***kartografavimo metodas***. Taikant kartografavimo metodą buvo vizualiai pavaizduoti grįžtamosios migracijos pokyčiai, priežastys, grįžusiųjų pasiskirstymas Lietuvos regionuose ir savivaldybėse;
- 5) ***turinio analizė (angl. content analysis)***. Apklausiant grįžusius asmenis buvo pateikti atviro pobūdžio klausimai, kurie buvo analizuojami turinio analizės metodu, sudarant grįžimo priežasčių, iššūkių ir problemų kategorijas ir subkategorijas;
- 6) ***aprašomoji statistinė analizė***. Apklausos metu gauti duomenys buvo susisteminti ir grafiškai pavaizduoti lentelėse bei grafikuose.

ANKSTESNIŲ TYRIMŲ ANALIZĖ

Apie migraciją negalima kalbėti kaip apie naują reiškinį – migracijos ištakas galima rasti jau nuo senų laikų, kai žmonės ieškojo kitų gyvenimo ir egzistencijos galimybių (Damulienė, 2013). Kaip ir kiekvienas vykstantis reiškinys, taip ir migracija sudarė sąlygas kitų reiškinų atsiradimui. Vienas jų – tai grįžtamoji migracija. Dar visai neseniai buvo manoma ir teigiama, kad iš savo gimtosios šalies emigravęs asmuo greičiausiai niekada nebegrįš į savo kilmės šalį (Sussman, 2010). Bet štai, pasikeitus situacijai, dėl vienokių ar kitokių priežasčių, emigravęs asmenys nusprendžia grįžti į savo gimtąją šalį.

Lietuvos mokslininkai (daugiausia geografs, ekonomistai, sociologai ir politologai) migracijos reiškinį plačiau nagrinėti pradėjo nuo 1991 m., todėl galima rasti nemažai mokslinių straipsnių, monografių ir tyrimų šia tema. Bet to negalima pasakyti apie grįžtamąją migraciją. Grįžtamoji migracija – tai dar pakankamai nauja ir mažai tirta sritis, tad šią temą aptariančių ir tiriančių mokslininkų nėra daug.

Analizuojant mokslinius šaltinius paaiškėjo, kad grįžtamosios migracijos tema Lietuvos geografų darbuose nėra plačiai ištirta, o aktualesne ji tapo visai neseniai. Vienas žymiausių Lietuvos geografų prof. habil. dr. Stasys Vaitekūnas (1941-2016) savo tyrimuose analizavo įvairius migracijos procesus. 2006 m. buvo išleista profesoriaus parengta mokslinė monografija „Geografijos erdvėse“. Kadangi šioje monografijoje kalbama apie Lietuvos gyventojų skaičiaus kaitą ir emigraciją, todėl užsimenama ir apie į kilmės šalį sugrįžusius Lietuvos piliečius, kurie dažniausiai į Lietuvą sugrįžo repatriacijos metu.

Tais pačiais metais buvo išleista dar viena prof. habil. dr. Stasio Vaitekūno monografija „Lietuvos gyventojai. Per du tūkstantmečius“ (2006b). Šioje monografijoje autorius pateikė duomenis apie Lietuvos gyventojų skaičių ir raidą per du tūkstančius metų. Monografijoje detalios aprašomas XX-XXI a. Lietuvos gyventojų skaičius, Lietuvoje gyvenančios tautinės mažumos, gimstamumo, mirtingumo, gyvenimo trukmės, vidaus migracijos ir kiti demografiniai rodikliai. Monografijoje taip pat paliečiama ir grįžtamosios migracijos tema – pateikiama informacija apie reemigracijos rodiklius nuo XXI a. pradžios, tarpukario metu (1918-1939 m.) bei atkūrus Nepriklausomybę (1990-2004 m.).

Žymi Lietuvos mokslininkė geografė dr. Audra Sipavičienė, kartu su sociologais Vladu Gaidžiu ir Margarita Dobrynina, atliko tyrimą, kurio rezultatai buvo pateikti mokslo studijoje „Grįžtamoji migracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje“ (Sipavičienė, Gaidys, Dobrynina, 2009). Šioje mokslo studijoje buvo vertinamos grįžtamosios migracijos problemos – iš išorės, iš vidaus, praktiniu bei teoriniu aspektais. Šiame darbe buvo apžvelgta grįžtamosios migracijos situacija

Lietuvoje, įvertintos emigrantų grįžimą skatinančios priemonės bei grįžtanties migrantams kylančios problemos.

Dr. Audra Sipavičienė yra atlikusi ir daugiau tyrimų grįžtamosios migracijos tema. 2015 m. dr. Audra Sipavičienė kartu su Rasa Erentaite, Mantu Jeršovu ir kt. atliko tyrimą, o jo rezultatai buvo publikuoti tyrimo ataskaitoje „Lietuvos piliečių, emigravusių į Vakarų šalis po 2000 m., sprendimo grįžti į tėvynę dinamika ir veiksniai (kokybinė analizė)“. Šioje tyrimo ataskaitoje pateikiama informacija apie iš Vakarų šalių grįžusių emigrantų sprendimo grįžti į kilmės šalį dinamika bei veiksniai. Tyrimui atlikti buvo pasirinkti dalyviai – tai 2012-2015 m. į Lietuvą grįžę emigrantai, kurie užsienio šalyje praleido ne mažiau kaip metus, o Lietuvoje yra, arba ketina praleisti, taip pat ne trumpiau nei vienerius metus. Šiame tyrime buvo puikiai atskleistos reemigracijos galimybių nuostatos bei reemigraciją lemiantys veiksniai.

A. Sipavičienės tyrimu „Grįžtamoji migracija: regionų perspektyvos“ atskleidžiama grįžtamosios migracijos problematika Lietuvos regionuose (Sipavičienė, 2018). Atliktame tyrime autorė pastebi, kad suvaldyti emigracijai ir skatinti emigrantų grįžimą į Lietuvą, reikalinga vieninga ir aiški Lietuvos vizija ir strategija šiuo klausimu, o planuojantiems sugrįžti asmenims, arba tai jau padariusiems, būtina teikti pagalbą suteikiant prieigas prie reikalingos ir naudingos informacijos.

Analizuojant aktualią mokslinę literatūrą paaiškėjo, kad grįžtamosios migracijos tema labiausiai tyrinėta ir aprašyta Lietuvos sociologų ir politologų.

Emigracijos ir reemigracijos situaciją Lietuvoje aptariama straipsnyje „Emigracijos ir reemigracijos situacija Lietuvoje“ (Butkus, Matuzevičiūtė, 2009). Autoriai pastebi, kad emigracijos ir reemigracijos reiškiniai įgija vis didesnę reikšmę globaliajame pasaulyje, todėl migracijos procesus reikėtų tirti labiau. Straipsnyje analizuojama emigracijos situacija Lietuvoje 2001-2008 m., nepamirštant įvertinti reemigraciją skatinančius veiksnius bei pateikti siūlymus jos skatinimui.

2010 m. buvo publikuotas sociologės Justinos Ražanauskaitės ir politologės Rūtos Brazienės straipsnis „Grįžtamoji lietuvių migracija: požiūriai, prielaidos, kontekstas“. Tyrimo metu buvo apklausta 20 informantų, o gauti duomenys analizuoti turinio analizės metodo būdu. Išanalizavus gautus duomenis, nustatyta, kad Lietuvos piliečiai dažniausiai emigravo dėl socialinių ir ekonominių priežasčių, kurios ir stabdo emigrantų apsisprendimą grįžti (Ražanauskaitė, Brazienė, 2010).

Vienas iš politologų, aptariančių ir tiriančių grįžtamąją migraciją, yra politologas dr. Egidijus Barcevičius. Savo straipsnyje „Emigracija ir grįžtamoji migracija Vidurio ir Rytų Europoje: sėkmės istorija ar žlugusi svajonė?“ (2012) jis aptaria migracijos tendencijas iš Vidurio ir Rytų Europos po sovietinio režimo žlugimo, daugiausiai dėmesio skirdamas laikotarpiui nuo 2004 m., kai aštuonios Vidurio ir Rytų Europos šalys tapo Europos Sąjungos dalimi. Kadangi straipsnyje išsamiai analizuojama migracija iš Vidurio ir Rytų Europos šalių, nepamirštama aptarti ir grįžtamosios migracijos į šias šalis padėties. Grįžtamoji migracija tyrime aptariama neoklasikinės ir šiuolaikinės

ekonominės teorijos požiūriu, analizuojamos grįžtamosios migracijos priežastys ir reemigrantų integraciją skatinantys veiksniai.

Politologė Dovilė Žvalionytė (dabar Jonavičienė) straipsnyje „Grįžtamosios ir pakartotinės migracijos tendencijos“ bando įvertinti, kiek emigrantų grįžo į Lietuvą 1990-2011 m., kokie sunkumai kyla bandant skaičiuoti grįžusius asmenis bei apykaitinės migracijos būdingumą Lietuvai (Žvalionytė, 2012). Kaip teigiama straipsnyje, apskaičiuoti grįžusius asmenis yra sudėtinga, kadangi ne visi emigravę ir sugrįžę asmenys, praneša atitinkamoms Lietuvos institucijoms apie savo išvykimą iš Lietuvos ir grįžimą į ją. Anot autorės, nėra vienareikšmės reemigranto, t. y. grįžusio migranto, sąvokos apibrėžimo – kada jau būtų galima priskirti asmenį prie grįžusių migrantų rato? Autorė kelia diskusinius klausimus - Ar užtenka vien tik grįžimo fakto, kad jis būtų jam priskirtas? Ar turi praeiti atitinkamas laiko tarpas grįžus į kilmės šalį (Žvalionytė, 2012)?

Nors grįžtamoji migracija dažnai aiškinama makroekonomikos aspektais, ją bandoma aiškinti ir per žmogiškojo kapitalo teorijos prizmę (Žvalionytė, Jastramskis, 2012). Žvelgiant per šią prizmę, grįžtamoji migracija – tai tarsi plano emigruoti, įgyti patirties ir sugrįžti į kilmės šalį dalis. Nesėkmingos emigracijos atveju (nepavykus integruotis ir panaudoti žmogiškąjį kapitalą), reemigruojama tik tam, kad po to vėl būtų galima emigruoti (Žvalionytė, Jastramskis, 2012).

2015 m. buvo išleistas specialus žurnalo „Politologija“ numeris, kuris buvo skirtas tyrimams atliktiems analizuojant grįžtamosios migracijos temą. Šiame žurnale publikuojami politologų Egidijaus Barcevičiaus, Dovilės Žvalionytės ir Vaidos Gineikytės straipsniai, kuriuose bandoma atskleisti ypatumus darbo rinkoje.

Vaida Gineikytė, kartu su Egidijumi Barcevičiumi, nagrinėja aukštą kvalifikaciją turinčių reemigrantų galimybes įsitvirtinti Lietuvos darbo rinkoje (Barcevičius, Gineikytė, 2015). Kadangi aukštos kvalifikacijos terminas nėra vienareikšmis, straipsnio autoriai aukštą kvalifikaciją turinčius asmenis prilygina asmenims, turintiems aukštąjį išsilavinimą ir užsienyje dirbusiems jų turimą kvalifikaciją atitinkančius darbus. Autoriai tyrime aukštą kvalifikaciją turintiems asmenims priskiria ne tik asmenis, kurie jau turi aukštąjį išsilavinimą – jiems priskiriami ir asmenys, kurie į užsienio valstybes išvyko su tikslu įgyti aukštąjį išsilavinimą, o tyrimo metu jau buvę jį įgyję (Barcevičius, Gineikytė, 2015). Straipsnyje taip pat pabrėžiama, kad nors emigracija iš Lietuvos mažėja, o grįžtančiųjų skaičius didėja – migracijos balansas Lietuvoje yra neigiamas (Barcevičius, Gineikytė, 2015).

Remdamasi savo 2014 m. apgintos daktaro disertacijos „Grįžusių migrantų integracija kilmės šalies darbo rinkoje. Lietuvos atvejo analizė“ duomenimis, D. Žvalionytė straipsnyje „Migracijos patirtis – pranašumas ar trūkumas Lietuvos darbo rinkoje?“ (2015) nagrinėja, kokią įtaką daro migracijos patirtis integruojantis į Lietuvos darbo rinką. Autorė teigia, kad siekiant didinti grįžtamąją migraciją, reikalinga skirti daugiau dėmesio reemigrantų integravimuisi jiems sugrįžus į kilmės šalį.

Taip pat svarbu, kad būtų sudarytos sąlygos integruotis ne tik kvalifikuotiems, bet ir turintiems kitokios profesinės patirties reemigrantams (Žvalionytė, 2015).

Kalbant apie grįžtamąją migraciją, labai svarbios politikos priemonės, kuriomis siekiama skatinti ir palengvinti planuojančių sugrįžti arba jau sugrįžusių reintegraciją. Irmos Budginaitės straipsnyje „Politiniai grįžtamosios migracijos veiksniai: politikos priemonės ir jų sėkmė“ (2012a) analizuojama Lietuvos migracijos ir išėvijos politika, ją išskiriant į tris etapus (Budginaitė, 2012a):

- 1990-2006 m. – Lietuvos migracijos ir išėvijos politikos užuomazgos;
- 2007-2008 m. – ekonominio nuosmukio laikotarpis;
- Nuo 2009 m. – „Globalios Lietuvos“ kūrimas.

Analizuojant šiuos aptariamame straipsnyje pateiktus laikotarpius, siekiama išsiaiškinti, kokios priemonės yra taikomos skatinant išvykusiųjų sugrįžimą bei jų reintegraciją, ir ar jos yra emigrantams žinomos bei reikalingos.

I. Budginaitė (2012b) taip pat aptaria viešojoje erdvėje vyraujančią visuomenės požiūrį į grįžtančiuosius bei grįžusių migrantų įvaizdį. Autorės teigimu, visuomenės nuomonė – tiek neigiama, tiek teigiama – gali daryti įtaką ne tik emigrantų apsisprendimui sugrįžti, bet ir jų reintegracijai (Budginaitė, 2012b). Visuomenėje vyraujanti nuomonė emigrantų atžvilgiu – tai ne vienintelė priežastis, turinti įtakos emigrantų apsisprendimui sugrįžti į Lietuvą. Labai svarbu yra ir tai, kaip patys emigrantai ir grįžtantieji į kilmės šalį vertina bei įsivaizduoja vyraujančias nuostatas apie juos (Budginaitė, 2012b).

Kalbant apie aktualiausius ir naujausius Lietuvos mokslininkų darbus grįžtamosios migracijos tema, galima rasti du straipsnius, publikuotus 2019 m. Lietuvos socialinių tyrimų centro mokslininkė prof. Laima Okunevičiūtė Neverauskienė kartu su dr. Arūnu Pociumi 2019 m. atliko tyrimą „Demografinių grupių migracijos skirtumai ir tendencijų pasikeitimai Lietuvoje“. Straipsnyje plačiai aptariama migracijos tema – vertinami migracijos skirtumai pagal demografines grupes, apžvelgiami tendencijų pasikeitimai ir įvairių autorių požiūris į migracijos procesus vykstančius Lietuvoje. Nors straipsnyje kalbama ne tik apie migraciją, bet ir apie emigraciją bei neto migraciją – apie grįžtamąją migraciją autoriai užsimena labai mažai ir plačiau ši tema nėra detalizuojama. Išanalizavus šių autorių straipsnį tikėtasi išsamesnės grįžtamosios migracijos apžvalgos, nes grįžtamoji migracija yra migracijos procesų dalis. Detalesnė migracijos tendencijų ir procesų analizė padėtų išsamiau ir detaliau paaiškinti ir ne tik emigracijos, migracijos, bet ir grįžtamosios migracijos priežastis.

2018 m. buvo vykdyta užsienyje gyvenančių lietuvių apklausa, o jos rezultatai buvo paskelbti dr. Ilonos Strumickienės straipsnyje „Lietuvių grįžtamoji migracija: tarp nesėkmės, nostalgijos ir noro tobulinti Lietuvą“ (2019). Autorė teigia, kad intensyvi ir didelio masto emigracija sukuria daug įvairių problemų – demografinių, socialinių bei ekonominių, o tai tampa iššūkiu ne tik Lietuvos valdžiai, bet ir visai visuomenei (Strumickienė, 2019). Atlikto tyrimo metu paaiškėjo, kad nedidelė

dalį tyrime dalyvavusių respondentų (20-30 %) buvo tvirtai apsisprendę negrįžti į Lietuvą, o likusi dalis respondentų (70-80 %) grįžimo į Lietuvą idėjai neprieštarautų (Strumickienė, 2019). Migracijos priežausčių tyrimo metu buvo užčiuopti tik du grįžtamosios migracijos tipai – nesėkmės grįžimas ir grįžimas siekiant inovacijų (pagal mokslininko Francesco P. Cerase grįžtamosios migracijos tipologizaciją). Autorė pabrėžia, kad norint išsiaiškinti, ar atsirasčių grįžtančiųjų, kurie norėtų išlaikyti Lietuvoje esamą socialinę, ekonominę bei kitų sričių situaciją ir poziciją, reiktų atlikti daugiau išsamesnių tyrimų (Strumickienė, 2019). Atlikus šio straipsnio ir pateiktų duomenų analizę, galima teigti, kad grįžtamosios migracijos tema dar turi daug potencialo tolimesniems tyrimams, kurie padėtų labiau išsiaiškinti grįžtančiųjų ar planuojančių grįžti poziciją, nuostatas bei ateities planus.

Tuo tarpu užsienio mokslininkų darbuose grįžtamoji migracija apžvelgiama gana plačiai, todėl nėra sunku rasti įvairių sričių mokslininkų tyrimų, atliktų šia tema. Tačiau, kaip ir Lietuvos, taip ir užsienio mokslininkai geografs, šioje srityje tyrimų yra atlikę nedaug. Daugiausia tyrimų grįžtamosios migracijos tema yra atlikę užsienio sociologai, antropologai bei ekonomistai.

Vienas žymiausių, grįžtamosios migracijos tema atlikusių užsienio geografų, yra prof. Russell King. 1986 m. buvo išleista knyga-mokslinių straipsnių rinkinys, kuriame publikuoti R. King ir kitų mokslininkų tyrimai (King, 1986). Šiame leidinyje yra apžvelgiama grįžtamosios emigracijos situacija ir jos įtaka regioniniam bei ekonominiam vystymuisi bei grįžtamosios migracijos situacija ne tik Europos, bet ir kitose pasaulio valstybėse – Kanadoje, Airijoje, Graikijoje, Jordanijoje, Alžyre bei Tolimuosiuose Rytuose.

Aptariamame leidinyje pabrėžiama, kad iki 1960 m. nėra informacijos (arba jos yra labai mažai) apie grįžtamosios migracijos fenomeną (King, 1986). R. King (1986) taip pat pabrėžia ir būtinybę tiksliau apibrėžti grįžtamosios migracijos sampratą, nes jis pastebi, kad literatūroje apie grįžtamąją migraciją randama „terminologinio aplaidumo“ (angl. *terminological sloppiness*) (King, 1986). Aiškindamas migracijos sampratą, R. King (1986) taip pat detalizuoja ir aiškina su migracijos procesais susijusius grįžtamosios migracijos, reemigracijos, apykaitinės migracijos, repatriacijos, sezoninės migracijos ir kitus terminus (King, 1986), taip pat nepamiršdamas apžvelgti ir grįžtamosios migracijos tipų (King, 1986).

2009 m. buvo publikuotas Vokietijos geografių Birgit Glorius ir Anke Matuschewski straipsnis, kuriame kalbama apie grįžtamąją migraciją tarptautiniame kontekste, atskleidžiant tyrimo metodus bei perspektyvas (Glorius, Matuschewski, 2009). Straipsnio autorės atkreipia dėmesį į tai, kad migracijos procesai nesustabdomai kinta, keisdami taisykles darbo rinkoje bei asmeninio gyvenimo planus. Grįžtamosios migracijos kitimas irgi yra neišvengiamas – atsiranda naujos grįžtamosios migracijos srovės ir kyla poreikis naujiems tyrimams.

Vienas naujausių leidinių grįžtamosios migracijos tema, tai knyga-straipsnių rinkinys „Return Migration and Regional Development in Europe – Mobility Against the Steam“ (Lang, Nadler,

Kovács, Glorius, 2016). Šiame geografų leidinyje į grįžtamąją migraciją ir jos procesus žvelgiama per geografijos prizmę. Leidinio įžangoje aptariami įvairių tyrimų duomenys, kurie atskleidžia emigrantų planus sugrįžti į kilmės šalį. Nepamirštama apžvelgti ir priežastis, dėl kurių emigrantai nusprendžia sugrįžti į kilmės šalį – tai prisirišimas prie savo tėvynės, artimųjų ir draugų ratas, mažėjantis uždarbio atotrūkis bei geresnės karjeros galimybės (Lang et al., 2016).

Atliekant tyrimus grįžtamosios migracijos tema, kyla įvairių problemų, o viena didžiausių – tai patikimų duomenų trūkumas (Lang et al., 2016). Norėdami aptarti ir išsiaiškinti grįžtamosios migracijos situaciją Europoje, autoriai atskleidžia konceptualų požiūrį į grįžtamąją migraciją Europoje, aptardami jos tyrimams taikomus tyrimų metodus, jų įgyvendinimo galimybes bei rezultatus. Norėdami išsiaiškinti grįžtamosios migracijos situaciją Europoje, autoriai aptaria regionines perspektyvas, naujų tyrimų poreikį, politines priemones bei regioninio vystymosi galimybes.

Dar 1980 m. buvo publikuotas antropologo George Gmelch parengtas straipsnis, kuriame nagrinėjama grįžtamosios migracijos tema (Gmelch, 1980). Autorius pastebi, kad tarptautinė migracija yra kintanti, o XIX a. ji buvo suprantama kaip vienakryptis judėjimas (angl. *one-way movement*). Daug Europos migrantų (kone 4 milijonai), kurie XX a. pradžioje sugrįžo į savo gimtuosius kraštus iš Jungtinių Amerikos Valstijų, socialinius reiškinius tiriančių mokslininkų liko tarsi nepastebėti. Taigi, kyla klausimas, kodėl grįžtamoji migracija tuo metu buvo palikta užnugaryje? Manoma, kad tam įtakos turėjo intensyvi urbanizacija, kuri vyko kone visame pasaulyje, o geografiškai judėjimas buvo suprantamas tik kaip judėjimas iš kaimiškų vietovių į miestus (Gmelch, 1980).

Lygindamas dviejų prie Šiaurės Atlanto vandenyno esančių bendruomenių (airių ir niufaundlenderių) elgseną grįžtamosios migracijos požiūriu, G. Gmelch (1983) taip pat gilina ir esmines grįžtamosios migracijos problemas – apžvelgia grįžtančiųjų charakteristikas bei grįžimą į kilmės šalį lemiančius veiksnius. Autorius išvelgė, kad minėtose grįžusiųjų grupėse grįžimą į kilmės šalį labiausiai motyvavo esantis prisirišimas prie savo kilmės šalies, socialiniai bei šeiminiai ryšiai (Gmelch, 1983).

Ekonomistas Christian Dustmann (1996) aptaria grįžtamąją migraciją Europos kontekste. Straipsnyje aptariama 1970-1991 m. vykusi darbo jėgos migracija Europoje, atvykusių ir išvykusių asmenų srautai Vokietijoje, Belgijoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose ir Šveicarijoje (Dustmann, 1996). Trys Europos valstybės, kuriose darbo migrantų srautai buvo ypač intensyvūs – tai Šveicarija, Vokietija ir Prancūzija, todėl autorius pasirinko šias valstybes išsamiai valstybių migracijos politikų apžvalgai (Dustmann, 1996). Straipsnyje taip pat apžvelgiamas grįžtančiųjų iš emigracijos elgsena, ketinimai, ateities planai bei situacijos realizavimas.

J. P. Cassarino (2004) pastebi, kad nors ir daugėja įvairių tyrimų, kuriuose bandyta išsiaiškinti ir įvairiapusiškai interpretuoti grįžtamosios migracijos veiksnius, situaciją bei perspektyvas, supratimas apie ją išlieka miglotas. Kadangi migrantų kategorijų yra ne viena (pvz.: ekonominiai migrantai, pabėgėliai), todėl ir grįžtantieji gali formuoti skirtingas grupes. Aiškinantis grįžtamąją migraciją, svarbu sužinoti kas, kada ir kodėl pasirenka sugrįžimo į kilmės šalį kelią (Cassarino, 2004). J. P. Cassarino (2004) taip pat pastebi, kad sociologai, antropologai ir visuomenės geografs, atlikdami įvairius empirinius tyrimus bei pateikdami teorines išvagas, labai prisidėjo siekiant išgryninti požiūrį grįžtamąją migraciją (Cassarino, 2004). Straipsnio autorius taip pat apžvelgia grįžtamosios migracijos teorijas, planuojančio sugrįžti pasiruošimą bei materialinių (pvz.: finansinio kapitalo) ir nematerialinių išteklių (pvz.: pažinčių, patirties, įgūdžių) mobilizavimą.

Kaip jau minėta anksčiau, mokslinių tyrimų ir įvairių teorinių šaltinių migracijos tema galima rasti išties nemažai, bet grįžtamoji migracija nėra pati svarbiausia tema, kurią mokslininkai siektų plėtoti. Štai ir 2006 m. išleistoje Franck Düvell knygoje „Europäische und internationale Migration: Einführung in historische, soziologische und politische Analysen“ autorius nemažai kalba apie migraciją – jos sampratą, faktus, istoriją, teorijas, tipus ir kt. Nors knygoje surinkta daug aktualios informacijos migracijos tema, apie grįžtamąją migraciją, deja, užsiminama nedaug. Ši knyga puikiai tinka norintiems išsamios migracijos istorijos ir situacijos apžvalgos.

Sociologė Edda Currie (2006) savo straipsnyje apžvelgia grįžtamosios migracijos teoriniu aspektu. Straipsnio pradžioje autorė analizuoja ir lygina ekonominius grįžtamosios migracijos aspektus – neoklasikinį bei naujosios darbo migrantų ekonomikos (angl. *New Economics of Labour Migration (NELM)*), ir vėliau pereidama prie struktūrinių grįžtamosios migracijos aspektų. Planuojantys sugrįžti iš emigracijos į savo kilmės šalį dažniausiai tai planuoja jau iš anksto. Teigiama, kad sugrįžimas gali būti planuojamas kelis mėnesius ar net kelis metus (išskyrus tuos atvejus, kai vykdomas priverstinis grąžinimas, pvz.: nelegalių imigrantų grąžinimas į kilmės šalį. Teigiama, kad sugrįžusių asmenų reintegracijos galimybės ir sėkmė priklauso nuo to, kaip jie geba išnaudoti savo sukauptas žinias, gebėjimus, kvalifikacijas, finansines lėšas bei turimus socialinius kontaktus (Baraulina, Kreienbrink, 2013). Kadangi reintegracija yra viena svarbiausių sugrįžusiųjų adaptacijos kilmės šalyje dalis, T. Baraulina ir A. Kreienbrink (2013) išskiria tris reintegracijos fazes:

- Orientavimosi fazė (vok. *Orientierungsphase*);
- Prisitaikymo fazė (vok. *Etablierungsphase*);
- Įsitvirtinimo fazė (vok. *Konsolidierungsphase*).

Analizuojant mokslinę literatūrą ir kitus šaltinius paaiškėja, kad dauguma emigrantų dažniausiai palieka savo gimtąją šalį dėl jos prastesnės ekonominės ir socialinės padėties, bet dalis emigrantų yra priversti palikti savo gimtinę ir dėl kitų priežasčių – dėl vyraujančių neramumų ir/ar karo. M. van Houte ir T. Davids (2014) savo straipsnyje analizuoja pastarųjų asmenų grįžimą į

konfliktų ir karų paveiktas zonas, bandant išsiaiškinti jų norą ir galimybes prisidedant prie šalies vystymosi bei taikos skatinimo joje. Straipsnio autorės pabrėžia, kad grįžimas – tai kompleksinis procesas, kuris negali būti suprantamas vien tik kaip „grįžimas namo“. Išryškėja tai, kad sugrįžę emigrantai nebūtinai prisideda prie savo gimtosios šalies vystymosi ir taikos joje skatinimo.

U. A. Segal (2016) pastebi, kad daugėjant į savo kilmės šalį grįžtančių darbingo amžiaus asmenų, didėja ir apykaitinės migracijos apimtys. Sąlygas apykaitinei migracijai vyksti palengvina išsivysčiusi transporto sistema bei vykstanti globalizacija. Kalbėdama apie grįžusiųjų reintegraciją, U. A. Segal (2016) nurodo, kad grįžimas ne visada vyksta sklandžiai – užsienio šalyje (-se) įgytos žinios ir įgūdžiai ne visada gali būti pritaikomi ir naudingi gyvenant kilmės šalyje, reintegracija gali būti sudėtinga, o grįžusiųjų vaikai gali patirti sunkumų dėl adaptacijos ir akultūrizacijos.

Vienas naujausių ir aktualiausių užsienio mokslininkų darbų grįžtamosios migracijos tema – tai 2018 m. išleista knyga-straipsnių rinkinys „Remigration to Post-Socialist Europe – Hopes and Realities of Return“. Leidinyje publikuojami užsienio mokslininkų straipsniai, kuriuose aptariama grįžtamoji migracija post-socialistinėse Europoje. Autoriai pastebi, kad nors tyrimų grįžtamosios migracijos tema ir daugėja, bet šiuose tyrimuose dažnai neatsižvelgiama į specifinius regioninius bei tematinis ypatumus (Tomic, Pichler, Scholl-Schneider, 2018). Sovietinio režimo žlugimas, šalių ekonominės padėties blogėjimas, vizų liberalizavimas, Europos Sąjungai priklausančių valstybių sienų atvėrimas, pabėgėlių krizė – tai tik kelios priežastys, lėmusios didelius emigracijos srautus į Vakarų Europos valstybes. Globaliu ir regioniniu mastu vykstantys pokyčiai, Europos Sąjungos valstybių sprendimai ir jų vykdoma politika – tai migracijos procesus stipriai veikiančios priežastys (Tomic, Pichler, Scholl-Schneider, 2018). Leidinyje apžvelgiami mokslininkų tyrimai paliečia įvairius grįžtamosios migracijos aspektus, o tyrimams atlikti naudoti empiriniai ir istoriniai metodai leidžia iš arčiau susipažinti su grįžtamosios migracijos procesais.

Norint išsiaiškinti grįžtamosios migracijos situaciją ir priežastis neužtenka vien mokslinių leidinių analizės. Grįžtamosios migracijos procesai tiesiogiai priklauso ir nuo valstybių vykdomos politikos ir strategijos grįžtančiųjų atžvilgiu. Siekiant tai suprasti, būtina išanalizuoti ir aptarti įvairius dokumentus, kuriuose yra aptariama grįžtamoji migracija.

2014 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu buvo patvirtintos „Lietuvos migracijos politikos gairės“. I-ame skyriuje, aptariant bendrąsias migracijos politikos gairių nuostatas pažymima, kad šiame dokumente yra nagrinėjami ne tik su emigracija, imigracija, užsieniečių integracija, prieglobsčiu, kovos su neteisėta migracija klausimai – dokumente aptariama ir grįžtamosios migracijos politika.

II-ajame gairių skyriuje pastebima, kad nors emigracijos mastai iš Lietuvos yra dominuojantys, bet pasibaigus 2008-2009 m. vykusiai ekonominei krizei, jau jaučiami ekonominio

atsigavimo požymiai. Dėl šios priežasties pastebimas imigracijos ir grįžtamosios migracijos srautų didėjimas.

Gairių 8 punkte kalbama išimtinai tik apie grįžtamąją migraciją ir sugrįžusius asmenis. 8.2. punkte nurodoma, kad „Lietuvos Respublikos Konstitucijoje piliečiui garantuojama teisė grįžti į Lietuvą <…>“ ir „<…> 2008-2012 m. į Lietuvą grįžo gyventi nuolat arba ne trumpiau kaip 12 mėnesių 46,7 tūkst. Lietuvos Respublikos piliečių arba 2,2 karto daugiau palyginti su 2003–2007 m. (21,1 tūkst.) <…>“. Nors 8.4. gairių punkte ir skelbiama, kad „Ryšiams su emigrantais iš Lietuvos išlaikyti įsteigta nuotoliniu būdu veikiančių mokyklų, interneto svetainė, išėivijai ir lietuvių kilmės užsieniečiams sudarytos palankesnės stojimo į Lietuvos aukštąsias mokyklas sąlygos, padedant iš užsienio sugrįžusiems asmenims ir užsieniečiams integruotis į Lietuvos švietimo sistemą, organizuojamos išlyginamosios klasės ir taikomas papildomas lietuvių kalbos mokymas.“, pastebima, kad „<…> Lietuvos migracijos politika skatinant grįžimą ligi šiol nebuvo pakankamai veiksminga <…>“.

Migracijos politikos gairių III-iaje skyriuje kalbama apie migracijos politikos tikslus ir principus. Tarp siektinų tikslų, 16.1. punkte numatyta „siekti <…> grįžtamosios migracijos stiprėjimo“. Tam, kad grįžtamosios migracijos srautai Lietuvoje didėtų, IV-o skyriaus 18.1. punkte nurodoma, kad „<…> valstybės vykdomos priemonės pirmiausiai turėtų būti nukreiptos į giluminių emigraciją skatinančių socialinių, ekonominių ir kt. veiksnių šalinimą (ypatingą dėmesį skiriant jaunimo nedarbui mažinti)“.

Dokumente „Dėl „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo 2012–2020 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“ numatytuose tiksluose nurodomas 3 tikslas, kurį įgyvendinant „<…> siekiama stiprinti užsienio lietuvių ryšius su Lietuva – skatinti juos grįžti į tėvynę, protų nutekėjimo procesą paversti protų apykaitos procesu“. Šiam tikslui įgyvendinti numatyti keturi uždaviniai:

- 3.1. vykdyti užsienio lietuvių būklės ir poreikių stebėseną;
- 3.2. sudaryti sąlygas užsienio lietuviams „vieno langelio“ principu gauti rūpimą informaciją grįžimo į tėvynę klausimais;
- 3.3. sukurti paslaugų sistemą, skirtą grįžtantiems į tėvynę lietuviams ir jų šeimos nariams reintegruoti Lietuvoje;
- 3.4. skatinti grįžti <…> užsienio lietuvius ir jų tikslines grupes: mokslininkus, tyrėjus, aukštos kvalifikacijos specialistus, o užsienyje studijuojančius asmenis – atlikti praktiką (stažuotis) Lietuvos valstybės institucijose ir įstaigose, privačiose bendrovėse.

Po pastarojo dokumento apžvalgos, galima daryti prielaidą, kad šių uždavinių įgyvendinimas galėtų stipriai prisidėti prie grįžtamosios migracijos skatinimo, bet grįžtančiųjų poreikiai nėra

nukreipti vien tik į edukaciją, paslaugas, karjeros galimybes – grįžtančiųjų poreikiai yra kompleksiniai, todėl reiktų atsižvelgti į priemonių visumą.

2018 m. buvo patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijos įgyvendinimo 2020–2022 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“. Tarp skirtingų plano tikslų, 9-ame tikslu nurodoma „užtikrinti valstybės poreikius atitinkantį migracijos srautų valdymą“. Šiam tikslui pasiekti numatytas uždavinys „Skatinti grįžtamąją migraciją ir proporcingą, valstybės interesus atitinkantį užsienio šalių piliečių atvykimą, įgyvendinant pritraukimo, priėmimo, integracijos ir ryšio palaikymo politiką“, kuriam įgyvendinti numatytas dvylikos priemonių kompleksas. Šių priemonių įgyvendinimu siekiama:

- suformuoti gerą Lietuvos įvaizdį darbui ir verslui;
- parengti ir įgyvendinti Talentų politiką;
- sustiprinti Migracijos informacijos centro „Renkuosi Lietuvą“ funkcionavimą ir aktyvaus informavimo ir konsultavimo veiklas ambasadose bei konsulatuose; vykdyti individualų konsultavimą grįžimo į Lietuvą klausimais;
- teikti pagalbą norintiems sugrįžti ir integruojantis regionuose;
- skatinti Lietuvos piliečių, užsienio lietuvių ir užsieniečių bendruomenines iniciatyvas, kurios padėtų integruotis grįžusiems į Lietuvą asmenims;
- remti lietuvių kalbos kursus grįžusiems, o švietimo įstaigose teikti pagalbą iš emigracijos arba užsienio grįžusiems asmenims;
- skatinti darbdavius ieškoti darbuotojų užsienyje;
- skatinti grįžusių ir atvykusių asmenų užimtumą;
- užtikrinti konfliktų zonose esančių lietuvių perkėlimą, integraciją bei paramą jiems;
- veiksmingai koordinuoti emigracijos mažinimo ir grįžtamosios migracijos skatinimo politiką.

2015 m. Jungtinių Tautų organizacija pristatė tvaraus vystymosi darbotvarkę „Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development“, kurioje numatyta skurdo panaikinimo ir tvaraus vystymosi įgyvendinimas iki 2030 m. 29-ame punkte nurodoma, kad migrantai prisideda prie darnaus vystymosi ir augimo. Siekiama, kad bendradarbiaujant tarptautiniu mastu būtų užtikrinta saugi ir reguliari migracija nepažeidžiant žmogaus teisių. Aptariamame punkte pabrėžiama, kad migrantai turi turėti teisę sugrįžti į savo kilmės šalį, o valstybės turi užtikrinti, kad grįžtantieji būtų tinkamai priimami.

Apibendrinant atliktą įvairių dokumentų apžvalgą, galima teigti, kad apie grįžtamąją migraciją yra kalbama mažai ir dažnai tik trumpai užsimenama apie ją. Tai rodo, kad grįžtamoji migracija nėra vertinama lygiaverčiai su emigracija ar imigracija. Galima pastebėti, kad nors

dokumentuose ir yra užsimenama apie tikslus ir priemones grįžtamajai migracijai skatinti, tolygiai ir kompleksiskai vykdomos strategijos ir priemonių nėra. Tai tarsi padiriki siekiai, bet sugrįžusiam asmeniui tenka atlaikyti nemažai iššūkių, todėl tolygi, konkrečiais žingsniais numatyta reintegracija yra būtina.

Kaip matyti atlikus mokslinių leidinių ir straipsnių analizę, Lietuvos ir užsienio mokslininkai geografiškai grįžtamosios migracijos tema tyrimų yra atlikę ne daug. Grįžtamosios migracijos tema vis aktualesne tampa sociologams, antropologams, ekonomistams bei istorikams.

Išanalizavus mokslinę literatūrą, kurioje kalbama apie grįžtamąją migraciją, paaiškėja, kad tyrimuose grįžtamąją migraciją bandoma nagrinėti skirtingais aspektais ir išvelgti gilesnes iš grįžtamosios migracijos kylančias problemas. Tiek lietuvių, tiek užsienio autorių darbuose geografiškai į temos problematiką žvelgiama pakankamai retai, o kitų sričių mokslininkams grįžtamosios migracijos tema tampa vis aktualesne.

1. GRĮŽTAMOSIOS MIGRACIJOS TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Grįžtamosios migracijos samprata ir tipologija migracijos proceso kontekste

Globaliame pasaulyje migracijos procesai vyko ir tebevyksta nuolatos. F. Düvell (2006) teigia, kad pasaulis *juda* visomis prasmėmis – fiziškai, kultūriškai bei politiškai. Dėl šių priežasčių, migracija įgauna vis naujas formas ir pastaruoju metu ji išgyvena epochinius pasikeitimus. Migracijos procesams keičiantis ir įgijant naujas formas, tikslinga išsiaiškinti ir įvardinti jų prasmę bei reikšmę. Grįžtamoji migracija yra neatsiejama migracijos dalis, o pati migracija - tai sudėtingas, sunkiai apčiuopiamas ir pasižymintis daugialypiškumu procesas (Naulickaitė, Melnikas, 2015). Todėl analizuojant grįžtamosios migracijos tipologiją, svarbu nustatyti ir jos vietą migracijos kontekste.

Mokslinėje literatūroje ir kituose šaltiniuose galima rasti įvairių migracijos proceso, ir iš jo kylančių kitų reiškinių, apibrėžimų. Įvairiuose šaltiniuose dažnai vartojamos emigracijos ir imigracijos sąvokos, o tuo tarpu grįžtamosios migracijos samprata dažniausiai aptinkama tik mokslinėje literatūroje. Vykstanti globalizacija, geresnės transportavimo bei komunikacijų galimybės turi įtakos grįžtamosios migracijos sampratos kitimui (Strumickienė, 2019). Jau 1974 m. F. Bovenkerk pastebėjo, kad grįžtamosios migracijos terminologiniai netikslumai (kuriuos taip pat minėjo ir R. King, 1986) apsunkina grįžtamosios migracijos tyrinėjimus. Taigi, grįžtamoji migracija įvairiuose šaltiniuose gali būti įvardijama ir vadinama skirtingai – priešpriešine srove (angl. *countercurrent*), atgaline migracija (angl. *back migration*), re-emigracija (angl. *Re-emigration*, *Reemigration*), grįžimo srove (angl. *return flow*), grįžimo judėjimu (angl. *return movement*) ir kt.

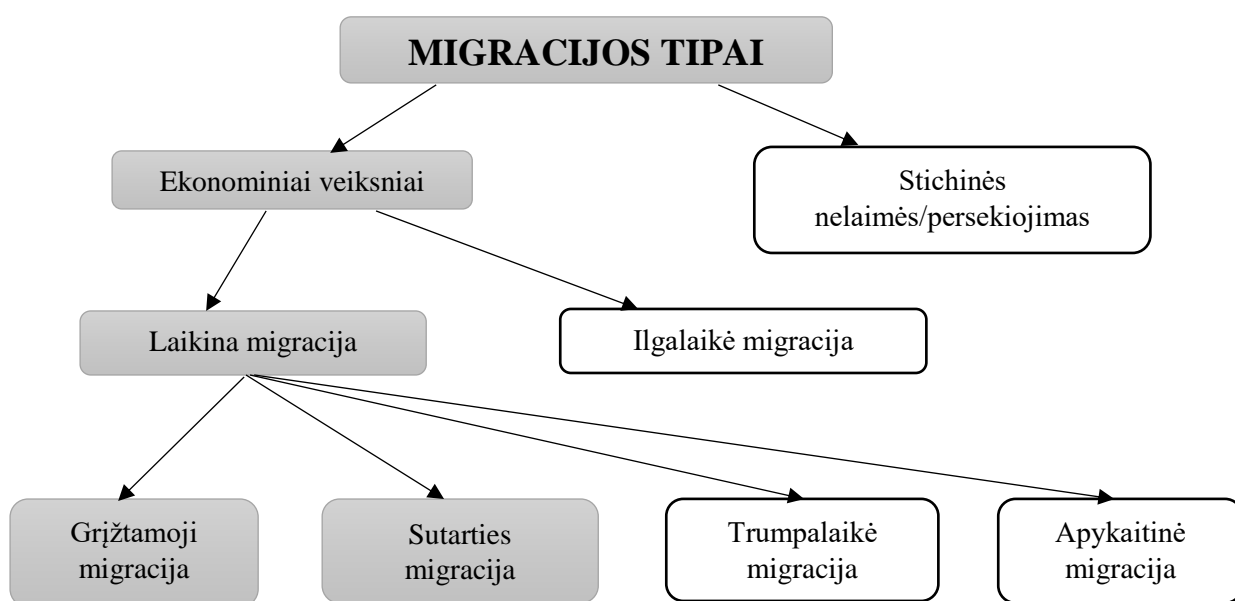
Tikslų grįžtamosios migracijos apibrėžimo nustatymą ir vertinimą apsunkina ir tai, kad emigrantai į kilmės šalį sugrįžta dėl įvairių priežasčių (pvz.: sulaukus pensijinio amžiaus, tam tikrais karjeros tarpsniais), o tai kelia painiavą vertinant grįžtamosios migracijos srautus, kylančias problemas, grįžtančiųjų poreikius bei galimybes. Analizuojant mokslinius šaltinius galima rasti ne vieną bandymą apibūdinti ir apibrėžti grįžtamosios migracijos sampratą. Tai patvirtina ir G. Battistella (2018), kuris teigia, kad jau vien kalbant apie migraciją plačiąja prasme, nėra vieningo ir tikslaus jos apibrėžimo, todėl grįžtamosios migracijos apibrėžimai yra dar labiau ginčytini ir svarstyti. Jam galėtų pritarti ir A. Sipavičienė et al. (2009), kuri teigia, kad bandymai apibūdinti ir vertinti grįžtamąją migraciją, dažnai gali būti vertintini kontraversiškai.

Nors dabartiniuose tyrimuose grįžtamosios migracijos procesas aptiriamas ne vienareikšmiškai, mokslininkai bando sukonkretinti grįžtamosios migracijos sampratą. Gana ilgai grįžtamoji migracija buvo suprantama jau kaip galutinis veiksmas asmens migracijos istorijoje, bet pastaraisiais metais šis požiūris yra laikomas ginčytinu (Lang et al., 2016).

C. Dustmann ir Y. Weiss (2007), grįžtamąją migraciją įvardija kaip procesą, kai migrantai, vadovaudamiesi asmeniniu apsisprendimu ir užsienio valstybėje(-ėse) praleidę netrumpą laiko tarpą, grįžta į savo kilmės šalį. Grįžtamajai migracijai nėra priskiriamas vien tik ilgalaikio grįžimo į kilmės šalį reiškinys – grįžtamąja migracija gali būti laikomas ir vidutiniškai ilgai užtrunkantis grįžimas į gimtąją šalį (Baraulina, Kreienbrink, 2013). Grįžtamoji migracija taip pat gali būti suprantama ne tik kaip savanoriškas grįžimas į kilmės šalį – grįžimas į kilmės šalį gali būti ir priverstinis (angl. *Forced Return, Forced Remigration*) (pvz.: nelegalių imigrantų ir įstatymams prasižengusių asmenų sugražinimas į kilmės šalį) (Currle, 2006). Currle (2006) savo tyrime taip pat aprašo ir kitus grįžtančiųjų tipus:

- Užsienyje išsilavinimą įgiję kvalifikuoti darbuotojai;
- Pensijinio amžiaus sulaukę asmenys;
- Humanitarinę pagalbą užsienio valstybėje teikę asmenys;
- Karines misijas užsienio valstybėje atlikę kariškiai;
- Svetimšaliai darbininkai (vok. *Gastarbeiter*);
- Į protėvių žemes grįžę asmenys („nostalginė reemigracija“).

C. Dustmann ir Y. Weiss (2007), migracijos tipus klasifikuoja išskirdami pagrindines priežastis, kurios ją lemia – tai ekonominiai veiksniai ir įvairios stichinės nelaimės ir/ar persekiojimas. Ekonominių veiksnių lemiama migracija gali būti laikina arba ilgalaikė. Kaip matyti 1 paveikslėlyje, laikina migracija yra klasifikuojama į keturias subkategorijas, kurių viena yra grįžtamoji migracija.

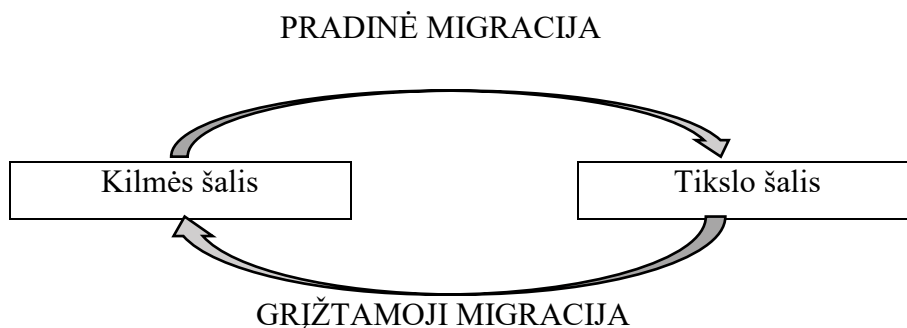

1 pav. Migracijos tipai

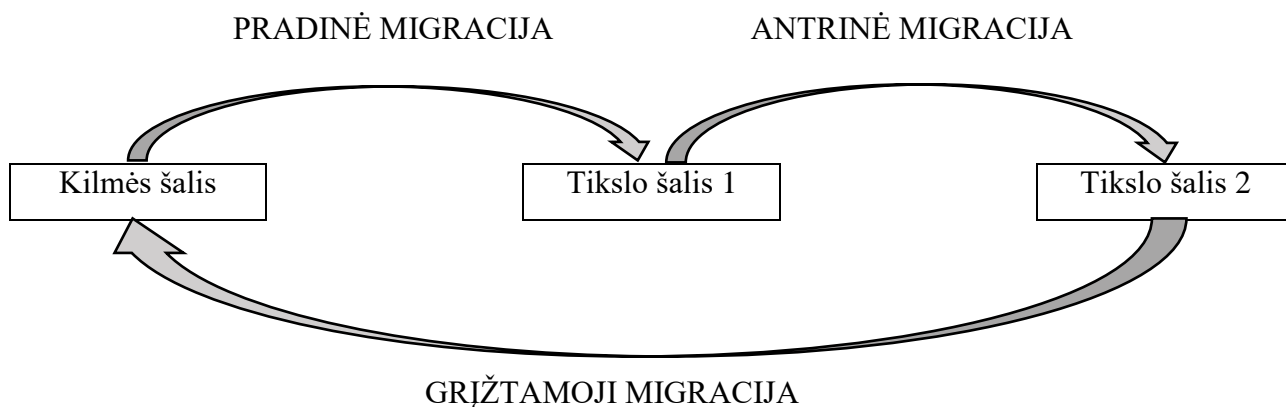
Šaltinis: sudaryta autorės pagal Dustmann, C., Weiss, Y. (2007)

A. Sipavičienė et al. (2009) išskiria grįžtamosios migracijos tipus pagal migracijos istoriją, pagal laiko tarpą (praleistą grįžus į kilmės šalį) bei pagal ketinimus grįžti, kurie gali nesutapti su galutiniu arba realiu migracijos rezultatu (2 pav.).

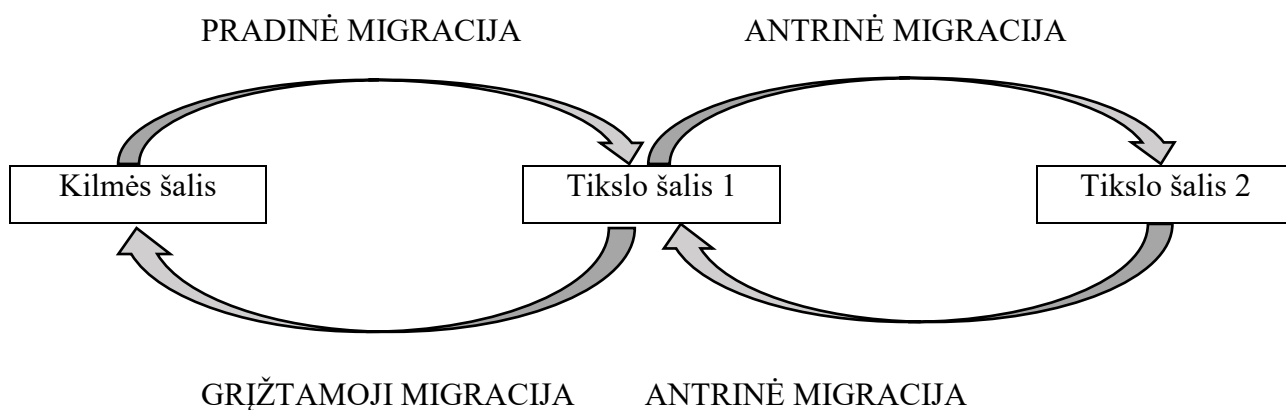
1)

2)

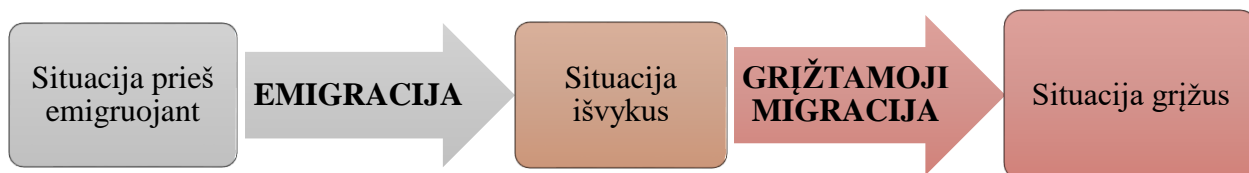

3)

2 pav. Grįžtamosios migracijos tipai pagal migracijos istoriją
 Šaltinis: sudaryta autorės pagal Sipavičienė, A., Gaidys, V., Dobrynina, M. (2009)

Norint geriau suprasti grįžtamosios migracijos vietą tarptautinės migracijos kontekste, būtina išsiaiškinti migracijos ciklo etapus bei tipus. F. Bovenkerk (1974) ir R. King (1986), siekdami terminologinio aiškumo, savo publikacijose supaprastintai apibūdina pagrindinius migracijos ciklo etapus (3 pav.) bei grafiškai pateikia tarptautinės migracijos tipus (4 pav.).

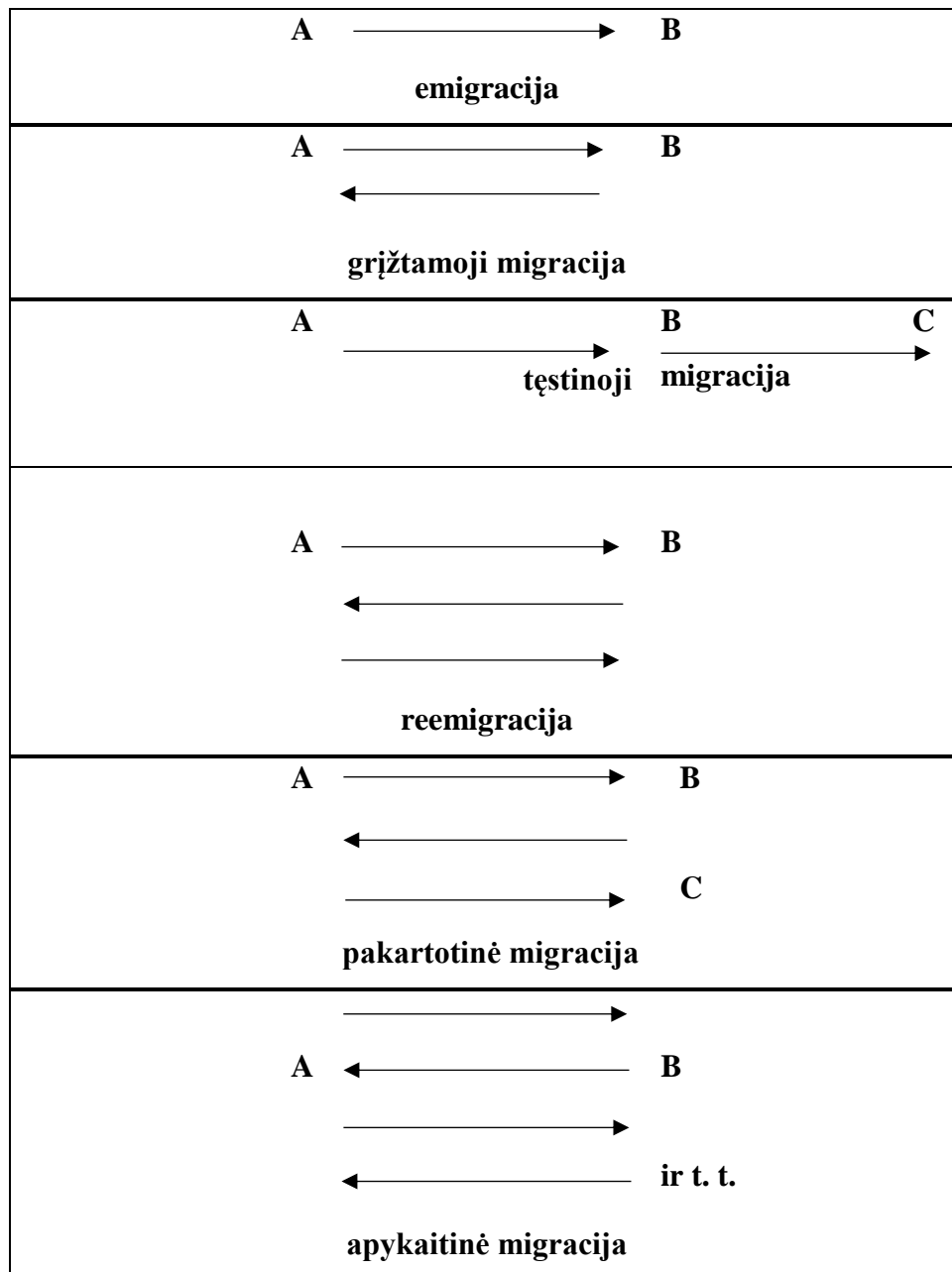

3 pav. Migracijos ciklos etapai
 Šaltinis: sudaryta autorės pagal King, R. (1986)

F. Bovenkerk (1974) ir R. King (1986) grįžtamosios migracijos terminą laiko taikytinu tik tiems asmenims, kurie iš emigracijos į kilmės šalį (arba regioną) grįžta pirmą kartą, o R. King (1986) grįžtamąją migraciją aiškina kaip grįžimą į savo kilmės šalį (arba regioną) praleidus reikšmingą laiko tarpą užsienyje arba kitame regione. Tuo tarpu tęstinoji migracija vyksta tuomet, kai iš priimančios šalies emigruojama į kitą šalį (King, 1986).

Nemažai painiavos sukelia reemigracijos terminas. Grįžtamajai migracijai (angl. *return migration*, vok. *Rückkehr*) įvardinti mokslinėje literatūroje neretai naudojamas reemigracijos išsireiškimas (angl. *remigration*, *re-emigration*, vok. *Remigration*). F. Bovenkerk (1974) ir R. King (1986) pastebi, kad aptariant šį terminą kyla nesusipratimų. Šis terminas naudojamas norint apibūdinti emigraciją, kai po sugrįžimo į kilmės šalį emigruojama vėl į tą pačią priimančią šalį, į kurią buvo emigruota pirmą kartą. Lietuvos ir užsienio mokslininkai tuo tarpu reemigracijos procesą prilygina grįžtamajai migracijai ir šiuos terminus naudoja apibūdindami grįžimą iš priimančios šalies į kilmės šalį (Butkus, Matuzevičiūtė, 2009; Glinskienė, Petuškienė, 2009; Siniavskaitė, Andriušaitienė, 2015; Kunuroglu, van de Vijver, Yagmur, 2016). Lyginant reemigracijos proceso eigą su pakartotine migracija, pastebimas tik vienas skirtumas – sugrįžus į kilmės šalį emigruojama ne į tą pačią priimančią valstybę (į kurią jau buvo emigruota pirmą kartą), o emigracijai pasirenkama visiškai kita priimančioji šalis.

Bandant suprasti apykaitinės migracijos esmę ir analizuojant proceso grafinį pateikimą, pastebima, kad apykaitinė migracija yra besikartojančio grįžimo į kilmės šalį ir besikartojančios emigracijos procesas. R. King (1986) pabrėžia, kad apykaitinė migracija gali tapti sezonine migracija - kai emigruojama ir sugrįžtama į kilmės šalį reguliariai. Emigravimas šiuo atveju vyksta prisitaikant prie sezoninių ypatumų ir darbų (pvz.: derliaus nuėmimas, intensyvaus turizmo metas).

4 pav. Tarptautinės migracijos tipai
Šaltiniai: sudaryta autorės pagal Bovenkerk (1974); King (1986)

Analizuojant migracijos tipus galima susidurti ir su kitais terminais – repatriacija bei švytuoklinė migracija. Repatriacija vyksta ne savanoriškai, bet priverstinai. Ją gali iššaukti geopolitiniai veiksniai, asmeninės ir/ar stichinių nelaimių sukeltos priežastys (King, 1986). Apie švytuoklinę migraciją (kuri dar vadina švytuokline darbo jėgos migracija) kalbama tuomet, kai darbininkai ir specialistai vyksta į kitas šalis ir po darbo dienos arba daugiadienės pamainos grįžta į savo šalį (Grižas, 2000). S. Vaitekūnas (2006b) švytuoklinės migracijos procesą apibūdina kaip kasdieninį važinėjimą į darbą, mokytis, studijuoti ir kt. nekeičiant savo gyvenamosios vietos.

Kaip pastebi R. King (1986), T. Baraulina ir A. Kreienbrink (2013), sugrįžimas į tėvų ir/ar senelių kilmės šalis, taip pat formuoja atskirą grįžtančiųjų grupę, o toks sugrįžimo procesas vadinamas išėivijos sugrįžimu (angl. *ancestral return, diasporic return*, vok. *ethnische Rückkehr*).

Grįžtamajai migracijai galima priskirti ir dar vieną jos tipą – tai piligriminė migracija arba piligriminis grįžimas (angl. *pilgrimage migration, pilgrimage return*). Kaip pavyzdį galima pateikti piligriminę migraciją į Saudo Arabijos miestą Meką, į kurią plūsta islamą išpažįstantys asmenys. Piligriminei kelionei, kuri užtrunka aštuonis metus (įskaitant ir grįžimą), dažnai ryžtasi Vakarų Afrikos piliečiai (King, 1986).

E. Currle (2006) ir I. Strumickienė (2019), remiantis F. Cerase (1974), aptaria ir aprašo keturis struktūralistų pasiūlytus grįžtamosios migracijos tipus pagal grįžimo priežastis. Nepavykusi migracija (angl. *Return of failure*) – tai grįžimas į kilmės šalį, kai nepavyksta prisitaikyti priimančioje šalyje. Tuo tarpu konservatyvusis grįžimas (angl. *Return of conservatism*) įvyksta tuomet, kai pasiekiamas asmeninė gerovė (pvz.: užsidirbti pinigų ir įsigyti būstą). Sulaukus senatvės ir norint sukauptas lėšas ir vartojimą perkelti į kilmės šalį, vyksta senatvės grįžimas (angl. *Return of retirement*). Siekiant materialinius ir nematerialinius resursus panaudoti inovacijoms kilmės šalyje, pasirenkamas inovatyvusis grįžimas (angl. *Return of innovation*).

Atliktoje mokslo studijoje, A. Sipavičienė, V. Gaidys ir M. Dobrynina (2009) išskiria grįžtamosios migracijos tipus, kuri yra paremta laiko tarpu, praleistu kilmės šalyje sugrįžus:

1. **Atsitiktiniai grįžimai.** Tai trumpalaikiai ir/ar periodiškai grįžimai, kurių metu aplankomi giminaičiai, švenčiamos įvairios šventės, paminimi įvykiai, ilsimasi, sprendžiami kiti trumpalaikiai reikalai;
2. **Sezoniai grįžimai.** Tai grįžimai, kurie vyksta pagal darbo veiklos specifiką ir pobūdį;
3. **Laikini grįžimai.** Tai grįžimai į kilmės šalį neatsisakant galimybės ir ketinimų emigruoti vėl;
4. **Visam laikui grįžtantieji.** Tai persikėlimas į kilmės šalį gyventi nuolatos.

Grįžtamąją migraciją galima klasifikuoti ir pagal migracijos ir grįžimo ketinimus. Ketinimai grįžti į kilmės šalį nebūtinai turi sutapti su realiu ir/ar galutiniu migracijos rezultatu. Remiantis šiuo klasifikavimu, galima išskirti keturis grįžtančiųjų tipus (Bovenkerk, 1974; King, 1986, Sipavičienė, Gaidys, Dobrynina, 2009) (1 lentelė). Analizuojant Lietuvos piliečių emigracijos ir grįžtamosios migracijos srautus, galima pastebėti, kad šiuos keturis tipus galima pritaikyti šiandienos realijoms. Lietuvos piliečiai dažnai užsilieka priimančioje valstybėje ilgiau, nei buvo suplanavę ir, pasikeitus aplinkybėms, iš jos grįžta vėliau arba negrįžta visai. Gimtosios šalies ilgesys ir kiti išoriniai veiksniai veikia emigravusius Lietuvos piliečius, todėl šios priežastys taip pat turi įtakos emigrantų apsisprendimui sugrįžti. Pasiilgę savo gimtosios kalbos, papročių, artimųjų ir draugų, emigrantai ryžtasi grįžimui į Lietuvą.

1 lentelė. Grįžtančiųjų tipai pagal ketinimą grįžti ir galutinį rezultatą

<p>Migrantai, kurie emigravo su ketinimu grįžti ir iš tikrųjų grįžo</p>	<p>Emigrantai visiškai išpildo savo grįžimo į kilmės šalį planą. Tokie emigrantai turi aiškius tikslus bei planus ir kaip emigracijos tikslą dažnai renkasi ekonomiškai stiprias valstybes. Pasiekę savo tikslą, emigrantai sugrįžta į kilmės šalį.</p>
<p>Planuota laikina emigracija, iš kurios negrįžtama</p>	<p>Planas emigruoti tik suplanuotam laiko tarpui nėra įgyvendinamas. Grįžimas yra nuolatos atidėliojimas ir galų gale neįvyksta.</p>
<p>Planuota nuolatinė emigracija, bet iš jos grįžtama</p>	<p>Planas išvykti nuolatos gyventi į užsienį nerealizuojamas, kadangi, veikiant įvairiems išoriniams veiksniams, nuomonės pasikeitimui ar dėl kitų priežasčių, priimamas sprendimas grįžti į kilmės šalį.</p>
<p>Planuota nuolatinė emigracija be grįžimo</p>	<p>Emigruojama dėl šeimos susijungimo ir kitų asmeninių priežasčių. Išoriniai veiksniai šiai emigracijai įtakos beveik nedaro.</p>

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Sipavičienė, A., Gaidys, V., Dobrynina, M. (2009)

Atlikus mokslininkų pateikiamų grįžtamosios migracijos sampratų analizę, galima teigti, kad bendrai grįžtamoji migracija – tai savanoriškas arba priverstinis grįžimas į kilmės šalį nenurodytam laiko tarpui esant reintegracijos poreikiui.

Analizuojant grįžtamosios migracijos sampratą ir tipologiją, paaiškėjo, kad grįžtamoji migracija nėra vienalytis ir vienareikšmis reiškinys ar procesas, todėl susiformuoja erdvė įvairioms grįžtamosios migracijos tipologijos variacijoms. Migracijos procesai yra kintantys ir veikiami įvairių veiksnių, todėl ateityje gali išryškėti kitos grįžtamosios migracijos tendencijos ir tipologijos.

1.2. Grįžtamosios migracijos teorijos Lietuvos migracijos kontekste

Emigracijos kelias gali būti pasirenkamas dėl įvairių priežasčių – šalies ekonominio ir/ar politinio nestabilumo, karinių konfliktų buvimo, katastrofiškų gamtos sukeltų padarinių ir pan. Emigruojama ieškant finansinio stabilumo, geresnių ir saugesnių gyvenimo sąlygų, politinio prieglobsčio. Kadangi emigravimo priežasčių yra ne viena, todėl ir grįžimą į kilmės šalį lemiančių priežasčių negalima vertinti vienareikšmiškai. Dėl šios priežasties kyla poreikis išsiaiškinti kas grįžta, kada grįžta, ir kokios to priežastys (Cassarino, 2004).

Tiriant migracinius procesus ir grįžtamąją migraciją mokslininkai bando juos aiškinti remdamiesi migracijos teorijos pagrindu (Cassarino, 2004; Currle, 2006; Maslauskaitė, Stankūnienė,

2007; Dustmann, Weiss, 2007; Barcevičius, 2012; Siniavskaitė, Andriušaitienė, 2015; Kunuroglu, van de Vijver, Yagmur, 2016; Lang et al., 2016; Knauth, Wrona, 2018). Dar 1885 m. geografas E. G. Ravenstein pateikė migracijos dėsnius, kuriais remiantis vėliau buvo kuriamos kitos migracijos teorijos, kadangi migracijos procesai yra besikeičiantys, ir jos teorijų ribos plečiasi. Pastebima, kad nėra universalios ir vieningos tarptautinės migracijos teorijos, o labiausiai dominuojantis migracijos teorija remiasi ekonomine prieiga (Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007).

Atliekant tyrimus grįžtamosios migracijos tema, susiduriama su problema, kad migracijos teoriniai aspektai buvo sukurti atsižvelgiant tik į pirminius migracijos srautus (Lang et al., 2016). Bandant pritaikyti jau esamas migracijos teorijas analizuojant grįžtamosios migracijos teorinius aspektus, susiduriama su tam tikrais suvaržymais ir netikslumais, kurie atsiranda dėl skirtingos grįžtamosios migracijos procesų logikos, lyginant juos su pirminiais migracijos procesais (Lang et al., 2016). Grįžtamoji migracija, kaip neatsiejama migracijos dalis, teoriniu požiūriu gali būti nagrinėjama žvelgiant iš įvairių perspektyvų (pvz.: neoklasikinės ekonomikos, naujosios ekonominės migracijos, migracijos tinklo, transnacionalizmo teorijų pagrindu) (Cassarino, 2004; Currle, 2006; Maslauskaitė, Stankūnienė, 2007; Kunuroglu, van de Vijver, Yagmur, 2016).

J. P. Cassarino (2004) ir E. Currle (2006) kritiškai aptaria migracijos teorijas, kurios aptariamoms iš grįžtamosios migracijos perspektyvos.

Neoklasikinė ekonomikos teorija (angl. *Neoclassical Economics*). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad neoklasikinės ekonomikos požiūriu migrantas, priimančioje šalyje siekdamas gyventi nuolatos bei vėl būti kartu su savo šeimos nariais, maksimaliai siekia išnaudoti uždarbio ir buvimo priimančioje šalyje galimybes. Remiantis minėta teorija, grįžtamoji migracija suprantama kaip išėitis nesėkmingos emigracijos atveju. Neoklasikinės ekonomikos požiūriu dėmesys kreipiamas į grįžtančiuosius darbo migrantus, tad netinkamas su planuojama emigracija susijusių išlaidų apskaičiavimas ir įvertinimas bei nepasisekęs tikslas priimančioje šalyje gauti didesnes pajamas, priveda asmenis prie grįžimo į savo kilmės šalį.

E. Barcevičius (2012) neoklasikinės ekonomikos teoriją vertina aptardamas makro- ir mikroekonominius grįžtamosios migracijos aspektus. Teigiama, kad vadovaujantis neoklasikiniu makroekonominiu modeliu, žymaus grįžtamosios migracijos pokyčio tikėtis nevertėtų, nebent įvyktų esminiai ekonominiai pokyčiai kilmės šalyje.

Analizuojant neoklasikinį mikroekonominį modelį, susiduriama su dar vienu reiškiniu – tai stūmos ir traukos (angl. *Push & Pull*) dėsnium (Barcevičius, 2012; Siniavskaitė, Andriušaitienė, 2015). Svarstant ir priimant sprendimą dėl migracijos ir esant nepasitenkinimui esama situacija, veikia stūmos procesas, ir atvirkščiai – situacijos pagerėjimas kitoje šalyje veikia kaip traukos veiksnys (Barcevičius, 2012; Siniavskaitė, Andriušaitienė, 2015).

Naujoji darbo jėgos migracijos ekonomikos teorija (angl. *New Economics of Labour Migration (NELM)*). Sprendžiant pagal naująją darbo migrantų ekonomikos teoriją, emigruojama tik tokiam laiko tarpui, kol sukaupiama lėšų būsto išlaikymui ir išlaikomas siekiamas uždarbio lygis. Šios teorijos požiūriu, grįžtamoji migracija vertinama kaip logiškas „apskaičiuotos strategijos“ rezultatas ir „sėkmės istorija“. Priimančioje šalyje pasiekę savo užsibrėžtus tikslus (pvz.: didesnis uždarbis ir santaupos), asmenys sugrįžta į savo kilmės šalį, o norą sugrįžti taip pat gali paskatinti ir ten likę sutuoktiniai.

Struktūrinė grįžtamosios migracijos teorija (angl. *The Structural Approach to Return Migration*). Žvelgiant į grįžtamąją migraciją iš struktūrinės plotmės perspektyvos, grįžimas nėra vertinamas kaip individuali asmens patirtis – socialiniai, instituciniai ir kt. veiksniai, esantys kilmės šalyje, daro įtaką apsisprendimui sugrįžti. Emigracijoje sutelkti finansiniai išteklių taip pat stipriai prisideda ne tik prie emigrantų apsisprendimo sugrįžti, bet ir prie reintegracijos galimybių kilmės šalyje. Remiantis F. Cerase (1974) grįžtamosios migracijos tipologija, kurioje išskiriami nepavykusios migracijos, konservatyvaus grįžimo, senatvės grįžimo ir inovacinio grįžimo tipai, kilmės šalyje esanti situacija svariai prisideda prie to, ar emigranto sugrįžimas ir reintegracija kilmės šalyje bus sėkminga, ar visgi taps nesėkme. Galima teigti, kad be emigracijoje sukauptų finansinių išteklių ir įgytų žinių bei kompetencijų, vietinės tradicijos ir vertybės yra stipriai į kilmės šalį traukiantys veiksniai (Cassarino, 2004; Currle, 2006).

Naujoji sociologinė grįžtamosios migracijos teorija (angl. *New Sociological Approach To Migration Theory*). Tiriant grįžtamosios migracijos fenomeną, vertinamas reiškinių kompleksiskumas ir heterogeniškumas, įtraukiant globalizacijos bei keliavimo galimybių aspektus (Currle, 2006). Naujosios sociologijos požiūriu, J. P. Cassarino (2004) ir E. Currle (2006) išskiria **transnacionalizmo** kryptį. Žvelgiant per transnacionalizmo prizmę, siekiama rasti teorija ir koncepcija paremtą sistemą, kurios dėka būtų galima geriau suprasti stiprius socialinius ir ekonominius ryšius, egzistuojančius tarp migrantų kilmės ir juos priimančių šalių. Manoma, kad šie ryšiai turi įtakos migrantų identiteto formavimuisi (Currle, 2006). Remiantis transnacionalistiniu požiūriu, grįžtamoji migracija nėra vertinama kaip migracijos ciklo pabaiga. Transnacionalistai teigia, kad grįžimas į kilmės šalį ir reintegracija yra iš anksto planuojamas procesas – emigrantas palaiko ryšius gimtojoje šalyje, siunčia pinigines perlaidas ir reguliariai ir periodiškai lankosi joje (Cassarino, 2006).

Kalbant apie transnacionalistinį grįžtamosios migracijos požiūrį, verta paminėti ir **socialinio tinklo teoriją** (angl. *Social Network Theory*). Kaip ir transnacionalistiniu požiūriu, socialinio tinklo teorija vertina grįžtančiuosius kaip asmenis, kurie palaiko stiprius ryšius su savo kilmės šalimi (Cassarino, 2006). Grįžtantieji, norėdami tinkamai pasiruošti savo grįžimui, naudojami bendrais interesų tinklais, neatsižvelgdami į jų etninę kilmę (Currle, 2006).

Be minėtų teorijų, į kurias žvelgiama iš grįžtamosios migracijos pozicijos, E. Currle (2006) išskiria **politinę grįžtamosios migracijos teoriją** (angl. *Political Theory of Return Migration*). Aštuntajame praecito amžiaus dešimtmetyje, grįžtamosios migracijos politikos požiūris sustodavo ties grįžimą skatinančių programų ir jų vertinimų kiekybiniu aspektu. Politiniu požiūriu, grįžtamoji migracija analizuojama tik vienu aspektu, t. y. grįžtamosios migracijos daromu poveikiu kilmės šaliai, todėl reikalingi išsamesni tyrimai.

Analizuojant grįžtamosios migracijos teorijas paaiškėjo, kad grįžtamoji migracija gali būti interpretuojama remiantis įvairiais aspektais, požiūriais ir situacijomis. Kadangi pasauliniai migracijos procesai yra kintantys, tikėtina, kad ateityje grįžtamosios migracijos teorijos taip pat keisis ir teorinis grįžtamosios migracijos pagrindimas bus analizuojamas plačiau, įtraukiant naujas grįžimą lemiančias priežastis.

Grįžtamosios migracijos teorijas galima pritaikyti ir Lietuvos atvejui. Emigracijos iš Lietuvos mastai yra dideli, o pastaraisiais metais grįžtančiųjų skaičius auga. Iš Lietuvos emigruojama dėl įvairių priežasčių – asmenys yra veikiami traukos ir stūmos veiksnių, siekia tikslo užsidirbti, susijungti su savo šeima ir kt. Grįžimą į Lietuvą renkasi ne tik tie asmenys, kurie turi stiprius socialinius ryšius su Lietuva, siekia susijungti su šeima, yra įgyvendinę savo užsibrėžtą tikslą (-us) ir pan. Ne visiems Lietuvos piliečiams emigracija asocijuojasi su sėkminga emigracijos patirtimi, todėl, esant nepalankioms aplinkybėms ir nesėkmės priimančioje šalyje atveju, pasirenkamas grįžimo į kilmės šalį sprendimas.

Atlikus grįžtamosios migracijos teorijų analizę, galima teigti, kad visas teorijas galima daugiau ar mažiau pritaikyti Lietuvos atvejui. Nepaisant to, vertinant Lietuvos grįžtamosios migracijos situaciją, galima išskirti grįžtamosios migracijos teorijas, kurios labiausiai atliepia Lietuvos atvejį šiandieniniame kontekste.

Lietuvos grįžtamosios migracijos srautus geriausiai apibūdina neoklasikinė ekonomikos teorija, Lietuvos piliečių apsisprendimą sugrįžti į Lietuvą stipriai veikia stūmos ir traukos veiksniai (neoklasikinė ekonomikos teorija). Esant blogėjančiai ekonominei situacijai, lietuvaičiai renkasi emigruoti į kitas valstybes, kuriose ekonominė situacija yra geresnė ir stabilesnė. Tuo tarpu gerėjant situacijai Lietuvoje, grįžtančiųjų daugėja. Asmenys, siekdami asmeninės ir šeimos gerovės, ieško palankesnių ir stabilesnių ekonominių, gyvenimo, švietimo, medicininės priežiūros ir kt. sąlygų.

Lietuvos atveju galima pritaikyti ir naująją darbo jėgos migracijos ekonomikos teoriją, nes lietuvaičiai emigracijai dažniausiai renkasi ekonomiškai stiprias valstybes, kuriose darbo užmokestis yra didesnis negu gaunamas Lietuvoje. Įgyvendinę savo tikslą (-us) ir sukaupe jų siekiamą kapitalą (pvz.: būsto įsigijimui, verslo kūrimui), keičia migracijos planus ir tolimesniu tikslu pasirenka gyvenimą Lietuvoje.

Galima teigti, kad sugrįžti į Lietuvą skatina ne tik priimančiose valstybėse sukaupti finansiniai ištekliai, įgytos naujos patirtys, žinios, kompetencijos – lietuviškų tradicijų ir vertybių ilgesys gali taip stipriai veikti emigravusius asmenys, kad jie nusprendžia sugrįžti į tėvynę (struktūrinė grįžtamosios migracijos teorija). Savos kultūros ir tradicijų ilgesys bei nostalgiški prisiminimai neduoda ramybės emigravusiesiems, todėl nepaisant užsienio valstybėse susikurto gerbūvio ir gerovės bei siekiant vidinės ramybės, pasirenkamas sugrįžimo į tėvynę kelias.

2. GRĮŽTAMOJI MIGRACIJA LIETUVOJE: POKYČIO ANALIZĖ IR SKATINANČIŲ PRIEMONIŲ APŽVALGA

2.1. Grįžtamosios migracijos situacijos Lietuvoje analizė 2010-2020 m.

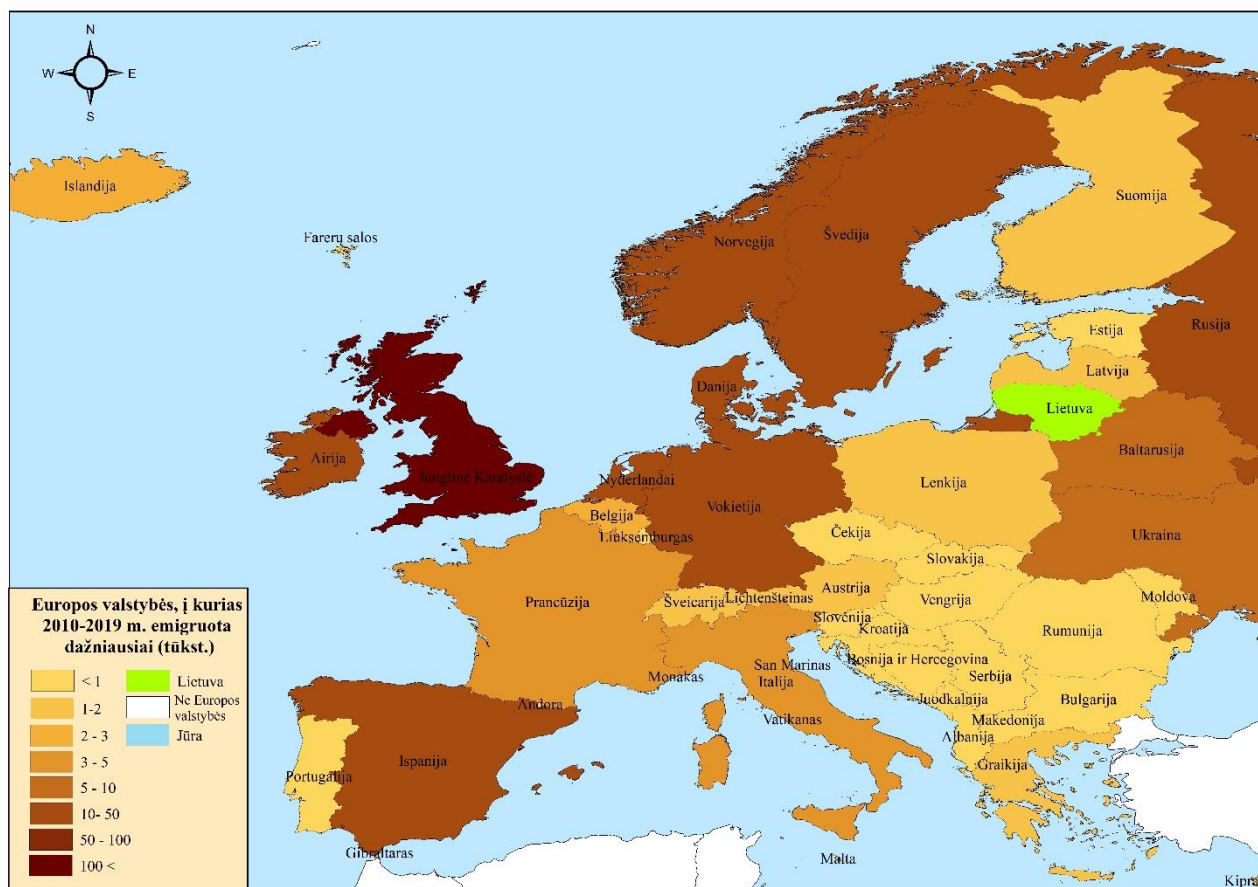
Šiame skyriuje aptariami Lietuvos grįžtamosios migracijos tematika atliktų tyrimų bei atlikta priežastinė grįžtamosios migracijos srautų duomenų analizė. Migraciniai procesai ir srautai yra kintantys, priklausomai nuo esamos situacijos. Įvairūs iššūkiai (geopolitinė situacija, kaimyninėse šalyse vykstantys neramumai, „Brexit“, pandemijos ir kt.) keičia migracijos trajektorijas ir grįžtamosios migracijos nuostatas. Padidėję grįžtamosios migracijos srautai Lietuvoje skatina labiau domėtis šiuo reiškiniu, atkreipiant dėmesį ne tik į ekonominius, demografinius, socialinius, politinius, bet ir geografinius aspektus.

E. Barcevičius (2012) teigia, kad grįžtamosios migracijos mastų įvertinimui reikalinga analizuoti bent 10-15 metų laikotarpį. Grįžtamosios migracijos situacijos analizei Lietuvoje pasirinktas 10-ies metų laikotarpis – nuo 2010 m. iki einamųjų 2020 m. Šiuo laikotarpiu vyko nemažai įvairių politinių, ekonominių ir socialinių pokyčių ne tik Lietuvoj, bet ir visame pasaulyje, kurie turėjo (turi) įtakos grįžtamosios migracijos srautams Lietuvoje.

Analizuojant grįžtamosios migracijos Lietuvoje srautus, būtina įvertinti ir emigracijos duomenis. 2010-2019 m. laikotarpiu iš Lietuvos emigravo kone pusė milijono Lietuvos gyventojų, o per vienuolika 2020 m. mėnesių (remiantis išankstiniais duomenimis) iš Lietuvos emigravo 30,8 tūkst. asmenų, iš kurių 19,1 tūkst. yra Lietuvos Respublikos piliečiai (informacija paskutinį kartą tikrinta 2020-01-08). Tai tik oficiali statistika, kuri apskaičiuota remiantis savo išvykimą iš Lietuvos deklaravusių asmenų duomenimis, todėl galima teigti, kad statistiniai duomenys padeda tik apytiksliai nustatyti ir suvokti migracijos srautus, kadangi ne visi išvykusieji ir grįžusieji apie savo veiksmus praneša atitinkamoms institucijoms.

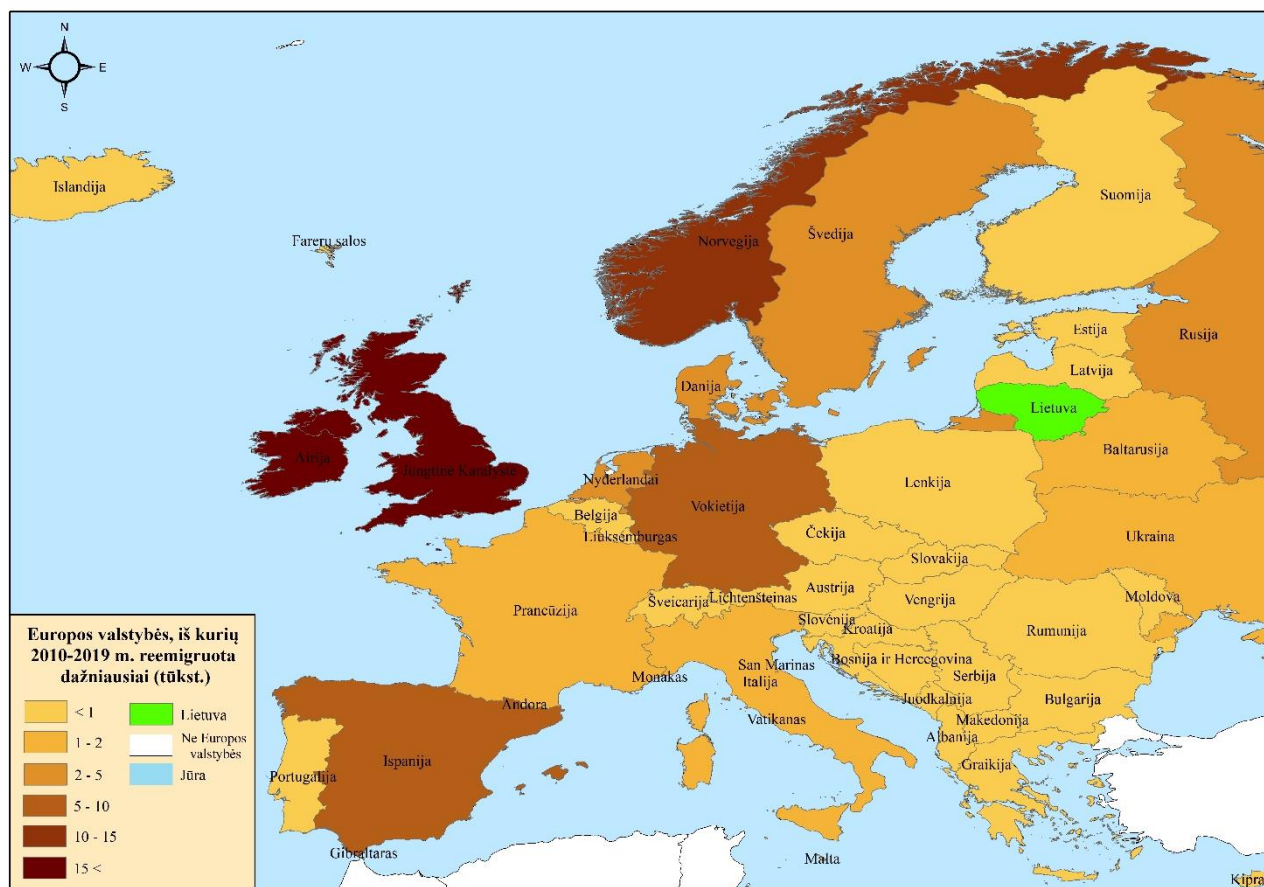
Lietuvos piliečiai laisvai keliauti galėjo (ir šiuo metu gali) ne tik į Europos Sąjungai priklausančias valstybes - laisvai keliauti galima į Europos valstybes, kurios nėra Europos Sąjungos narės, bet priklauso Šengeno erdvei, t. y. į Norvegiją, Islandiją, Lichtenšteiną ir Šveicariją. Remiantis Europos migracijos tinklo duomenimis sudarytas žemėlapis (5 pav.), kuriame matyti populiariausios emigracijos kryptys iš Lietuvos. Šis žemėlapis sudarytas susumavus Lietuvos emigrantų skaičių kiekvienoje Europos valstybėje 2010-2019 m. laikotarpiu (2020 m. duomenys dar nėra prieinami, informacija paskutinį kartą tikrinta 2020-01-08). Lietuvos piliečiai, turėdami geras sąlygas judėti Europoje, prasidėjus krizei, kaip emigracijos tikslą, dažniausiai rinkosi Europos valstybes. Lietuviai daugiausia emigravo į Jungtinę Karalystę, Vokietiją, Norvegiją, Ukrainą, Airiją ir kt. Šio amžiaus pradžioje emigraciją iš Lietuvos galėjo paskatinti šie pagrindiniai veiksniai – tai Lietuvos tapimas

Europos Sąjungos nare 2004 m., 2007 m. visame pasaulyje prasidėjusi pasaulinė finansų ir ekonominė krizė, 2010-2012 m. Euro zonos skolų krizė bei euro įvedimas Lietuvoje 2015 m. (Glinskienė, Petuškienė, 2009; Šiaudinis et al. 2020).

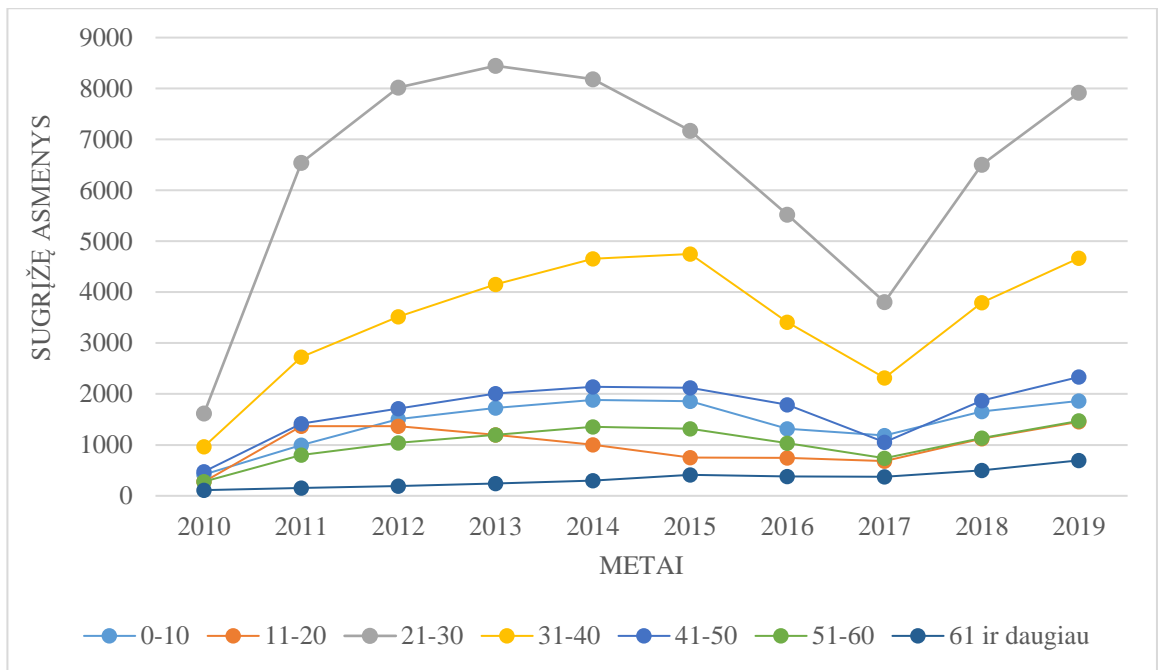
5 pav. Europos valstybės, į kurias 2010-2019 m. emigruota dažniausiai
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Europos migracijos tinklo duomenimis

2018 m. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centro (MOSTA) apžvalgoje, kurioje buvo nagrinėjami Lietuvos žmogiškieji ištekliai (naudojantis valstybės registrų ir informacinių sistemų duomenis), akcentuojama, kad didžiąją dalį sugrįžusių asmenų sudaro asmenys, kurie gyveno Europos Sąjungai priklausančiose valstybėse - Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Norvegijoje ir Vokietijoje (Žmogiškųjų išteklių..., 2018) (5 pav.). Analizuojant 6 pav. šią informaciją galima tik patvirtinti, bet prie jau minėtų valstybių galima būtų pridėti ir Ispaniją.

6 pav. Europos valstybės, iš kurių 2010-2019 m. sugrįžtama dažniausiai
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Europos migracijos tinklo duomenimis

Galima pastebėti, kad 2010-2019 m. laikotarpiu sugrįžimą į Lietuvą dažniausiai rinkosi jauni 21-30 m. grupei priklausantys asmenys (7 pav.). Vertinant visų amžiaus grupių duomenis pastebima, kad didžioji dalis sugrįžusių – tai darbingo amžiaus asmenys, kurie priklauso jau minėtai 21-30 m. amžiaus grupei bei 31-40 ir 41-50 amžiaus grupėms. Į Lietuvą sugrįžo tik nedidelė dalis vaikų ir asmenų iki 20 m. bei sulaukusių 51 m. ir daugiau. Lūžio tašku būtų galima laikyti 2017 m., nes nuo šių metų stebimas intensyvus grįžtamosios migracijos augimas visose amžiaus grupėse.

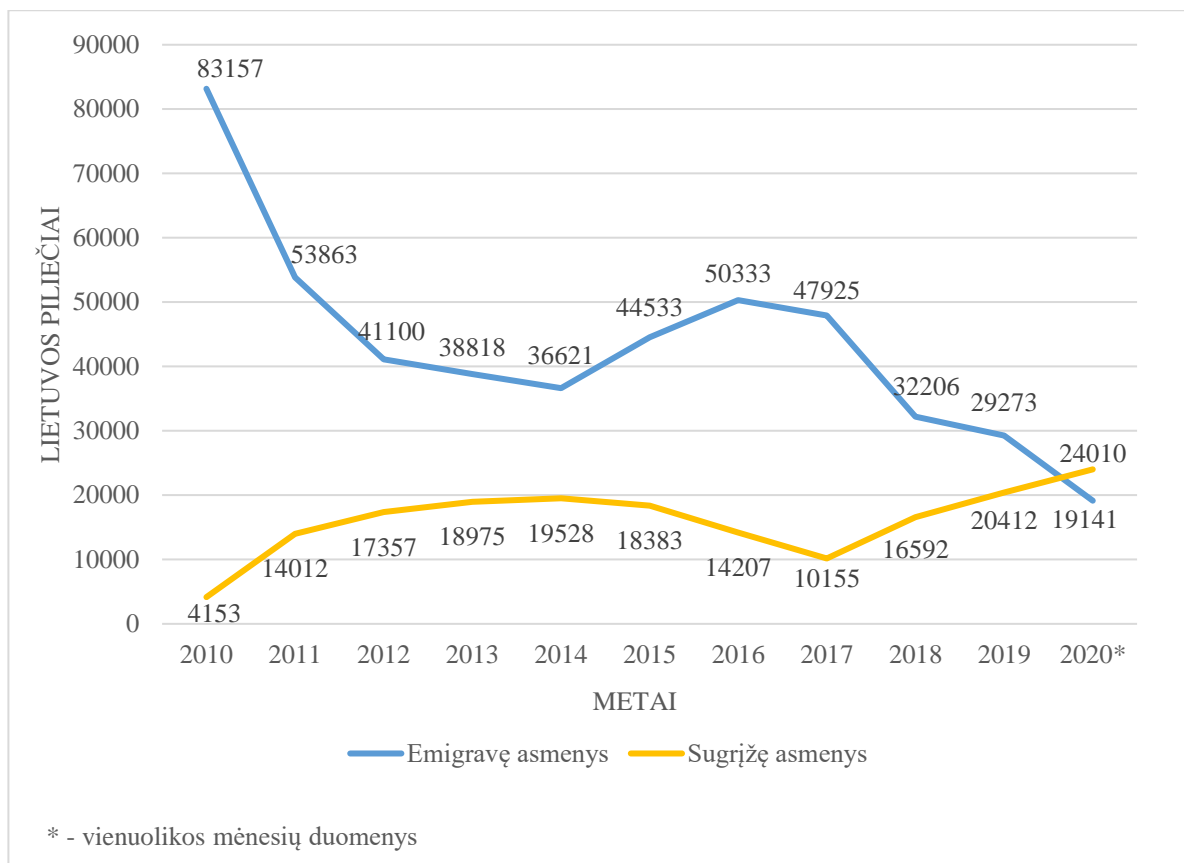

7 pav. Į Lietuvą sugrįžusių asmenų skaičius pagal amžių 2010-2019 m. (tūkst.)

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

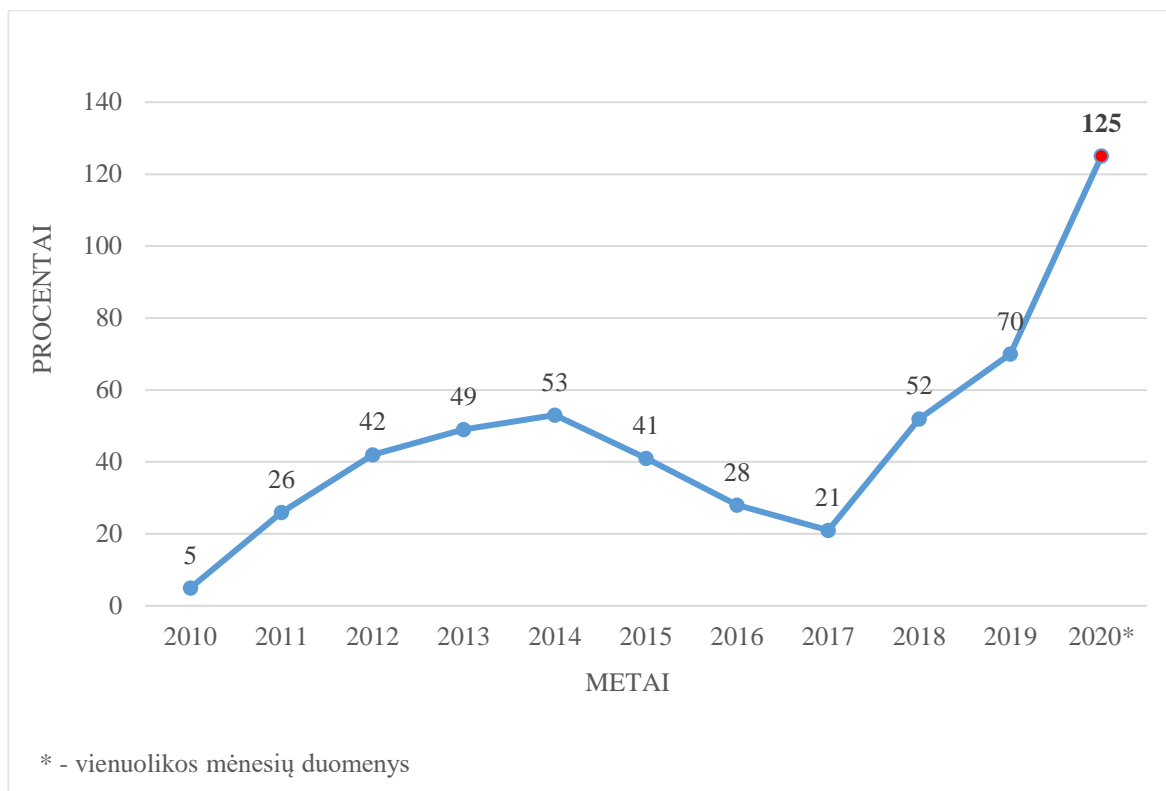
Emigracijos iš Lietuvos (kaip ir grįžtamosios migracijos į Lietuvą), judėjimo trajektorija 2010-2020 m. nėra tolygi (8 pav.). Galima pastebėti, kad emigracijos ir grįžtamosios migracijos srautai judėjo skirtingomis trajektorijomis – mažėjant emigracijai, grįžtančiųjų skaičius didėjo, o emigracijai didėjant – grįžtančiųjų skaičius mažėjo. Tokie migracijos poslinkiai negalėtų būti traktuojami vertinant vien tik Lietuvos tuometinę situaciją. E. Barcevičius (2012) pabrėžia, kad vertinant grįžtamosios migracijos lygį, svarbu atkreipti dėmesį į analizuojamą laikotarpį bei ekonominę situaciją kilmės ir tikslo šalyse. Analizuojant 8 paveikslėlyje pateiktą informaciją, pastebimos priešingomis kryptimis judančios kreivės, o tai leidžia teigti, kad emigravusių asmenų tikslo šalyse taip pat vyko įvairūs pokyčiai. Jie labiausiai susiję su įvairiais įvykiais Europoje (jau minėta 2010-2012 m. Euro zonos skolų krize, gerėjančia ekonomine situacija Lietuvoje, 2013-2014 m. neramumai Ukrainoje ir kt.), kadangi, kaip minėta anksčiau, emigravę asmenys tikslo šalimis dažniausiai rinkosi Europos valstybes.

8 paveikslėlyje matyti, kad 2020 m. buvo pasiektas teigiamas migracijos balansas – sugrįžusių Lietuvos Respublikos piliečių skaičius yra didesnis negu emigravusių. Šie metai – tai tarsi lūžio taškas nepriklausomos Lietuvos migracijos istorijoje.

8 pav. Iš Lietuvos emigravusių ir į ją sugrįžusių Lietuvos piliečių skaičius 2010-2020* m. (tūkst.)
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

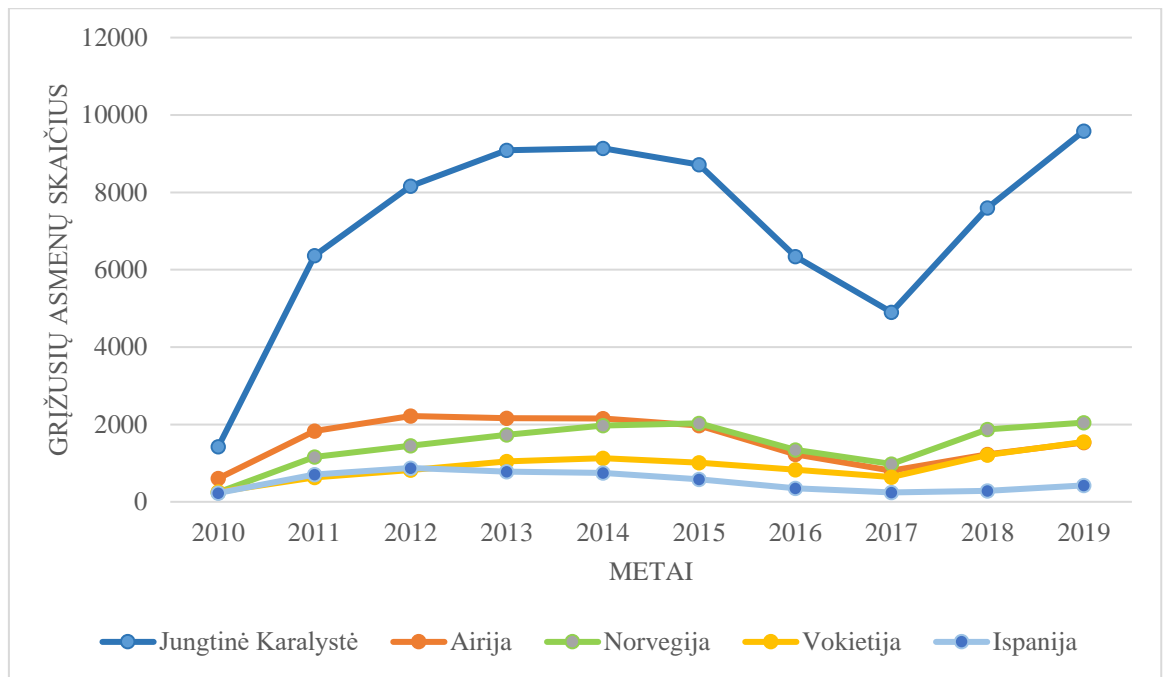
Po 2007 m. prasidėjusios pasaulinės ekonominės ir finansų krizės, palaiptiesiems emigracijos srautai iš Lietuvos mažėjo, o grįžusiųjų - didėjo. 2016-2017 m. vėl pastebimas išvykstančiųjų skaičiaus didėjimas, o tuo tarpu grįžusių asmenų sumažėjo (8 pav.). Tam įtakos galėjo turėti 2015 m. Lietuvos įvesta bendra Europos Sąjungos valiuta - euras. Įvedus eurą Lietuvoje paslaugų ir prekių kainos kurį laiką išliko beveik nepakitusios, bet nuo 2016 m. buvo pastebimas žymus kainų augimas. S. Šiaudinis et al. (2020) pastebi, kad nuo 2015 m. pradžios iki 2019 m. pabaigos Lietuvoje prekių ir paslaugų kainos išaugo labiau nei vidutiniškai Europos Sąjungoje, o per pirmuosius penkerius metus po euro įsivedimo prekės ir paslaugos pabrango 8,7 proc.

9 pav. Sugrįžusių asmenų dalis emigravusių asmenų kontekste 2010-2020 m. (proc.)
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

9 paveikslėlyje matyti, koks procentas išvykusiųjų sugrįžta. Nuo 2010 m. pastebimas palaiptiškai didėjantis grįžtamosios migracijos srautas, kuris 2014-2017 m. laikotarpiu tolygiai mažėja, o štai nuo 2017 m. matomas eksponentinis grįžtamosios migracijos srauto augimas.

Remiantis Europos migracijos tinklo duomenimis ir jau anksčiau aptartu 6 paveikslėliu, išskirtos 5-ios Europos valstybės, iš kurių grįžtamoji migracija buvo intensyviausia: Jungtinė Karalystė, Airija, Norvegija, Vokietija ir Ispanija. 10 paveikslėlyje matyti 2010-2019 m. grįžusiųjų skaičius iš jau minėtų valstybių. Čia labiausiai galima išskirti Jungtinę Karalystę, o grįžtamosios migracijos srautai iš kitų keturių valstybių yra gana tolygūs, dideli pokyčiai nepastebimi.

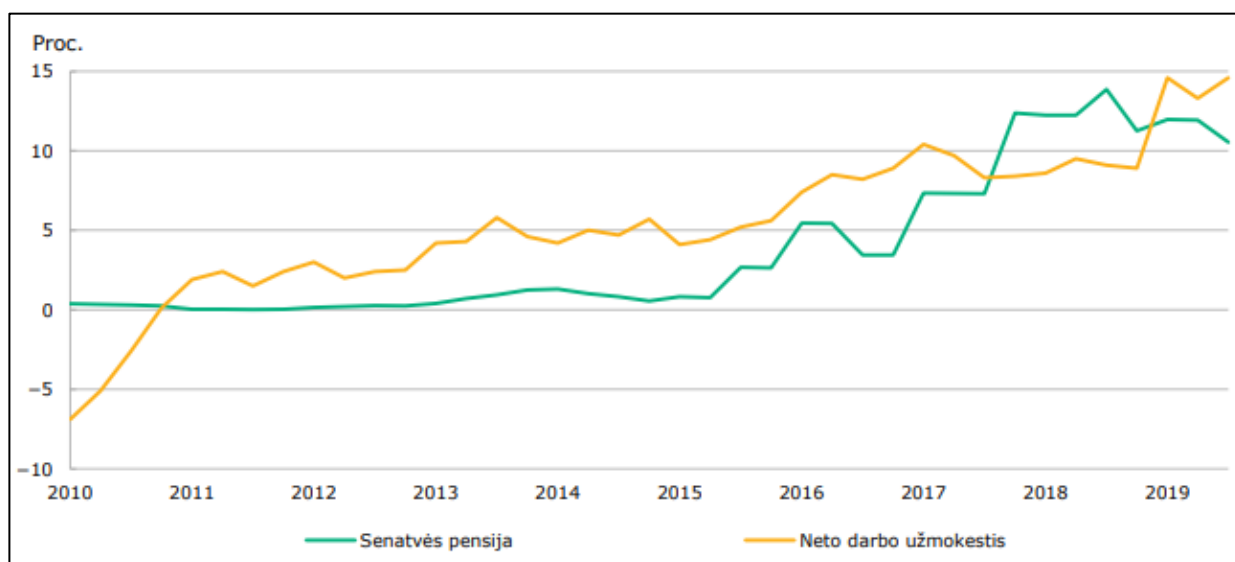
10 pav. Sugrįžusių asmenų skaičius iš šalių, iš kurių grįžtamoji migracija 2010-2019 m. vyksta intensyviausiai

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Dideliems grįžtamosios migracijos mastams iš Jungtinės Karalystės įtakos galėjo turėti 2016 m. šalyje įvykęs referendumas dėl išstojimo iš Europos Sąjungos sudėties. Nereikėtų pamiršti, kad Jungtinė Karalystė yra populiariausia iš Lietuvos emigruojančių asmenų kryptis – remiantis oficialia statistika, 2010-2017 m. į Jungtinę Karalystę emigravo kone 186 tūkst. tautiečių (Europos migracijos tinklo duomenys), todėl nenuostabu, kad ir grįžtamosios migracijos srautai iš šios valstybės yra didžiausi. Po referendumo šalyje padaugėjo rasistinių nusikaltimų (angl. *race crime*). Lyginant su 2015-2016 m., 2016-2017 m. Jungtinėje Karalystėje tokių nusikaltimų skaičius išaugo net 29 proc. (Hate Crime..., 2017). Jungtinėje Karalystėje gyvenantys asmenys taip pat susidūrė ir su tokiomis problemomis kaip kainų kilimas, bankrotai ir įmonių perkėlimai į kitas šalis, svaro kurso kritimas, didėjantis nedarbas ir skurdas, įvairių apribojimų ir taisyklių emigrantams įvedimas ir kt. Kadangi nuo 2013 m. su gyvenau Jungtinėje Karalystėje, visus įvykius galėjau stebėti iš arti. Prieš referendumą ir po jo buvo girdimi šalies politikų pažadai ir lozungai, kurie iki pat šių dienų nėra įgyvendinti (pvz.: pinigai, kurie mokami į Europos Sąjungos biudžetą bus skirti Nacionalinei sveikatos tarnybai (angl. *National Health Service, NHS*)). Teisę dalyvauti referendume turėjo tik Jungtinės Karalystės piliečiai, todėl buvo kilę įvairių priešpriešų ilgai šalyje gyvenantiems migrantams, nes savo nuomonės pareikšti jie negalėjo. Žinasklaidoje ir iš politinių tribūnų buvo skelbiama melaginga informacija apie šalies švietimo, sveikatos ir kitas šalies sistemas išnaudojančius imigrantus, kuri kėlė įtampą tarp vietinių gyventojų ir imigrantų. Įvykus referendumui buvo juntamas ekonominės situacijos šalyje pablogėjimas ir stebimas neigiamą rezultatą nešančios reformos (nuolat didėjantys mokesčiai ir

prekių kainos, drastiškas lėšų mažinimas švietimo, sveikatos priežiūros ir apsaugos (policijos) sektoriuose, mokyklų, policijos komisariatų, bibliotekų darbo laiko trumpinimas arba visiškas uždarymas, ilgamečių prekybos tinklų bankrotai ir t.t.). Gerėjanti ekonominė situacija Lietuvoje ir neiški Jungtinės Karalystės ateitis privertė ne vieną dvejoti dėl tolimesnio gyvenimo šalyje.

Galima kelti klausimus – kodėl nuo 2018 m. Lietuvos piliečių migracijos nuostatos pasikeitė, kodėl emigruoja mažiau žmonių, o sugrįžusių daugėja? Euro įvedimas Lietuvoje turėjo įtakos ne tik kainų, bet ir atlyginimų kilimui. S. Šiaudinis et al. (2020) teigia, kad darbo užmokesčio didėjimą lėmė ne tik ekonomikos augimas, bet ir valdžios sprendimai – MMA (minimalaus mėnesio atlyginimo) didinimas ir pajamų nelygybės mažinimas (11 pav.). Didėjant darbo užmokesčiui Lietuvoje, ir kainoms kone susilyginus su esančiomis kitose Europos Sąjungos valstybėse, emigracija tampa mažiau finansinės naudos nešantis sprendimas.

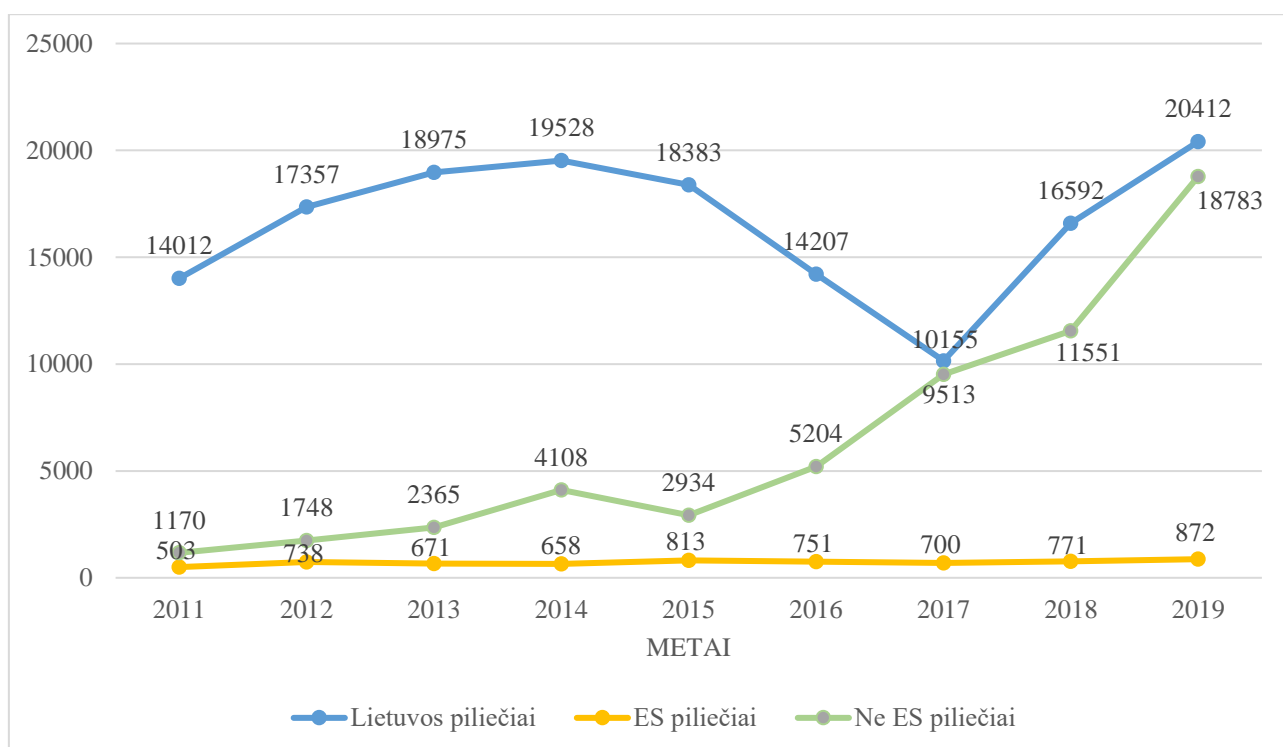
11 pav. Vidutinės valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos ir vidutinio neto darbo užmokesčio nominalieji pokyčiai per metus

Šaltinis: Šiaudinis et al., 2020

Analizuojant statistinius grįžtamosios migracijos duomenis, galima įvertinti grįžtančiųjų lietuvių dalį visų į Lietuvą imigruojančių asmenų kontekste (12 pav.). Kaip matyti 12 paveikslėlyje, pastaraisiais metais imigravusių ne ES piliečių skaičius ženkliai išaugo, bet sugrįžusių į tėvynę lietuvių skaičius yra dar didesnis. Analizuojamame paveikslėlyje pastebima, kad į Lietuvą imigravusių ne ES piliečių skaičius didėti pradėjo nuo 2016 m. Europos migracijos tinklas skelbia, kad 2019 m. imigravusių ne ES piliečių dalis sudarė beveik 38 proc. – daugiausia užsieniečių atvyko iš Baltarusijos ir Ukrainos. Šių šalių piliečiai dažniausiai atvyksta į Lietuvą dėl geresnio darbo užmokesčio, o sudarytos tinkamos sąlygos įsidarbinti Lietuvoje, jiems padeda įgyvendinti savo tikslus. Lietuvoje trūksta kvalifikuotos darbo jėgos, o gerėjančios ekonominės sąlygos pritraukia vis daugiau asmenų, kurie gyvena ekonomiškai silpnesnėse valstybėse. Šiais metais įsigaliojo ir dar viena

lengvata norintiems atvykti dirbti į Lietuvą – tai nacionalinės vizos darbo pagrindu suteikimas. Tai reiškia, kad į Lietuvą gali atvykti ne tik nuolatos šalyje gyvenantys ir leidimą dirbti turintys užsieniečiai, bet ir turintys nacionalinę vizą darbui.

2019 m. buvo išduoti 38 036 leidimai laikinai gyventi Lietuvoje. Ne ES piliečiai į Lietuvą atvyksta ne tik darbo tikslais (29 004 leidimai) – 2019 m. duomenimis leidimai laikinai gyventi Lietuvoje taip pat buvo išduoti siekiant šeimų susijungimo (4677 leidimai), mokytis (2948 leidimai), užsiimti kita teisėta veikla (367 leidimai) ir dėl kitų priežasčių (1040 leidimai) (Europos migracijos tinklas).

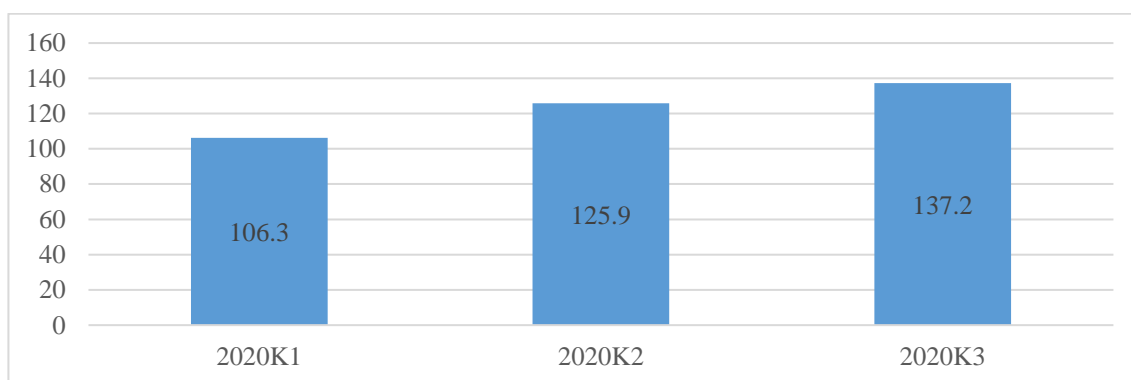

12 pav. Į Lietuvą imigravę asmenys 2011-2019 m. (tūkst.)
 Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Europos migracijos tinklo duomenimis

Pasauliniams migracijos procesams didelę įtaką daro 2020 m. pradžioje prasidėjusi COVID-19 pandemija. 2020 m. liepos mėnesį Tarptautinė migracijos organizacija Lietuvoje atliko apklausą, kurios metu siekta išsiaiškinti visuomenės požiūrį į migracijos procesus pandemijos kontekste (Visuomenės požiūris..., 2020). Didėjant grįžtančiųjų skaičiui respondentų buvo paklausa kaip jie vertina emigravusių Lietuvos piliečių grįžimą į gimtinę. 41 proc. respondentų grįžtančiuosius vertina neutraliai, 27 proc. – palankiai, 12 proc. – labai palankiai. Bet dalis respondentų išreiškė priešingas nuostatas – 14 proc. respondentų grįžtančiuosius vertina greičiau nepalankiai ir 6 proc. – labai nepalankiai. Vertindami emigrantų skatinimą sugrįžti į Lietuvą, daugiau nei pusė apklaustųjų mano, kad skatinti sugrįžti ypač vertėtų daug pasiekusius emigrantus – įgyjusius aukštas kvalifikacijas bei sukūrusius verslus. Taigi, galima daryti prielaidą, kad išsilavinę, įgiję tarptautinės patirties ir

orientuoti į verslą asmenys galėtų nešti naudą Lietuvai ją garsindami tarptautinėje erdvėje, kurdami vis daugiau pridėtinės vertės, siekdami pažangos ir šaliai naudingų sprendimų.

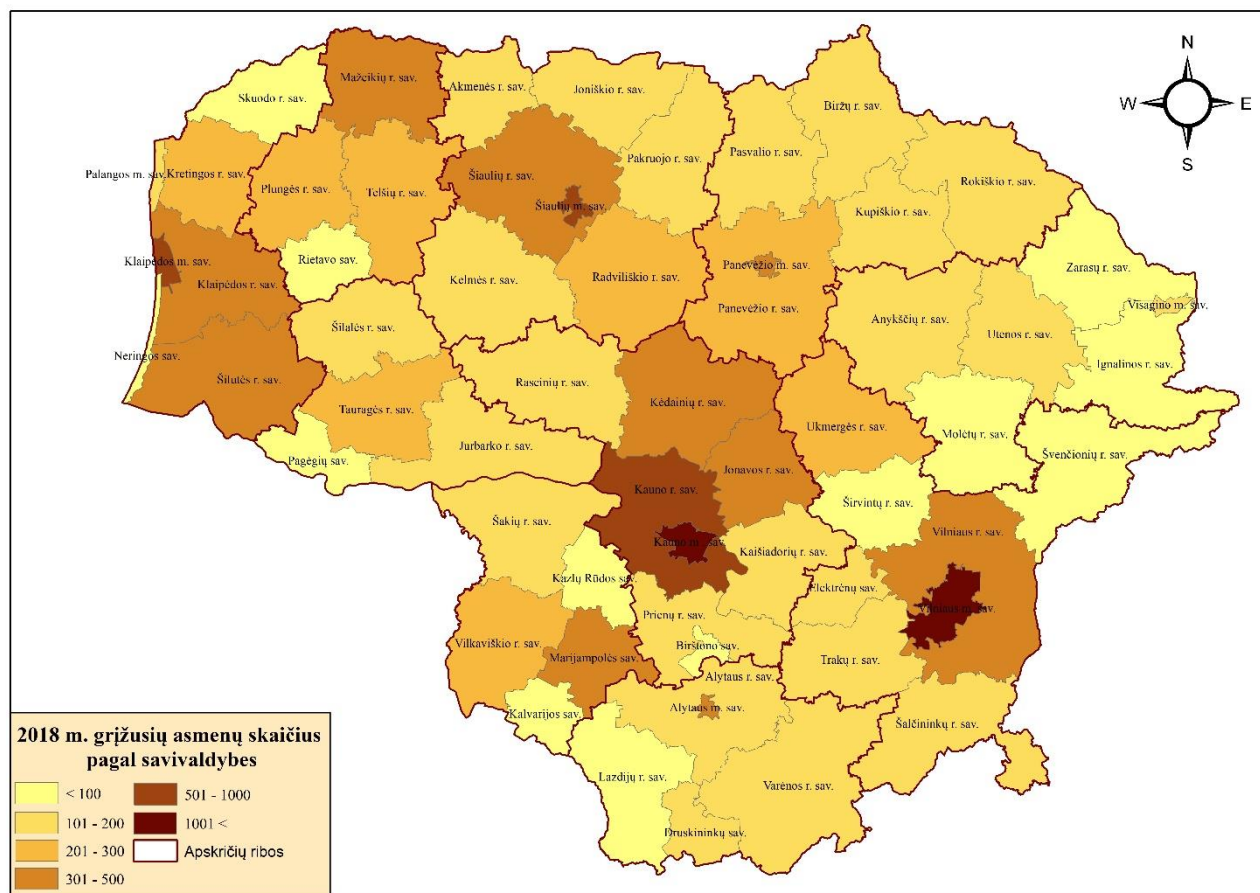
Sunku nuspėti, kokią įtaką turės intensyvi grįžtamoji migracija Lietuvos darbo rinkai. Šiuo metu Lietuvoje stebimas didėjantis nedarbo lygis – tarp visų Europos Sąjungos šalių, nedarbo šuolis Lietuvoje buvo antras pagal dydį po Estijos (Genytė-Pikčienė, 2020). Per pirmuosius tris šių metų ketvirčius nedarbas Lietuvoje augo dar labiau ir darbo neturinčių asmenų daugėjo (13 pav.). Bedarbių skaičiaus didėjimą galėjo iššaukti įvairios valstybės skiriamos išmokos, kurios buvo skirtos kaip parama pandemijos akivaizdoje. Bet, kaip pastebi I. Genytė-Pikčienė (2020), iškilo paradoksas – nors buvo fiksuotas aukštas nedarbo lygis, laisvų darbo vietų skaičius buvo rekordinis. Valstybės skiriamos išmokos neturėjo įtakos kvalifikuotiems specialistams, nes jų paklausa darbo rinkoje išliko nepakitusi. Grįžusiems Lietuvos piliečiams, kurie grįždami parsiveža ir visą savo žinių ir gebėjimų bagažą, įsilieti į darbo rinką neturėtų būti sudėtinga. Įsidarbinimo prasme, sudėtingesnė situacija gali susidaryti grįžusiems asmenims, kurie yra nekvalifikuoti specialistai ir neturi specialių gebėjimų. Taip pat įvertinti reiktų ir tai, kad dėl didėjančių grįžtamosios migracijos srautų, darbo rinkoje gali didėti konkurencija, ko pasekoje gali didėti ir nedarbas.

13 pav. Bedarbių skaičius Lietuvoje 2020 m. sausio – rugsėjo mėn. (tūkst.)

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

2018 m. buvo atliktas tyrimas (Sipavičienė, 2018), kurio metu buvo norima išsiaiškinti grįžtamosios migracijos situaciją Lietuvos regionuose. Nors daugelis migrantų sugrįžta į didžiuosius Lietuvos miestus, regionai tampa vis populiareni. Analizuojant 14 paveikslėlį, galima pastebėti, kad didžiausia grįžusiųjų koncentracija yra didžiųjų Lietuvos miestų ir savivaldybių teritorijose. Deja, Lietuvos statistikos departamentas gali pateikti tik 2018 m. duomenis su sugrįžusių asmenų skaičiumi pagal savivaldybes, todėl turimus duomenis palyginti su kitų metų duomenimis galimybių nėra.

14 pav. 2018 m. į Lietuvą grįžę Lietuvos piliečiai pagal savivaldybes
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Lietuvos savivaldybėse gyventojų skaičius skiriasi, todėl remiantis Statistikos departamento duomenimis sudarytas žemėlapis, pagal kurį matyti, kiek grįžusiųjų 2018 m. teko tūkstančiui gyventojų (15 pav.), t. y. buvo apskaičiuoti koordinacijos santykiniai dydžiai. Apskaičiuoti koordinacijos santykiniai dydžiai parodo to paties objekto atskirų dalių tarpusavio santykius (Gabrevičienė, 2012). Analizuojant žemėlapi galima išskirti dvi savivaldybes – tai Visagino miesto savivaldybė ir Šilutės rajono savivaldybė. Šiose savivaldybėse grįžusiųjų skaičius tenkantis tūkstančiui gyventojų 2018 m. buvo atitinkamai 10,6 ir 9,4 grįžusiojo. Taip pat išskirti galima ir kitas savivaldybes – Palangos m. savivaldybę (tūkstančiui gyventojų teko 9,0 grįžusieji), Šiaulių r. savivaldybę, Akmenės r. savivaldybę bei Druskininkų savivaldybę (tūkstančiui gyventojų atitinkamai teko po 8,1 grįžusįjį).

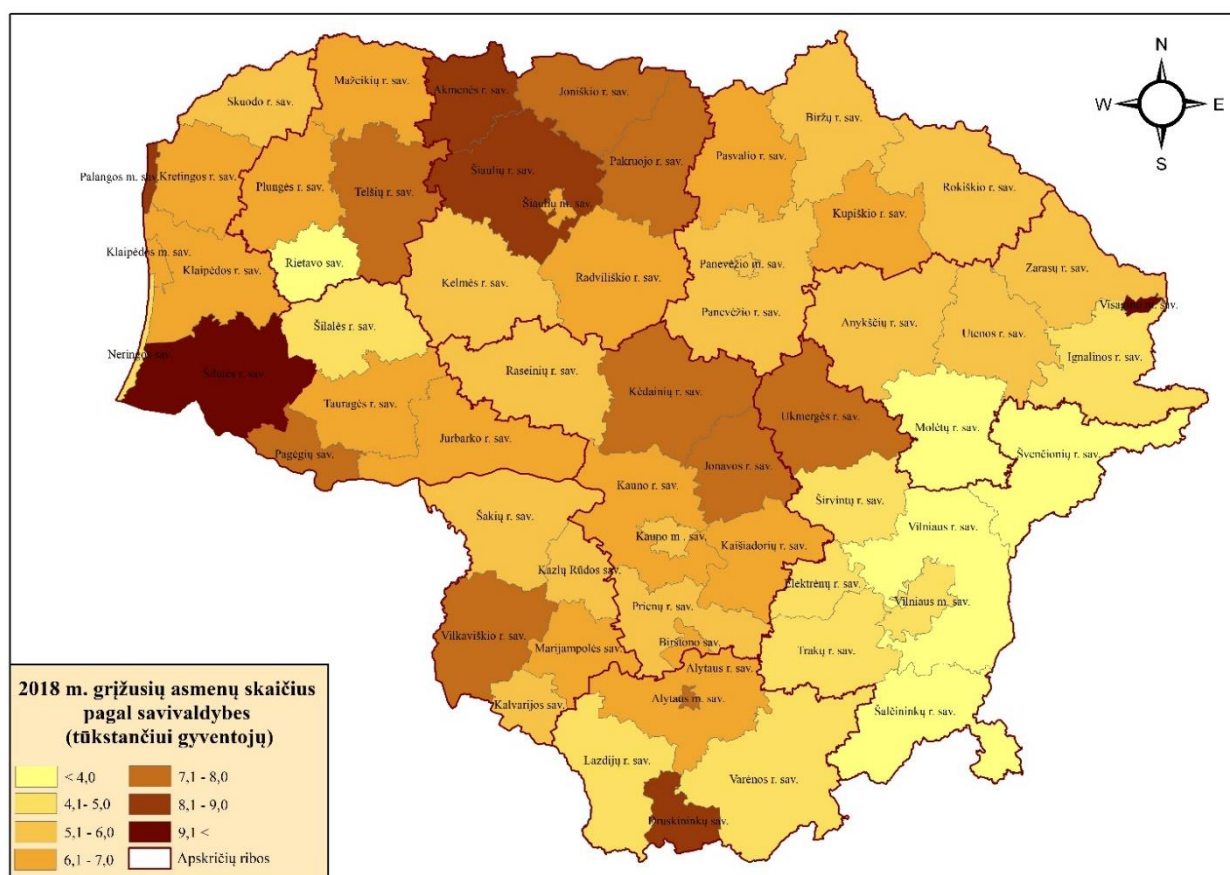
Ieškant priežasčių, dėl kurių 2018 m. šioms savivaldybėms teko didžiausias grįžusiųjų skaičius tūkstančiui gyventojų, galima daryti įvairias prielaidas. Visagino miesto savivaldybėje 2010-2020 m. laikotarpiu gyventojų skaičius mažėjo – nuo 27 771 gyventojų 2010 m. iki 18 182 gyventojų 2020 m. (Lietuvos statistikos departamentas). Tokia pati demografinė situacija gali būti pastebima vertinant gyventojų skaičių Šilutės r. savivaldybėje. Šioje savivaldybėje gyventojų skaičius taip pat mažėja: 2010 m. savivaldybėje gyveno daugiau nei 51 tūkst. gyventojų, o 2020 m. jų liko tik kiek

daugiau nei 37 tūkst. (Lietuvos statistikos departamentas). Gyventojų mažėjimas fiksuojamas ir Druskininkų, Šiaulių rajono bei Akmenės rajono savivaldybėse. Dėl šios priežasties santykinis gyventojų ir grįžusiųjų skaičius galėjo būti didesnis, negu fiksuojamas kitose savivaldybėse. Grįžti į šias savivaldybes taip pat gali skatinti gamtinis patrauklumas (Visagino m. savivaldybė yra apsupta ežerų, draustinių, šalia yra Gražutės regioninis parkas; Šilutės r. savivaldybė išsiskiria savo pajūrio gamta bei kraštovaizdžiu). Visagino m. savivaldybė taip pat išsiskiria ir savo įvairiatautiškumu, o daugiau nei 50 proc. savivaldybės gyventojų yra rusai.

Visai kitokį vaizdą matome analizuojant demografinius Palangos m. savivaldybės duomenis. Nuo 2011 m. Palangos m. savivaldybėje didelio gyventojų skaičiaus pokyčio nėra ir iki 2019 m. vidutinis gyventojų skaičius yra 15,5 tūkst. Palangos, kaip kurortinio miesto, patrauklumas auga ir gyventojų skaičius auga (2020 m. duomenimis Palangos miesto savivaldybėje gyveno 16,1 tūkst. gyventojų). Šis kurortinis pajūrio miestas, pritraukdamas vis daugiau gyventojų, taip pat pritraukia ir didesnę dalį grįžtančiųjų.

Mažiausia dalis grįžusiųjų tūkstančiui gyventojų teko Vilniaus rajono, Rietavo ir Švenčionių rajono savivaldybėse – atitinkamai 3,9, 3,6 ir 3,3 grįžusiojo.

Šiose savivaldybėse didelio gyventojų skaičiaus pokyčio nėra, tačiau Vilniaus rajono savivaldybėje gyventojų skaičius auga (2018 m. – 97 377 gyv., 2020 m. – 100 760 gyv.).

15 pav. 2018 m. į Lietuvą grįžę Lietuvos piliečiai pagal savivaldybes (tūkstančiui gyventojų)
Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

2020 m. lapkričio 12 d. Migracijos informacijos centras organizavo nuotolinį seminarą grįžtamosios migracijos tematika. Nors Statistikos departamentas pateikia tik preliminarius 2020 m. migracijos srautų duomenis, tačiau seminario metu Tarptautinės migracijos organizacijos Vilniaus biuro vadovė dr. Audra Sipavičienė pažymėjo, kad nuo 2020 m. kovo mėnesio jau stebimas teigiamas Lietuvos piliečių migracijos balansas. Tai reiškia, kad atvykusių ir grįžtančiųjų į Lietuvą asmenų skaičius yra didesnis, negu išvykusių iš Lietuvos. Nepaisant to, kad Lietuva 2020 m. susidūrė su tokiais dideliais iššūkiais kaip pasaulinė COVID-19 pandemija bei didėjančiu nedarbu, per dešimt 2020 m. mėnesių į Lietuvą imigravo beveik 42 tūkst. asmenų, o jų tarpe Lietuvos piliečių skaičius sudarė 22,3 tūkst. – tai 12 proc. didesnis sugrįžusių Lietuvos piliečių skaičius, nei vertinant 2019 m. statistinius duomenis (Naprys, 2020). Taigi, galima teigti, kad migracijos srityje šie metai Lietuvai yra tarsi lūžio taškas. Ateityje galėsime tiksliau vertinti, kokias pasekmes ir įtaką grįžtamajai migracijai Lietuvoje turi COVID-19 pandemijos ir dėl jo įvesto karantino situacija, Jungtinės Karalystės išstojimas iš Europos Sąjungos 2021 m., naujojo, šiais metais Lietuvoje išrinkto, seimo sprendimai, nepalanki politinė situacija kaimyninėse valstybėse (Ukrainoje ir Baltarusijoje).

2020 m. pabaigoje besitęsiant COVID-19 pandemijai stebimi sunkiai prognozuojami situacijos poslinkiai – 2020 m. gruodžio mėn., Jungtinėje Karalystėje nustatius naują viruso mutaciją, sustabdytas keleivių pervežimas iš Jungtinės Karalystės į Lietuvą. Tai stipriai pakoregavo paskutinėmis šių metų dienomis į Lietuvą sugrįžti norinčių asmenų planus. Ši situacija stipriai paveikė ne tik trumpam į Lietuvą grįžtančių asmenų planus, bet ir grįžtamosios migracijos situaciją. Dar šiais metais ketinusiems sugrįžti į Lietuvą teko koreguoti arba atidėti savo planus. Ateinančiais metais bus galima tiksliau įvertinti pandemijos įtaką grįžtamajai migracijai Lietuvoje.

2.2. Grįžtamąją migraciją skatinančios priemonės Lietuvoje

Apsisprendimą grįžti į Lietuvą lemia įvairūs veiksniai ir priežastys, Lietuvoje vykdoma migracijos politika taip pat turi įtakos planuojant sugrįžti ir jau sugrįžus, nes įvairios priemonės, programos bei iniciatyvos gali padėti įgyti teigiamą sugrįžimo ir reintegracijos patirtį Lietuvoje.

Tarptautinė migracijos organizacija skelbia, kad grįžtamoji migracija – tai prioritentinė Europos ekonominės erdvės sritis (Return and Reintegration..., 2018). Skatinti grįžtamąją migraciją Lietuvoje – tai vienas iš Lietuvos vyriausybės prioritetų. Skatinant migrantų sugrįžimą galima taikyti įvairias priemones – informacinių renginių organizavimą, informacinių centrų steigimą, finansinės ir praktinės paramos skyrimą, įvairių lengvatų, mokymų, persikvalifikavimo bei pagalbos reintegrojuojantis suteikimas (Sipavičienė, Gaidys, Dobrynina, 2009). Šiame skyriuje apžvelgta grįžtamosios migracijos politika Lietuvoje – prioritetai, veiksmų planas, strategija bei priemonės.

Į Lietuvos migracijos politikos formavimą yra įtrauktos tokios institucijos kaip LR Vidaus reikalų, LR Socialinės apsaugos ir darbo, LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, LR Užsienio reikalų, LR Ekonomikos ir inovacijų ministerijos ir kt. Lietuvos migracijos politikos gairėse (2014) 8.1 punktas skelbia, kad kiekvienas pilietis turi teisę grįžti į Lietuvą ir joje apsigyventi. Gairėse pastebima, kad nepaisant teikiamos pagalbos grįžtantiems, apsisprendimą grįžti riboja ekonominės gerovės skirtumai tarp Lietuvos ir emigrantus priimančių šalių, turimų įgūdžių praradimas, nepavykusi reintegracija (kuri vėl veda prie pakartotinės emigracijos) bei nepakankamai veiksminga Lietuvos migracijos politika.

2018 m. LR Vyriausybė patvirtino nutarimą „Dėl demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018-2030 metų strategijos įgyvendinimo 2020-2022 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“. 2-ame nutarimo skyriuje nurodomas tikslas, kuris turėtų užtikrinti valstybės poreikius atitinkantį migracijos srautų valdymą. Šiam tikslui įgyvendinti skirtame uždavinyje nurodoma, kad reikia *„skatinti grįžtamąją migraciją ir proporcingą, valstybės interesus atitinkantį užsienio šalių piliečių atvykimą, įgyvendinant pritraukimo, priėmimo, integracijos ir ryšio palaikymo politiką“*. Nutarime nurodoma, kad didelė dalis emigravusių lietuvių susiduria su informacijos trūkumu apie grįžimą ir reintegraciją Lietuvoje problema. Siekiama, kad būtų stiprinamas Migracijos informacijos centro „Renkuosi Lietuvą“ funkcionavimas ir informavimo galimybės, planuojantiems sugrįžti į regionus būtų teikiamos konsultavimo ir informavimo paslaugos, būtų teikiama pagalba integruojantis, norint gauti psichologinę pagalbą bei mokantis lietuvių kalbos (2.1.3., 2.1.4., 2.1.5., 2.1.6., 2.1.7. punktai).

Planuojančių sugrįžti ir sugrįžusių asmenų tarpe, gali būti ir asmenų, kurie nemoka lietuvių kalbos. Dėl šios priežasties nutarime nurodyta parengti viešųjų ir administracinių paslaugų gaires asmenims, kurie kalba tik užsienio kalbomis (2.1.9. punktas). Asmenims, kurie turi vaikų, gali kilti problemų ir dėl jų švietimo. Užtikrinant pagalbą švietimo įstaigose, turi būti užtikrintas moksleivių poreikių nustatymas, parengta reikalinga metodinė medžiaga, organizuojama reikalinga pagalba (2.1.10. punktas). Vienas svarbiausių aspektų darbingo amžiaus asmenims – tai užimtumas. Kad grįžtantieji galėtų lengviau priimti sprendimą grįžti, svarbu, kad jie jau turėtų darbo vietą, o tam reikalinga organizuoti darbdavių mugės ir įvairius darbų paieškos projektus (2.1.12. punktas). Užimtumo tarnyboje taip pat turėtų būti įgyvendinamos informacijos užtikrinimo priemonės, kurios būtų pritaikytos grįžtančiųjų poreikiams – persikvalifikavimui bei įgūdžių ir gebėjimų atkūrimui (2.1.13 punktas). Pripažįstama, kad grįžtamosios migracijos skatinimui skiriama nepakankamai dėmesio, o norint koordinuoti migracijos procesų stebėseną, tyrimus ir kitas veiklas, siūloma sutelkti koordinavimo funkcijas vienoje institucijoje (2.1.15 punktas).

Galima įvardinti ne vieną vykdomą programą, kuri siekia pritraukti diasporos lietuvius sugrįžti į Lietuvą ir dirbti jos naudai. Viena pirmųjų programų, kurios tikslas įtraukti užsienio patirties

turinčius profesionalus į įvairių projektų įgyvendinimą ir Lietuvos ateities kūrimą – tai 2012 m. pradėta vykdyti programa „Kurk Lietuvai“. Internetiniame programos puslapyje skelbiama, kad kurti Lietuvai grįžo 211 profesionalų, kurie dalyvavo(-auja) 233 projektuose. Svarbu paminėti, kad ne visi grįžę profesionalai lieka Lietuvoje, bet net 80 proc. dalyvių po šios programos įgyvendimo pasirinko likti Lietuvoje.

2012 m. taip pat buvo pradėta vykdyti programa „Globali Lietuva“, kuri siekia, kad kiekvienas lietuvis, arba save su Lietuva siejantis asmuo, galėtų prisidėti prie valstybės pažangos ir tolimesnio vystymosi. 2012-2021 m. laikotarpiu už programos įgyvendinimą yra atsakinga 21 Lietuvoje veikianti institucija. Tam, kad valstybės stiprinimui būtų sutelkta diaspora, yra stiprinami ryšiai su profesionalais ir stiprinamos užsienio lietuvių bendruomenės bei organizacijos.

„Global Lithuanian Leaders“ koordinuoja ir skatina bendradarbiavimą tarp asmenų iš viso pasaulio, o jų 2016 m. pradėta vykdyti programa „Talents for Lithuania“ pritraukė daugiau nei 100 talentingų jaunų asmenų. Užsienyje mokslus baigę ir jauni specialistai Lietuvoje galėjo prisijungti prie Lietuvoje veikiančių kompanijų. 95 proc. visų projekte dalyvavusių asmenų liko Lietuvoje, kad galėtų ir toliau save realizuoti.

LR Vyriausybei, bendradarbiaujant su Tarptautine migracijos organizacija (TMO), buvo įkurtas migracijos informacijos centras „Renkuosi Lietuvą“. Šis centras nuolatos bendrauja su užsienio lietuvių bendruomenėmis ir vykdo bendras veiklas su įvairiais partneriais (pz.: VšĮ „Investuok Lietuvoje“, Lietuvos savivaldybių asociacija, programa „Kurk Lietuvai“ ir kt.). Centro darbuotojai, vieno langelio principu, teikia nemokamą informaciją ir konsultacijas ne tik lietuvių, bet ir anglų bei rusų kalbomis. Informacijos centro internetiniame puslapyje galima rasti daug naudingos informacijos – nuo atmintinės sugrįžusiems ir bendros informacijos apie Lietuvą iki informacijos pilietybės, švietimo, socialinės paramos, sveikatos apsaugos, gyvenamosios vietos bei darbo klausimais. COVID-19 pandemijos akivaizdoje, centras organizuoja informacinius vebinarus, teikia nuotolines ir video konsultacijas.

Haase ir Honerath (2016) pateikia pagrindines gaires, kuriomis reikėtų vadovautis norint įgyvendinti sėkmingą grįžtamosios migracijos ir reintegracijos politiką:

1. Planuojant politiką svarbu kritiškai apsvarstyti ir orientuotis į grįžtamosios migracijos mastą bei skatinti tvarią grįžtamąją migraciją, vykdant proceso koordinavimą tarp kilmės šalių ir šalių partnerių;
2. Gerai suplanuota politika turi remtis tikslia informacija ir žiniomis apie tikslinių grupių poreikius (šiuo atveju – grįžtančiųjų poreikius). Svarbu rinkti duomenis apie migraciją, nes tai reikalinga kuriant migracijos ir grįžtamosios migracijos politiką;

3. Migrantai – tai tie asmenys, kurie geriausiai žino, ko reikia tvariam grįžimui ir reintegracijai. Tinkamos politikos rengimui gali pasitarnauti ir diasporos patirtis bei įžvalgos.

Dokumentuose yra pateikiama informacija, kurioje aprašomas teigiami grįžimo į Lietuvą scenarijai ir galimybės. Tačiau detaliau analizuojant teikiamą pagalbą, pastebima daug kliūčių ir iššūkių begrižtantiems. Asmenys, kurie sugrįžta, yra skirtingi – jie skiriasi lytimi, amžiumi, turimomis kvalifikacijomis ir pan. Taip pat, pagalba begrižtantiems gali skirtis ir nuo regiono, į kurį planuojama grįžti. Jų grįžimo į kilmės šalį tikslai ir pasiruošimas tam irgi nėra vienodi. Visus šiuos aspektus verta įvertinti kuriant migracijos ir grįžimo politiką. Planuojantiems grįžti, ir jau sugrįžusiems, aktualu žinoti užimtumo, švietimo, sveikatos apsaugos, verslo kūrimo ir kitas galimybes. Lietuvoje beveik nėra specializuotos pagalbos grįžusiems asmenims, išskyrus vaikams teikiamą pagalbą prisitaikant prie lietuviškos švietimo sistemos. Patirties, priimant iš emigracijos grįžtančius vaikus, deja turi ne visos Lietuvos mokyklos – pavyzdžiui, Klaipėdoje tokios mokyklos yra trys, Vilniuje – keturios, Kauno rajone – tik viena. Remdamasi savo patirtimi, taip pat galiu teigti, kad priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo įstaigose reintegravimosi pagalba vaikams nėra teikiama, o jeigu sulaukiama vienokios ar kitokios pagalbos – tai tik šiose įstaigose dirbančių pedagogų iniciatyvos ir noro padėti dėka.

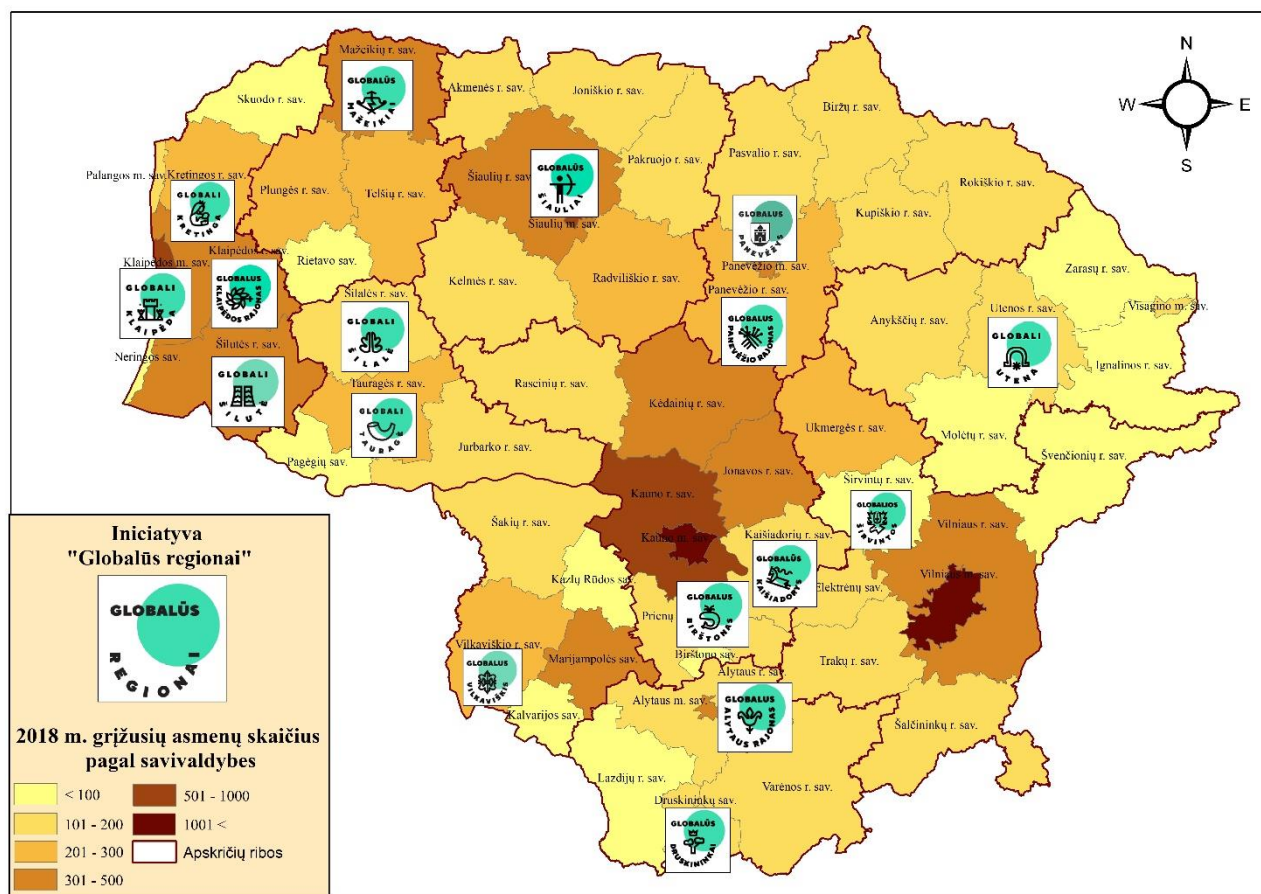
Grįžtantiems labai aktualus ir nekilnojamojo turto klausimas. Sugrįžę dažnai ieško galimybių nuosavo būsto (namo, buto) įsigijimui, bet grįžusiesiems neteikiama jokia būsto įsigijimo parama. Sugrįžusieji gali pasinaudoti tik nacionaline parama, skirta būsto, esančio regionuose, kainos subsidijavimui. Taip pat galima kreiptis ir dėl dalies būsto kredito kompensavimo. Norint pasinaudoti šiomis paramomis reikia atitikti nemažai papildomų sąlygų ir kriterijų, todėl šios paramos nėra prieinamos visiems.

Sugrįžę asmenys neretai domisi nuosavo verslo kūrimo galimybėmis. Sugrįžus iš užsienio, verslo ir darbo vietų kūrimui, specializuota parama nėra skiriama. Siekiant gauti paramą, galima pasidomėti nacionalinėmis rėmimo programomis, kuriose vienodos sąlygos taikomos tiek grįžusiems, tiek nuolatiniam Lietuvos piliečiams.

Ketinantiems grįžti į Lietuvą, arba tai jau padariusiems, kartais pakanka vienkartinės pagalbos, o kartais ji turi būti kompleksinė – suteikiant informaciją ir pagalbą daugeliu klausimų ir atvejų. Ypač sudėtinga gali būti tiems sugrįžusiems asmenims, kurie užsienyje yra praleidę ne vienerius metus, mažai domisi situacija Lietuvoje, nepalaiko ryšių su Lietuvoje gyvenančiais asmenimis. Didelė dalis emigravusių asmenų sugrįžę į Lietuvą renkasi didžiuosius miestus (Vilnių, Kauną ir Klaipėdą), bet susidomėjimas regionais irgi auga (Sipavičienė, 2018). Kadangi grįžtantieji dažnai renkasi savivaldybes, kurioje jie gyveno prieš emigrudami (Žmogiškųjų išteklių..., 2018), todėl regioninėms institucijoms ir savivaldybėms savo kompetencijos ribose reiktų efektyvinti

pagalbą grįžtantiems ir sugrįžusiems, skleisti jiems reikalingą informaciją (pvz.: talpinti informaciją internetinėse svetainėse, pateikti atsakingų darbuotojų kontaktus, sudaryti galimybes „gyvo pokalbio“ funkcijai) ir viešinti regionines iniciatyvas (pvz.: Alytaus „Lietuvybės centras“ (Sipavičienė, 2018). Deja, bet ne visose savivaldybėse veikiama tikslingai ir kryptingai, t. y. grįžtamosios migracijos skatinimas vyksta tik formaliai (Sipavičienė, 2018).

Vertinant pagalbos ir informacijos grįžtantiems teikimo situaciją regionuose, galima užčiuopti tik mažas grįžtamosios migracijos skatinimo užuomazgas. Lietuvos savivaldybių asociacijos iniciatyva „Globalūs regionai“ veikia septyniolikoje Lietuvos savivaldybių (16 pav.), bet ši iniciatyva labiau skirta išvykusiųjų integracijai į savo gimtojo miesto ar miestelio gyvenimą, nei emigrantų skatinimui sugrįžti. Dėl šios priežasties, šios iniciatyvos negalima vadinti vien tik grįžtamąją migraciją skatinančia programa.

16 pav. 2018 m. grįžusių Lietuvos piliečių skaičius ir prie iniciatyvos „Globalūs regionai“ prisijungusios Lietuvos savivaldybės

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos Statistikos departamento ir iniciatyvos „Globalūs regionai“ duomenimis

Kaip labai gražią iniciatyvą galima būtų išskirti Alytaus „Lietuvybės centro“ veiklą. 2017 m. Likiškėlių pagrindinėje mokykloje veiklą pradėjo „Lietuvybės centras“, kurio tikslas suburti visus, kuriems įdomi lietuviška kultūra, kurie myli Lietuvą ir lietuvių kalbą. Centre yra vedami individualūs

lietuvių kalbos užsiėmimai, laukiami iš emigracijos grįžę ir į Alytų iš užsienio atvykę vaikai. Daugiau informacijos apie kitas efektyviai veikiančias iniciatyvas regionuose ir savivaldybėse rasti nepavyko, o galbūt jų ir nėra.

Alytaus verslo konsultacinis centras kartu su partneriais Jungtinėje Karalystėje, Norvegijoje ir Italijoje vykdo Erasmus+ KA2 strateginių partnerystės programos projektą „Reintegracijos įrankiai – tiltas į naują gyvenimą savo gimtajame mieste“. Projektu siekiama nustatyti ir perduoti gerą patirtį švietimo sektoriuje reintegracijos programų bei įrankių paruošimui emigrantams, kurie grįžta į savo gimtąjį miestą. Projekto partneriai kartu kuria švietimui reikalingas reintegracijos priemones pagal socialinės integracijos, bendrųjų kompetencijų, integracijos į darbo rinką, psichologinės pagalbos adaptavimo, verslo „Starp up“ teisinės sistemos Lietuvoje, sugrįžusių bendrijos kūrimo ir naujo gyvenimo su nauju žmogiškuoju kapitalu kūrimo sektorius.

Planuojantys sugrįžti arba jau sugrįžę asmenys ieškodami pagalbos ir informacijos kreipiasi į migracijos informacijos centrą „Renkuosi Lietuvą“. Šis centras 2020 m. gavo daugiau nei 10 tūkst. užklausų, kai 2018 m. užklausų skaičius siekė kiek daugiau nei 2 tūkst. Tai rodo, kad informacijos ir pagalbos poreikis auga. Taip pat daug informacijos rūpimais klausimais galima rasti ir socialinio tinklo Facebook grupėje „Eks emigrantai“. Planuojantys grįžti ir jau sugrįžę tautiečiai šioje grupėje dalinasi turima patirtimi ir naudingais patarimais, o galimybė ir pačiam užduoti klausimus, bendravimą ir pagalbą daro efektyviai.

Lietuvos migracijos ekspertai sutaria, kad nors Lietuvoje ir vykdomos įvairios grįžtamąją migraciją skatinančios iniciatyvos, jų nepakanka, trūksta sistemiškumo, nėra vieningos ir kompleksinės strategijos, aiškių gairių bei prioritetinių darbų sąrašo (Visuomenės požiūrio..., 2020). Kaip ir minėta, grįžusieji yra skirtingi ir jų poreikiai yra nevienodi. Žinant migrantų apsisprendimo grįžti į Lietuvą priežastis ir stengiantis numatyti ateities tendencijas, galima efektyviau vykdyti grįžtamosios migracijos politiką, orientuojantis į informacijos viešinimą ir sklaidą.

3. GRĮŽTAMĄJĄ MIGRACIJĄ LEMIANČIOS PRIEŽASTYS IR IŠŠŪKIAI LIETUVOJE: GRĮŽUSIŪJŲ NUOMONĖS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologija

Užsibrėžto tikslo ir jo uždavinių įgyvendinimui buvo atliktas kiekybinis tyrimas, kuris buvo vykdomas du mėnesius – nuo 2020 m. rugsėjo 1 d. iki 2020 m. gruodžio 1 d. Tyrime dalyvavo 252 respondentai, kurie iš emigracijos grįžo į Lietuvą ir atsakė į 17 apklausoje pateiktų klausimų. Anketoje buvo pateikti 5 atviro ir 10 uždaro tipo klausimų. Apklausa buvo sudaryta pasitelkus apklausų sudarymo ir platinimo platformą internete www.apklausa.lt. Apklausa buvo platinama jau minėtoje www.apklausa.lt platformoje, socialiniuose tinkluose ir pasitelkiant turimus socialinius ryšius. Apklausos tikslas – išsiaiškinti grįžimą į Lietuvą lemiančias priežastis.

Lietuvos statistikos duomenimis 2010-2020 m. laikotarpiu į Lietuvą sugrįžo 177 784 Lietuvos piliečiai (pateikti vienuolikos 2020 m. mėnesių duomenys, informacija tikrinta 2020-01-08). Reprezentatyvios imties dydžiui apskaičiuoti naudojama imties apskaičiavimo formulė (Paniotto formulė) (Valackienė, Mikėnė, 2008):

$$n = \frac{1}{\Delta^2 + \frac{1}{N}},$$

kur:

n – imties dydis;

Δ – imties paklaidos dydis;

N – generalinis visumos dydis.

Siekiant tyrimą atlikti neviršijant 5 proc. paklaidos, imties reprezentatyvumą užtikrintų 383 respondentai. Deja, bet dėl nepakankamo respondentų aktyvumo ir tikslinės grupės ypatumų pavyko apklausti 252 respondentus. Ne visi asmenys, kuriems buvo pateikta anketa, ją užpildė. Tam įtakos galėjo turėti laiko stoka, užmaršumas, neatitikimas tikslinei grupei.

3.2. Respondentų demografinės charakteristikos

Atliekant apklausą, buvo atlikta respondentų demografinė analizė pagal šiuos kriterijus:

1. Lytis;
2. Amžius;
3. Išsilavinimas;
4. Statusas;
5. Gyvenamoji vieta Lietuvoje prieš emigruojant;

6. Gyvenamoji vieta Lietuvoje sugrįžus iš emigracijos;
7. Laikotarpis praleistas emigracijoje;
8. Laikotarpis praleistas grįžus į Lietuvą.

Klausimynas buvo orientuotas į visus pilnamečius asmenis (kurie yra sulaukę nemažiau kaip 18 m.), nei vienas 18-20 m. sulaukęs respondentas apklausoje nedalyvavo, todėl tyrime bus analizuojami tik 21 ir daugiau metų sulaukusių asmenų pateikta informacija.

Atliekamame tyrime dalyvavo 82,5 proc. moterų (n=208) ir 17,5 proc. vyrų (n=44). Svarbu paminėti, kad 13 tyrime dalyvavusių respondentų (8 respondentai priklauso 21-30 m., 3 – 31-40 m., 1 – 41-50 m. ir 1 – 51-60 m. amžiaus grupėms), kurie atsakė į anketoje pateiktus klausimus, dar nėra grįžę į Lietuvą, bet planuoja tai padaryti greitai laiku. Dar vieno respondento atsakymai į tyrimą nebuvo įtraukti dėl klaidingų atsakymų. Dėl šių priežasčių, šių respondentų pateikta informacija tyrime analizuojama nebus: vietoje 252 yra naudojami 238 respondentų duomenys. Į tyrimą neįtraukiant dar negrįžusių į Lietuvą ir klaidingai apklausą užpildžiusių asmenų atsakymų, respondentų pasiskirstymas pagal lytį būtų toks – 17,2 proc. vyrų (n=41) ir 82,8 proc. moterų (n=197).

Tyrime dalyvavo ir į klausimyno klausimus atsakė 6 asmenys, kurie į Lietuvą yra grįžę jau daugiau nei prieš 10 metų. Nors darbe analizuojama grįžtamosios migracijos situacija 2010-2020 m., šių tyrimo dalyvių pateikta informacija buvo įtraukta interpretuojant tyrimo duomenys, nes jų pateikta informacija didelės įtakos tyrimui ir jo rezultatams neturi.

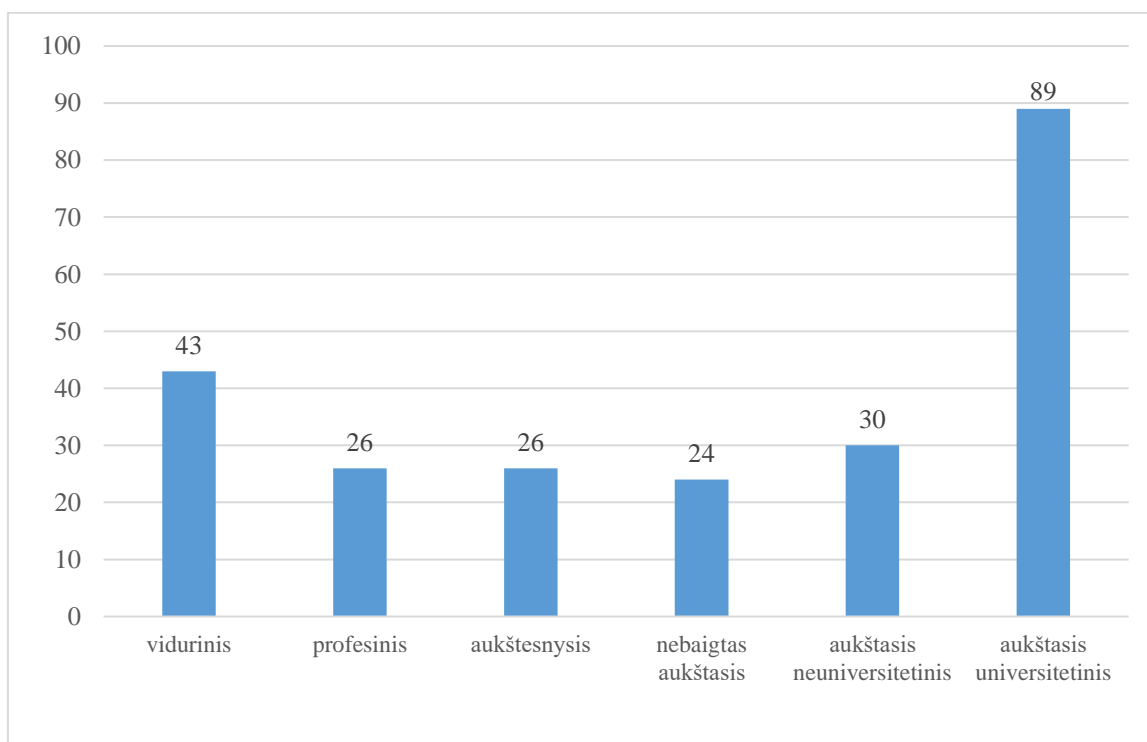
2 lentelėje nurodoma, kad aktyviausiai tyrime dalyvavo ir daugiausiai apklausos anketų užpildė 21-30 m. ir 31-40 m. amžiaus grupėms priklausantys asmenys. Anksčiau aptarti statistiniai duomenys leido nustatyti, kad šiom amžiaus grupėms priklausantys asmenys dažniausiai renkasi grįžimą į Lietuvą (7 pav.), todėl nuostabos nekelia ir didelis šių asmenų aktyvumas dalyvaujant tyrime. Kitoms amžiaus grupėms priklausančių respondentų aktyvumas buvo nedidelis.

Vertinant tyrimo duomenis apskaičiuota, kad vidutinis apklausoje dalyvavusių asmenų (n=238) amžius yra 34,93 metai. Jauniausiam tyrimo dalyviui yra 21 m., o vyriausiajam – 64 m.

2 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal amžių (n=238)

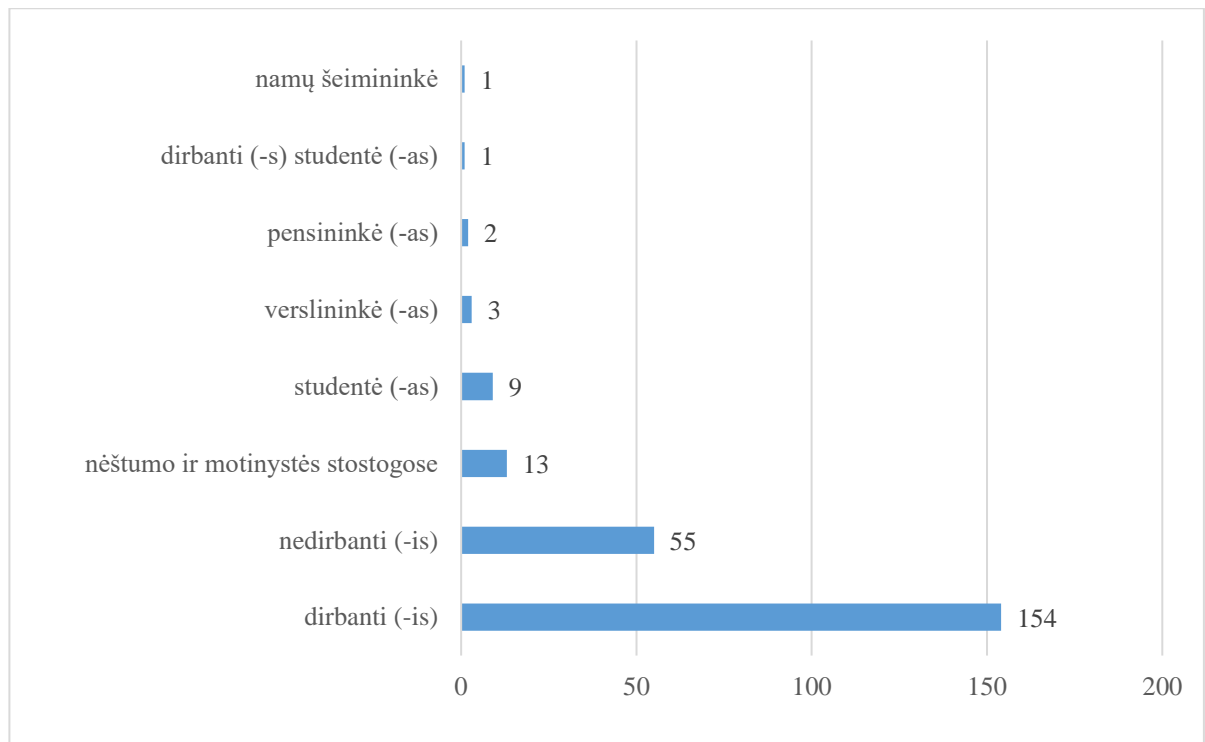
Nr.	Amžiaus grupė	Atsakymų skaičius	Atsakymų skaičius (proc.)
1.	21-30 m.	76	32 %
2.	31-40 m.	117	49 %
3.	41-50 m.	33	14 %
4.	51-60 m.	9	4 %
5.	61 m. ir daugiau	3	1 %

Tiriamųjų buvo paklausta apie jų turimą išsilavinimą (nedetalizuojant šalies, kurioje jis buvo įgytas) (17 pav.). Didžioji dalis respondentų (n=89) turi įgyję aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Kiti tiriamieji priklauso žemesnį nei aukštąjį universitetinį išsilavinimą turinčių asmenų grupėms. Remiantis tyrimo duomenimis nustatyta, kad aukštąjį universitetinį išsilavinimą yra įgyję 52 respondentai, priklausantys 31-40 m. amžiaus grupei. Tai sudaro daugiau nei pusę visų aukštąjį išsilavinimą turinčių respondentų.

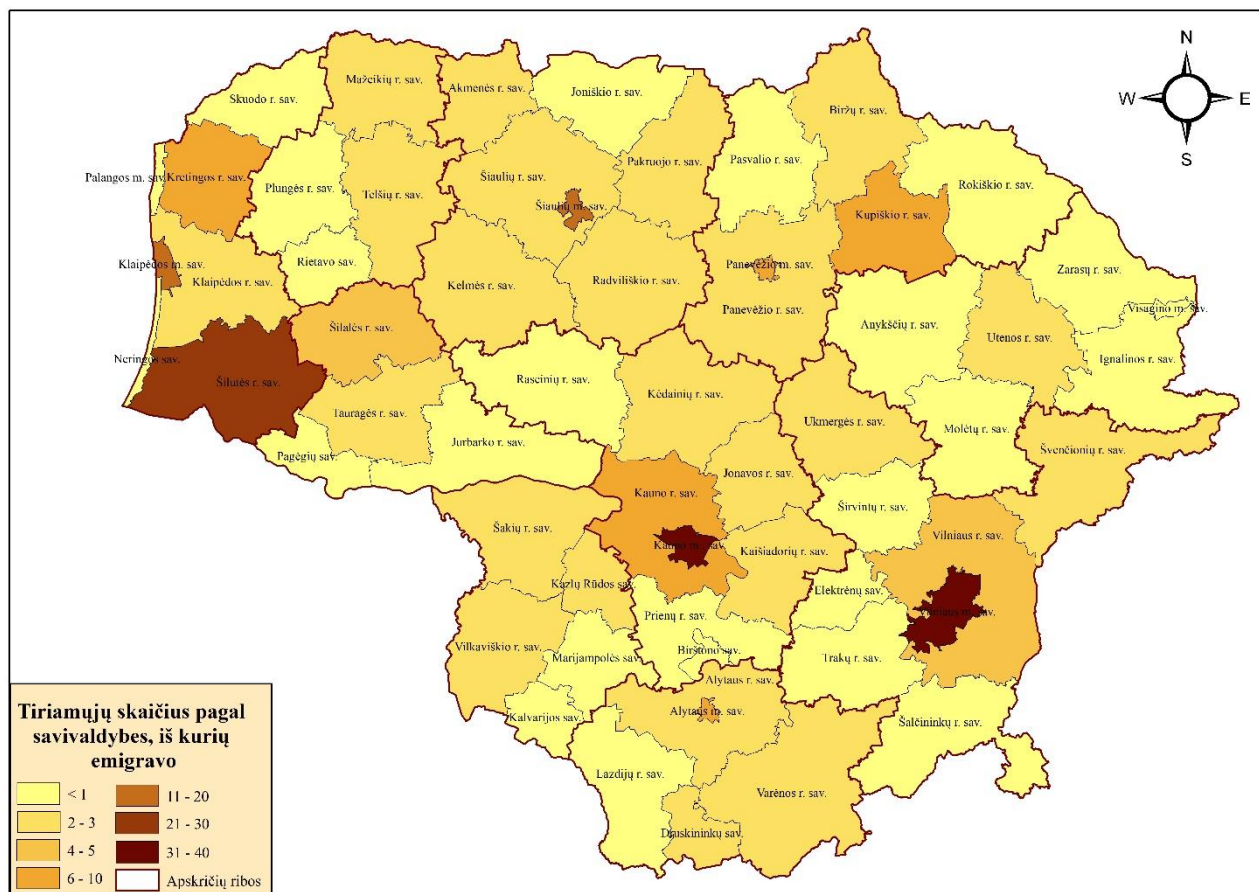
17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą (atvejų skaičius)

Grįžę į Lietuvą asmenys užsiima įvairia veikla – studijuoja, augina vaikus, užsiima verslu, arba jiems yra suteiktas bedarbio arba pensininko statusas (18 pav.). Respondentai nurodė, kad yra dirbantys (n=154), nedirbantys (n=55), yra nėštumo ir motinystės atostogose (n=13), studijuojantys (n=9), turintys verslą (n=3), esantys pensijoje (n=2), studijuojantys ir dirbantys (n=1) ir yra namų šeimininkė (n=1).

18 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal užimtumo statusą (atvejų skaičius)

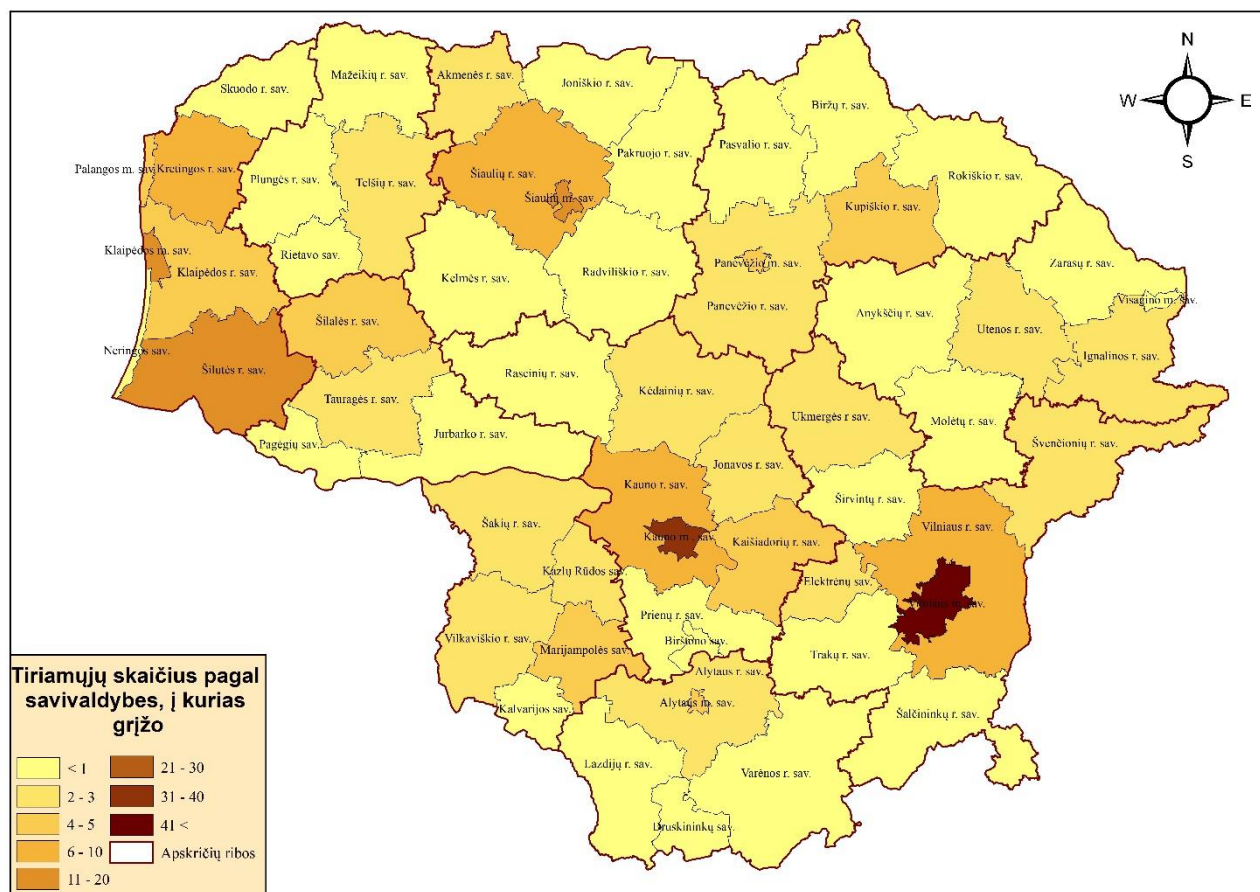
Prieš emigrudami, tiriamieji gyveno įvairiose Lietuvos savivaldybėse (19 pav.). Daugiausia respondentų gyveno didiesiems Lietuvos miestams priklausančiose savivaldybėse – Vilniaus m. sav. (n=40), Kauno m. sav. (n=36), Klaipėdos m. sav. (n=17), Šiaulių m. sav. (n=13), Panevėžio m. sav. (n=8). 24 tyrime dalyvavę respondentai emigravo iš Šilutės r. savivaldybės, nes šioje savivaldybėje gyvenančių migrantų aktyvumą sąlygoti galėjo platus asmeninių socialinių ryšių ratas.

19 pav. Tiriamųjų skaičius pagal savivaldybes, iš kurių emigravo (n=238)

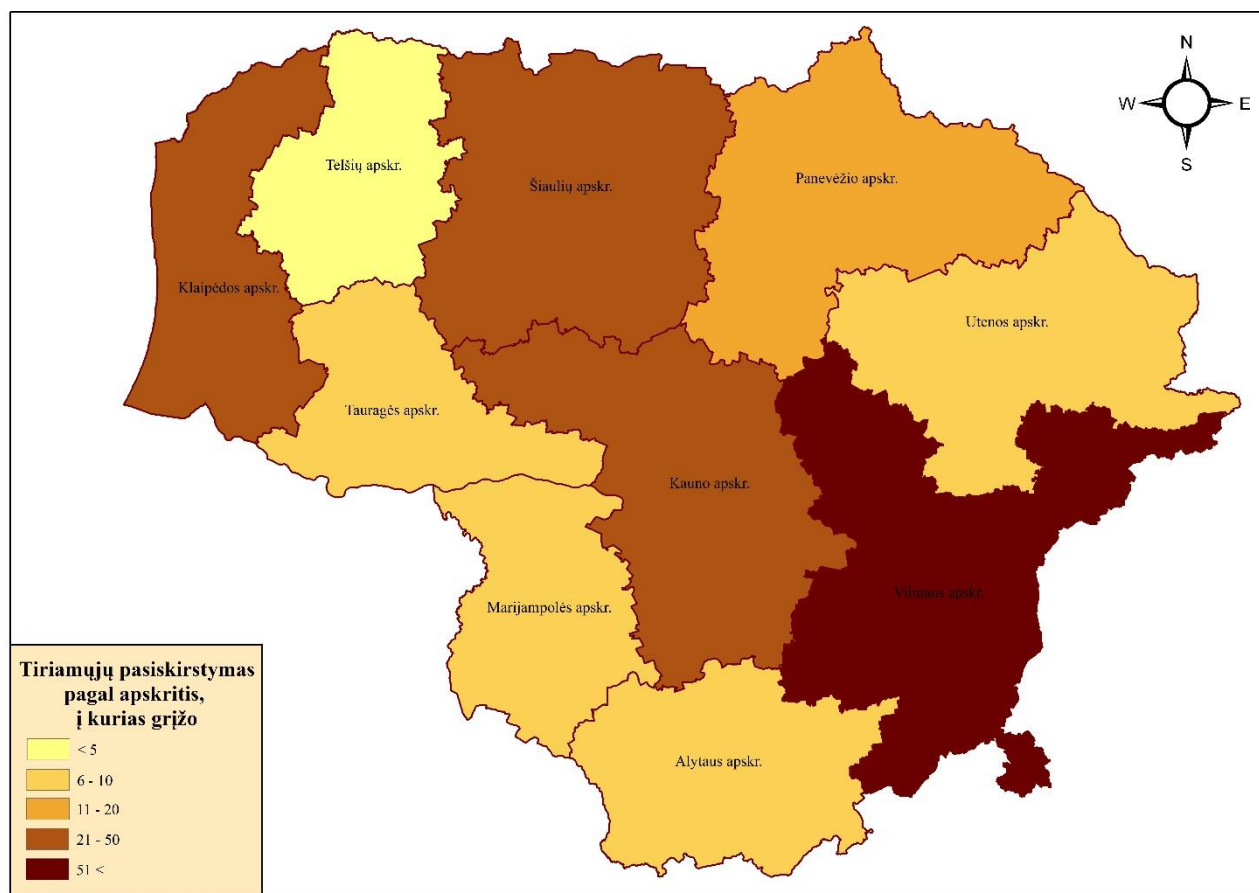
Iš 20 paveikslėlyje pateikto žemėlapis matome, kad sugrįžę respondentai pasirenka gyvenimą ne tik didžiuosiuose Lietuvos miestuose, bet ir jų rajonų savivaldybėse. Sugrįžusių emigrantų skaičiumi labiausiai išsiskiria Vilniaus miesto ir rajono savivaldybės (jas pasirinko atitinkamai n=48 ir n=10 tiriamųjų), Kauno miesto ir rajono savivaldybės (atitinkamai n=31 ir n=8), Klaipėdos miesto ir rajono savivaldybės (atitinkamai n=19 ir n=4) bei Šiaulių miesto ir rajono savivaldybės (n=12 ir n=7).

Palyginus 19 ir 20 paveikslėliuose pateiktus žemėlapius, pastebima, kad grįžusieji rečiau renkasi labiausiai nuo didesnių Lietuvos miestų nutolusias arba netoli pasienio esančias savivaldybes, pvz.: iš Biržų r. savivaldybės išvyko 2 respondentai, bet grįžo tik 1, iš Varėnos r. savivaldybės išvyko 3 respondentai, sugrįžo tik 1, iš Šilutės r. savivaldybės išvyko 24 respondentai, o sugrįžo 15.

20 pav. Tiriamųjų skaičius pagal savivaldybes, į kurias grįžo (n=238)

Remiantis atlikto tyrimo duomenimis sudarytas žemėlapis, kuriame pavaizduotas tiriamųjų pasiskirstymas pagal apskritis (21 pav.). Daugiausia tiriamųjų sugrįžo į Vilniaus (n=66), Kauno (n=50), Klaipėdos (n=49), Šiaulių (n=23) ir Panevėžio (n=13) apskritis. Kitose apskrityse (Marijampolės, Alytaus, Utenos, Telšių bei Tauragės) grįžusiųjų skaičius buvo 10 ir mažiau.

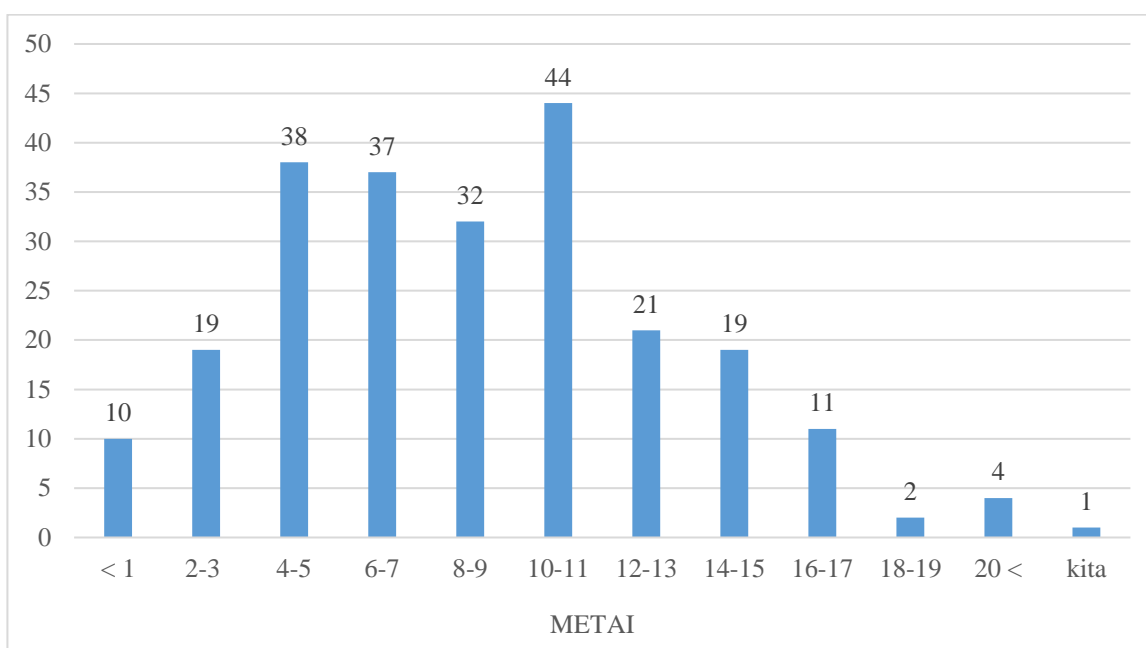
21 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal apskritis, į kurias grįžo (n=238)

Ankščiau minėtame, atliktame A. Sipavičienės (2018) tyrime, teigiama kad sugrįžusių asmenų susidomėjimas regionais auga. Tačiau atlikus šio darbo apklausą ir išsiaiškinus savivaldybes, iš kurių išvyko, ir į kurias sugrįžo tyrime dalyvavę respondentai, paaiškėjo, kad atokesni Lietuvos regionai netampa populiarūs sugrįžusiųjų tarpe. Kaip minėta anksčiau, sugrįžę asmenys mieliau renkasi didžiuosius Lietuvos miestus ir juos supančias savivaldybes. Šį faktą taip pat patvirtina ir respondentų atsakymai apie gyvenamąją vietą (3 lentelė) – respondentai dažniausiai renkasi gyvenimą mieste (n=172), o gyventi miesteliuose ir kaimuose renkasi tik šiek tiek daugiau nei ketvirtadalis visų tiriamųjų (atitinkamai n=41 ir n=25).

3 lentelė. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą (n=238)

Nr.	Gyvenamoji vieta	Atsakymų skaičius	Atsakymų skaičius (proc.)
1.	miestas	172	72 %
2.	miestelis	41	17 %
3.	kaimas	25	11 %

Prieš atliekant grįžimo į Lietuvą priežasčių analizę, svarbu išsiaiškinti, kokią emigracijos patirtį yra sukaukę tiriamieji (22 pav.). 63,4 proc. tiriamųjų (n=151) emigracijoje yra praleidę nuo 4 iki 11 m. Emigracijoje praleidus ilgiau nei 4-5 metus galima pakankamai gerai prisitaikyti ir adaptuotis priimančioje valstybėje, nes pirmieji 2-3 metai emigracijoje – tai tik susipažinimas su supančia aplinka, socialinės, švietimo, sveikatos priežiūros ir kitų sistemų perpratimas, norus ir poreikius atitinkančio darbo paieškos, užsienio kalbos mokymasis. Analizuojant pateiktą diagramą galima manyti, kad tyrime dalyvavę asmenys, per emigracijoje praleistą laiką, turėjo būti neblogai prisitaikę priimančiose valstybėse. Pastebėtina, kad 1 respondentas nenurodė konkretaus laikotarpio praleisto emigracijoje, bet pažymėjo, kad emigracijoje pabuvojo ne vieną kartą, o ten praleisti laikotarpiai siekė nuo pusės iki pusantrų metų.

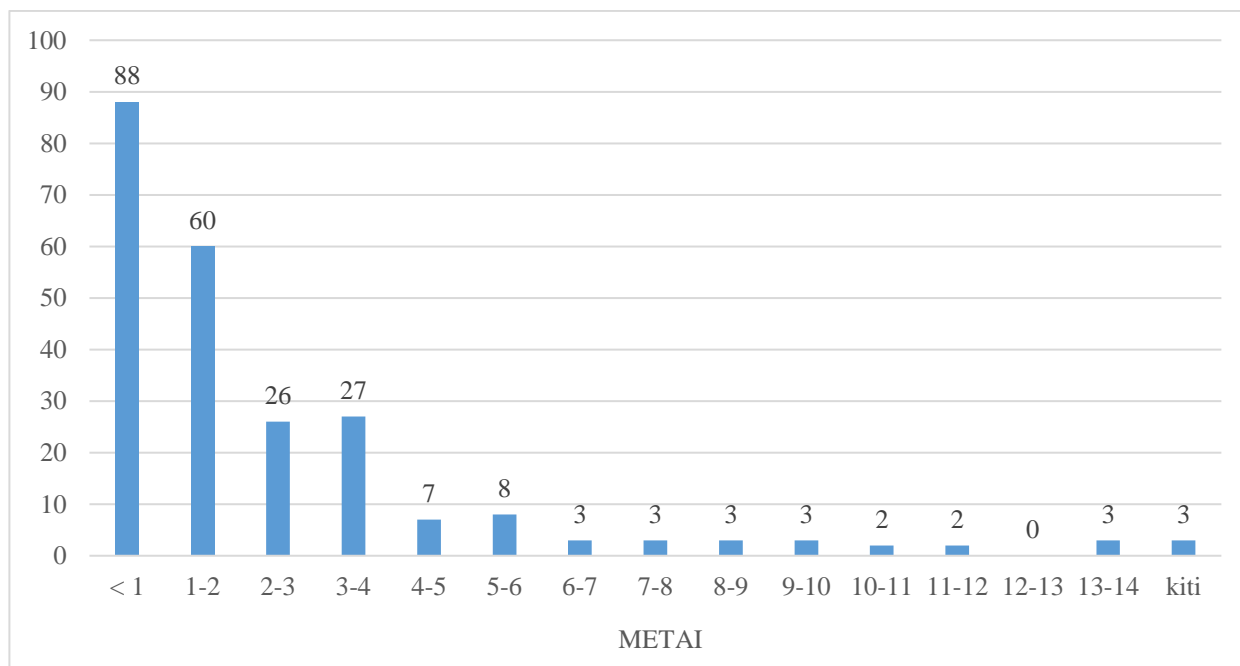

22 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal laiką praleistą emigracijoje (atvejų skaičius)

Analizuojamo 2010-2020 m. laikotarpio metu, grįžtamosios migracijos srautai Lietuvoje nebuvo pastovūs. Kaip matyti 22 paveikslėlyje pateiktoje diagramoje, daugiau nei trečdalis apklaustųjų (36,9 proc.) į Lietuvą yra sugrižę neseniai ir Lietuvoje praleido ne ilgiau 1 metų, 25,2 proc. (n=60) apklaustųjų Lietuvoje jau yra praleidę nuo 1 iki 2 metų. Tai patvirtinta faktą, kad grįžtamosios migracijos srautai Lietuvoje labai suaktyvėjo nuo 2019 m., o 2020 m. pasiektas teigiamas migracijos balansas – sugrižusių Lietuvos piliečių yra daugiau negu emigravusių (per vienuolika 2020 m. mėnesių emigravo 19 141 ir sugrižo 24 010 Lietuvos Respublikos piliečių, informacija paskutinį kartą tikrinta 2020-01-06).

Analizuojant respondentų pasiskirstymą pagal laikotarpį praleistą grįžus į Lietuvą (23 pav.), 3 respondentai nenurodė tikslaus laiko praleisto Lietuvoje – 1 respondentas nurodė, kad Lietuvoje

gyvena jau senokai, dar vienas respondentas pažymėjo, kad į Lietuvą sugrįžtą kas pusę metų, o 3-ias respondentas į Lietuvą sugrįžo jau daugiau nei prieš 25 metus.

23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal laikotarpį, praleistą grįžus į Lietuvą (atvejų skaičius)

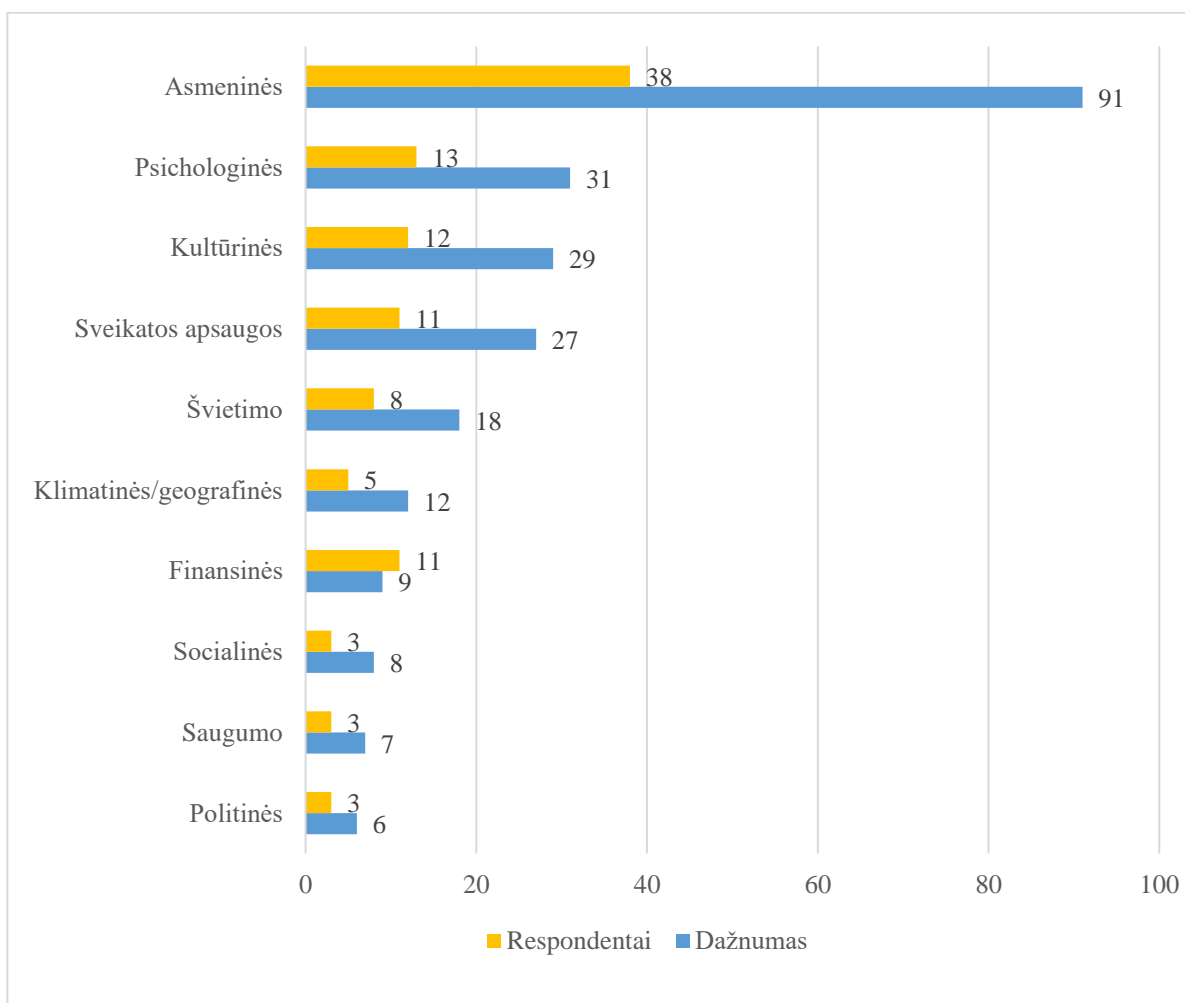
Remiantis tiriamųjų demografinių charakteristikų analize, galima teigti, kad dauguma grįžusiųjų – tai jauni, dirbantys, 21-40 m. sulaukę asmenys, kurie turi įgyję aukštąjį išsilavinimą ir gyvena miestuose. Didžioji dauguma tiriamųjų emigracijoje yra praleidę nuo 4 iki 11 metų, o į Lietuvą grįžo ne seniau kaip prieš 2 metus.

3.3. Grįžimą į Lietuvą lemiančių priežasčių analizė

Sugrįžimui į Lietuvą įtakos turėti gali įvairios priežastys. Išsiaiškinus grįžimą į Lietuvą lėmusias priežastis, galima geriau suprasti Lietuvos poziciją ir situaciją tarptautiniame kontekste. Apsisprendimą grįžti į kilmės šalį gali lemti ne tik priežastys susijusios su situacija gimtajame krašte – susiklosčiusios aplinkybės priimančiose valstybėse taip pat gali turėti įtakos apsisprendimui sugrįžti.

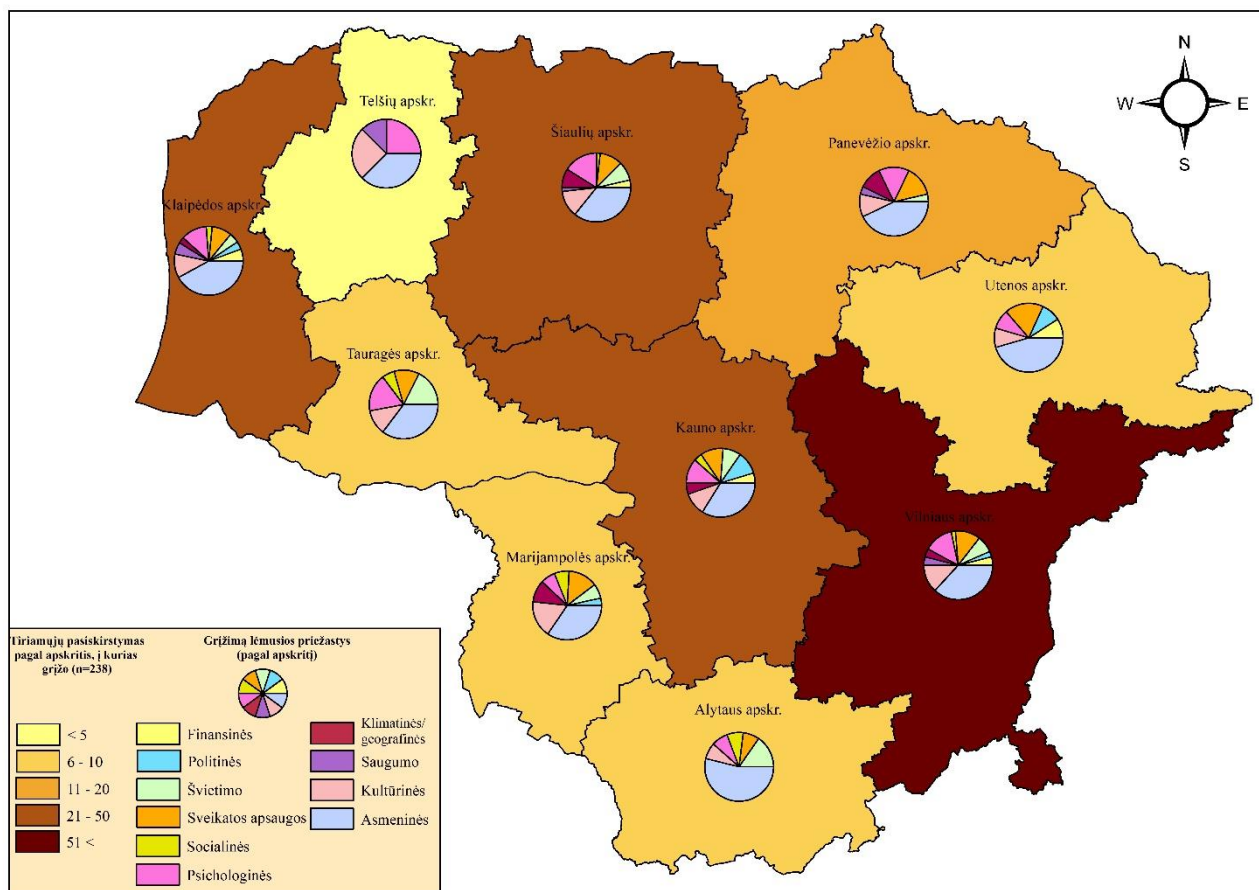
Dažniausiai nėra vienos priežasties, dėl kurios asmenys priima sprendimą sugrįžti į gimtąjį kraštą (24 pav.). Tiriamieji, atsakydami į uždaro tipo klausimą apie priežastis lėmusias grįžimą į Lietuvą, iš dešimties atsakymo variantų, turėjo galimybę pasirinkti kelis atsakymo variantus ir/arba nurodyti savo atsakymus: 94 respondantai nurodė tik vieną grįžimą lėmusią priežastį, 2 priežastis nurodė 39 respondantai, 3 priežastis – 41 respondantas, 4 priežastis – 34 respondantai, o 19

respondentų nurodė daugiau nei 5 priežastis. Analizuojant 24 paveikslėlį, kaip pagrindines grįžimą į Lietuvą lėmusias priežastis, galima išskirti asmenines (n=208, 38%), psichologines (n=71, 13%), kultūrinės (n=67, 12%) ir su sveikatos apsauga (n=61, 11%) susijusias priežastis. Vertinant ir analizuojant grįžimo į Lietuvą priežastis regioniniu požiūriu, didelių regioninių skirtumų nepastebima. Stipriai išsiskyrė tik politinės grįžimo priežastys – iš 24 tiriamųjų, kurie pažymėjo politines priežastis, 14 (58 proc.) tiriamųjų yra grįžę į Kauno apskritį.

24 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal priežastis lėmusias apsisprendimą grįžti į Lietuvą ir atsakymo variantų pasirinkimo dažnumas (proc.)

Remiantis tyrimo duomenimis sudarytas žemėlapis, kuris atspindi apsisprendimą sugrįžti į tėvynę lėmusias priežastis pagal apskritis (dėl mažo respondentų skaičiaus buvo nuspręsta analizuoti tyrimo duomenis ne pagal savivaldybėse, bet apskritis) (25 pav.). Analizuojant šį paveikslėlį galima pastebėti, kad visose savivaldybėse daugiau nei trečdalis tiriamųjų pasirinko asmenines grįžimą lėmusias priežastis, o Alytaus savivaldybėje šį atsakymo variantą pasirinko daugiau nei pusė ten gyvenančių tiriamųjų.

25 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal priežastis lėmusias apsisprendimą grįžti į Lietuvą

25 respondentai nurodė ir patikslino jų grįžimą į Lietuvą lėmusias priežastis (klausias „Kita“, 1 priedas). Šios priežastys buvo tematiškai suklasifikuotos. Žvelgiant į 4 lentelę, stipriai išsiskiria su socialiniais ir dvasiniais ryšiais susijusios priežastys, pvz. tėvynės, draugų, artimųjų ilgesys, draugų ir artimųjų trūkumas. 6 respondentai, kaip priežastis sugrįžti, nurodė su verslu ir karjera susijusias priežastis. Sugrįžti į Lietuvą skatino ir kitos priežastys: saugumo trūkumas, naujovių siekimas bei užsibrėžtų materialinių tikslų įgyvendinimas priimančiose valstybėse.

4 lentelė. Kitos priežastys, lemiančios grįžimą į Lietuvą

Socialiniai ir dvasiniai ryšiai (11): Ilgesys; Artimieji ir jų trūkumas; Noras būti gimtajame krašte; Nepasitenkinimas gyvenimu užsienyje
Karjera ir verslas (6): Karjeros planų pasikeitimas; Siekimas kurti verslą
Naujovių siekimas (3)
Materialinių tikslų įgyvendinimas (2)
Saugumas (1)
Pandeminė COVID-19 situacija (1)
Brexit (1)

Šiame darbe jau buvo minėti kylantys nauji iššūkiai tokie kaip Brexit ir pasaulinė COVID-19 pandemija, kurie turi įtakos ir koreguoja grįžtamosios migracijos situaciją ir srautus. Tyrime dalyvavusių respondentų atsakymai tik patvirtina naujų iššūkių įtaką apsisprendimui grįžti į Lietuvą. Tarp respondentų, nurodžiusių kitas arba papildomas grįžimą lėmusias priežastis, 2 respondentai nurodė Brexit ir COVID-19 daromą įtaką (133 ir 95 informantai).

Siekiant dar geriau įvertinti ir apžvelgti grįžimą į Lietuvą lemiančias priežastis, atviro klausimo dėka respondentams buvo sudaryta galimybė plačiau išdėstyti savo mintis, patirtis ir priežastys, kurios juos paskatino vėl sugrįžti į kilmės šalį. Interpretuojant ir sisteminant respondentų išsakytas mintis (2 priedas), buvo atlikta detali ir išsami kontentinė (turinio) analizė, kuri parodė apsisprendimo grįžti į Lietuvą ištakas. Analizės metu tiriamųjų teiginiai buvo suklasifikuoti išskiriant kategorijas ir subkategorijas, kurios pateiktos 5 lentelėje.

5 lentelė. Grįžimą lemiančios priežastys, susijusios su Lietuva (traukos aspektai)

Kategorija	Subkategorija
TEIGIAMAI VEIKSNIAI	
Gyvenimo kokybė (40)	Gyvenimo sąlygos
	Finansinis stabilumas
	Nuosavas būstas
	Gamta
	Medicina ir gydymas
	Saugumas
Vaikų gerovės siekimas (30)	Vaikų ugdymas
	Vaikų ryšio su Lietuva stiprinimas
Užimtumas ir karjera (15)	Studijų galimybės
	Karjeros galimybės
Pasikeitusi šeiminė padėtis (5)	Šeimos pagausėjimas
NEIGIAMAI VEIKSNIAI	
Ryšys su Lietuva ir ten likusiais artimaisiais (113)	Artimųjų ilgesys
	Tėvynės ir tradicijų ilgesys ir lietuvių kalbos stoka
	Lietuvių kalbos stoka
	Bendravimo su artimais žmonėmis stoka
Asmeninės priežastys ir pasikeitusios aplinkybės (6)	Sveikatos problemos
	Santykiai su antrąja puse

Įtakos apsisprendimui grįžti į kilmės šalį gali turėti tiek teigiami tiek neigiami aspektai, kurie gali kilti ne tik kilmės, bet ir priimančiose šalyse. Atliekant kontentinę (turinio) analizę, buvo atkreiptas dėmesys, kad su kilmės šalimi ir su priimančiomis šalimis susijusių grįžimo priežasčių yra ne viena. Dėl šios priežasties nuspręsta turinio analizę atlikti išskiriant grįžimą lemiančias priežastis, kurios susijusios su situacija Lietuvoje ir priimančiose šalyse.

Analizuojant grįžimą lemiančias priežastis, su Lietuvoje esančia situacija susijusios priežastys suklasifikuotos pagal teigiamus ir neigiamus veiksnius (2 priedas). Tiriamuosius sugrįžti skatina teigiamai vertinamos priežastys – gyvenimo kokybė Lietuvoje, vaikų gerovės siekimas, užimtumo ir karjeros galimybės.

Gyvenimo sąlygos. Gyvenimo sąlygos Lietuvoje keičiasi, todėl tai sąlygoja apsisprendimą sugrįžti. Į gyvenimo sąlygas, esančias Lietuvoje, tiriamieji žvelgia teigiamai, nes Lietuvoje <...> *ramesnis/lėtesnis gyvenimo tempas, mažesni atstumai* <...> (53), *užsienyje (tik – aut.) darbas ir televizorius, Lietuvoje pilna veiklos, bendraminčių* <...> (155), <...> *pasikeitusios į gerą pusę sąlygos Lietuvoje.* (238), o vertinant visapusiškai - *norėjosi kokybės labiau nei kiekybės* (167), nes *gyvenimo kokybė Lietuvoje geresnė* (7).

Geresnės finansinės galimybės. Sugrįžimą į gimtąjį kraštą lemia <...> *gerėjanti Lietuvos ekonominė padėtis* (19), o <...> *sukauptas (finansinis – aut.) kapitalas* <...> (114), <...> *pigesnis pragyvenimas* <...> (135) bei <...> *prieinamos darželių kainos* <...> (166) palengvina finansinę naštą. Dviems tiriamiesiems svarbu, kad būtų <...> *galimybė uždirbti tiek pat kiek uždirbdavau užsienyje* (222), ir kad <...> *uždarbis (būtų - aut.) toks pats koks užsienyje* (215).

Nuosavas būstas. Teigiama, kad <...> *būsto įsigijimas Lietuvoje pagreitina grįžimą (į Lietuvą – aut.)* (55). Teigiamai vertinama *galimybė turėti savo nuosavą namą* <...> (52) ir <...> *noras turėti savus namus be paskolų* <...> (120).

Tiriamųjų nuosavo būsto įsigijimas dar prieš sugrįžtant į Lietuvą rodo, kad ketinimo likti nuolatos gyventi priimančioje valstybėje nebuvo – priimančioje valstybėje siekta įgyvendinti savo užsibrėžtus tikslus, kurių vienas ir galėjo būti nuosavo būsto giminėje įsigijimas: <...> *turėjome nusipirkę namą (Lietuvoje – aut.) į kurį įdėjome daug investicijų – tai irgi buvo pastūmėjimas (grįžti į Lietuvą – aut.)* <...> (74), *turėjome įsigiję namą (Lietuvoje – aut.)* <...> (88), <...> *nusipirkau butą* <...> *ir grįžau* (163). Apsisprendimą sugrįžti lemia ir nuosavo būsto įsigijimas dar prieš emigraciją, nes *čia (Lietuvoje – aut.) buvo mano namai (būstas – aut.) palikti, kurių nepardaviau prieš išvykdama, nes žinojau, kad grįšiu.* <...> (190). Nuosavas būstas, paliktas tėvynėje, lemia prisirišimą prie kilmės šalies ir veikia kaip garantas nesėkmės priimančioje valstybėje atveju.

Gamta. Lietuvos gamtos grožis yra vertinamas, nes *čia* <...> *geresnis klimatas* <...> (135), <...> *švaresnis oras* <...> (165) bei <...> *4 metų laikai, gamta gražesnė* <...> (203). Nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos priimančiose šalyse, juntamas *ilgesys* <...> *gamtos* (206).

Medicina ir gydymas. Tiriamieji mano, kad <...> *Lietuvoje (geresnė situacija – aut.) medicinos srityje* (46), <...> *prieinamesnės medicinos paslaugos* <...> (54) ir <...> *sveikatos sistema Lietuvoje daug geresnė nei JAV (Jungtinėse Amerikos Valstijose – aut.)* <...> (73). Grįžimą į Lietuvą paskatinti ir lemti gali su medicininė priežiūra ir gydymu susijusios priežastys (pvz.: <...> *apsisprendimą (grįžti – aut.) pagreitino sūnaus liga, kadangi dažnai reikėjo skraidyti į Lietuvą pas gydytojus* <...> (75), *pagrindinė priežastis gimdymas. Kadangi turiu širdies ydą, Lietuvoje į tai daktarai atsakingai žiūrėjo* <...> (187).

Saugumas. Pasirinkimą grįžti į Lietuvą sąlygoti ne tik, kad <...> *saugesni jaučiamės būdami savo šalyje* (28), bet ir <...> *dėl saugesnės aplinkos vaikams* (145). Žmogui svarbu jaustis saugiam, nes tai svarbu gyvenimo kokybei, psichologinei būsenai, materialinei gerovei.

Į Lietuvą sugrįžta ne tik pilnametystės sulaukę asmenys, bet ir šeimos su vaikais, kurie emigravo iš Lietuvos arba gimė priimančiose valstybėse. Vaikų gerovės siekimas gali keisti migracijos planus ir gali lemti grįžimą į kilmės šalį.

Vaikų ugdymas. Tiriamieji mano, kad Lietuvoje <...> *(geresnė – aut.) švietimo sistema* <...> (52), <...> *Lietuvoje mokslas stipresnis ir labiau išlavinami vaikai* <...> (46) ir *vaikams išsilavinimas (geresnis Lietuvoje – aut.)* (70). Tiriamieji išreiškia ir savo norus, kurie susiję su lietuvių kalbos mokėjimu (*noras, kad vaikai mokėtų lietuvių kalbą* <...> (23)), švietimu ir ugdymu (*pagrindinė (grįžimo – aut.) priežastis – vaikai, kadangi norėjome, kad vaikai studijuotų* <...> *Lietuvoje* <...> (28), *dėl dukros. Dėl jos tobulėjimo* <...> (132)), <...> *dėl vaikų geresnio mokslo (išsilavinimo – aut.)* (201)), auklėjimu (<...> *vaikai, kurių nenorėjau auklėti Norvegijoje* <...> (66)).

Augant vaikams ateina ir apsisprendimo dėl jų tolimesnio ugdymo metas – *atėjo apsisprendimo metas, kol vaikų amžius mažas, kad nebūtų sunkumų vėliau, kad pagal amžių galėtų drąsiai eiti į I klasę* <...> (44), <...> *atėjo laikas rinktis ar į Lietuvą (grįžti – aut.) ar (likti – aut.) UK (Jungtinėje Karalystėje – aut.), nes mergaitei prasidėjo pirma klasė, todėl reikėjo dėti tašką dabar arba niekada* <...> (74), <...> *reikėjo apsispręsti, kur vaikas lankys mokykla UK (Jungtinėje Karalystėje – aut.) ar LT (Lietuvoje – aut.)* (147), <...> *artėjo vaikui mokykla (mokyklos lankymas – aut.), pradėjo kalbėti norvegiškai, buvo lemiamas apsisprendimas arba mokykla ten arba čia (Lietuvoje – aut.)* <...> (232).

Vaikų ryšio su Lietuva stiprinimas. Emigracijoje gyvenantys asmenys, kurie turi vaikų, prisimindami savo vaikystę ir siekdami vaikų ryšio su Lietuva stiprinimo, svarsto apie vaikų auginimą Lietuvoje, nes atsiranda *noras, kad vaikai gyventų Lietuvoje* <...> (135), <...> *noras, kad vaikai pamatytų lietuvišką gyvenimą* <...> (38), (*noras – aut.*) *auginti vaiką Lietuvoje, nes geresnės sąlygos* (57).

Karjera ir užimtumas – tai vienas svarbiausių žmogaus gyvenimo iššūkių, todėl siekiant karjeros aukštumų ir/arba geresnio išsilavinimo, gali pasikeisti ir asmens migracijos planai.

Studijų galimybės. Lietuvoje yra geresnė <...> galimybė studijuoti tai, ką norėjau <...> (85) ir nėra jaučiamas didelis finansinis spaudimas – <...> norėjau pakeisti specialybę, o Lietuvoje finansiškai lengviau mokytis <...> (123), norėjau studijuoti toliau (Lt (Lietuvoje – aut.) magistro studijos pigesnės) <...> (170).

Karjeros planavimas ir galimybės. Migracijos planus ir grįžimą gali lemti karjeros planavimas. Lietuvoje taip pat galima siekti karjeros aukštumų, užsitikrinant aukštą pajamų lygį – <...> turiu pakankamai gerą išsilavinimą, kad gyvenčiau Lt (Lietuvoje – aut.) (du magistro laipsniai) (39), <...> gavome labai gerai apmokamus darbus, todėl ryžomės grįžti <...> (59), vyras gavo gerą darbo pasiūlymą (97), <...> apsispręsti (dėl grįžimo į Lietuvą – aut.) <...> (padėjo – aut.) gerai apmokamo darbo radimas <...> (161), psichologams didelė pasiūla darbų, kai kurie projektai gerai apmokami (204).

Grįžimą į tėvynę gali lemti ir karjeros tikslų užbaigimas, nes baigėsi (darbo – aut.) sutartis/reikalai, dėl kurių buvau išvykęs (152) ir esu skiriamas ir pareigas einu pagal vadovybės sprendimą (216).

Šeimos pagausėjimas. Pagausėjus šeimai galimai įvyksta kitoks vertybių skirstymas, todėl vaiko gimimas <...> (72), dukrytės gimimas <...> (120) ir <...> antro vaikelio gimimas <...> (121) gali pakeisti migracijos planą ir skatinti sugrįžti į Lietuvą.

Priežastys, kurios lemia grįžimą į Lietuvą, ne visada yra skatinamos teigiamų veiksmų – grįžimą lemiančios priežastys gali turėti ir neigiamą pobūdį (pvz.: ryšio su artimaisiais trūkumas, įvairios asmeninės priežastys).

Artimųjų ilgesys. Gyvenant užsienio valstybėse, bendravimui ir susitikimams su pačiais artimiausiais žmonėmis kyla įvairių kliūčių. Šiuolaikinės technologijos palengvina bendravimo galimybes, bet nepaisant to, <...> pagrindinė grįžimo (į Lietuvą – aut.) priežastis buvo <...> artimųjų ilgesys <...> (83). Net 22 % (n=52) respondentų teigia grįžę į Lietuvą, nes juos kamuoja šeimos ilgesys <...> (34), artimųjų stoka <...> (54) ir (noras – aut.) pabūti <...> su artimaisiais (26).

Tėvynės ir tradicijų ilgesys. Norėjimas gyventi savoje šalyje, šeima, sava kultūra <...> (165) stipriai veikia apsisprendimą sugrįžti į Lietuvą. Gyvenant emigracijoje jaučiamas tėvynės ilgesys <...> (238), <...> savos kultūros ilgesys <...> (234) ir namų ilgesys <...> (222). Grįžimą lemia ir <...> noras gyventi savo krašte (64) bei <...> meilė Lietuvai (66).

Lietuvių kalbos stoka. Tiriamųjų juntama trauka <...> kalbai (196) yra viena iš grįžimą lemiančių priežasčių, nes <...> gimtoji kalba <...> (53) ir <...> lietuvių kalbos vartojimas (48) yra dalis identiteto, o jo praradimas reikštų didesnį atsiskyrimą nuo savo ištakų.

Bendravimo su artimaisiais stoka. Analizuojant grįžimo į Lietuvą priežastis susijusias su bendravimo su Lietuvoje likusiais artimaisiais trūkumu, pastebima, kad dažnai akcentuojamas vaikų bendravimas Lietuvoje esančiais artimais asmenimis, nes vaikai norėjo matyti savo senelius,

pusbrolius <...> (141), gimus vaikui norėjosi, kad vaikas palaikytų ryšį su seneliais ir giminaičiais Lietuvoje <...> (147), turime mažą vaiką, norime kad jis augtų tarp savų žmonių, žinotų, kur yra jos močiutė ar senelis (198). Keičiantis prioritetams ir situacijai <...> stiprėjo suvokimas, kad vis dėl to esame per toli nuo likusios šeimos, giminaičių, o ir seneliai, tėvai neina jaunyn, jiems anksčiau ar vėliau bus reikalingas mūsų rūpestis. <...> todėl pasiryžome grįžti (60).

Asmeninės priežastys ir pasikeitusios aplinkybės gali pakeisti esamą situaciją, kuri gali pakrypti grįžimo į kilmės šalį linkme.

Santykiai su antrąja puse puikiai iliustruoja, kaip pasikeitę santykiai gali lemti grįžimą į Lietuvą (*skyrybos (22), <...> vyras <...> per tuos 2 metus niekad neatvyko pas mane. Aišku skyryboms parvažiavau (į Lietuvą – aut.) (24).*

Artimųjų sveikatos problemos. *Mamos vėžio diagnozė <...>, <...> artimojo liga <...> (191) ir kitos artimųjų ligos (146) tiriamuosius verčia keisti migracijos planus ir lemia grįžimą į Lietuvą.*

Atlikus su Lietuva susijusių teiginių turinio analizę, pažymėtina, kad grįžimą į Lietuvą labiausiai lemia neigiamai vertinamos priežastys (teigiamai vertinamų teiginių yra 90, o neigiamai – 119) – tai sudaro 50 proc. visų su Lietuva susijusių teiginių (6 lentelė). Tokie rezultatai dalinai patvirtina, kad neoklasikinėje ekonomikos teorijoje išskirti stūmimo ir traukos veiksniai striptariai veikia grįžtamosios migracijos srautus.

6 lentelė. Teiginių pasiskirtymas (proc.)

Teiginių, susijusių su situacija Lietuvoje, analizė	
Teigiami aspektai	38 %
Neigiami aspektai	50 %
Kita	12 %

Grįžimą į Lietuvą gali lemti ir aplinkybės susijusios su situacija priimančiose valstybėse. Apklausoje dalyvavę tiriamieji atskleidė nemažai įvairių grįžimą lėmusių priežasčių, kurioms įtakos turėjo užsienio valstybėse susiklosčiusios aplinkybės (3 priedas). Tiriamųjų išsakytos mintys ir patirtys taip pat buvo išanalizuotos taikant turinio analizės metodą, o jas suklasifikavus buvo išskirtos kategorijos ir subkategorijos (7 lentelė).

7 lentelė. Grįžimą skatinančios aplinkybės, susijusios su priimančiomis valstybėmis
(stūmos aspektai)

Kategorija	Subkategorija
NEIGIAMAI VEIKSNIAI	
Kultūrinio ir socialinio ryšio nebuvimas (18)	Nepritapimo jausmas
	Vietinių gyventojų būdas
	Socialinio ryšio stoka
Sveikata ir medicininė priežiūra (12)	Psichologinė būklė
	Sveikatos būklės pablogėjimas
	Netinkama gydymas ir medicininė priežiūra
Finansinis nepriteklis ir nestabilumas (8)	Didelės nuomos kainos
	Blogėjanti finansinė padėtis
	Dideli mokesčiai
COVID-19 pandemija (6)	Pandemijos sukelta situacija
Politinės sistemos nestabilumas (5)	Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES sudėties (Brexit) pasekmės
	Nepalanki politinė situacija
	Įstatymų pasikeitimas
Saugumo situacija (5)	Diskriminacija
	Nesaugumo jausmas
Užimtumas ir karjera (1)	Sunkumas rasti kvalifikaciją atitinkantį darbą
Gamtinės sąlygos (1)	Palankesnių gamtinių sąlygų trūkumas

Su aplinkybėmis užsienio valstybėse susijusios grįžimo priežastys vertintinos kaip neigiami veiksniai – tai su integracija, medicina, švietimu, ekonomine situacija, gamtinėmis sąlygomis ir kt. susijusios grįžimo priežastys.

Nepritapimo jausmas. Atvykus į užsienio valstybę ne visada yra lengva prisitaikyti prie vietos gyventojų, kultūros, socialinės sistemos ir pan., todėl *užsienyje jautiesi svetimas, nereikalingas* <...> (175) ir <...> *niekada nebūsi savas svetimose šalyje* <...> (101). *Jei ir turi gerą darbą, moki (tos šalies – aut.) kalbą, turi vietinių draugų, vistiek esi užsienietis* (68), nes integruotis užsienio valstybėse reikalauja didelio įdirbio, o ir priimančiose valstybėse vyraujantis požiūris į imigrantus gali apsunkinti prisitaikymą.

Vietinių gyventojų būdas. Gyvenant užsienio valstybėse neišvengiama kontakto su vietiniais gyventojais, bet kai kuriais atvejais <...> *žmonės šalti* <...> (33), jaučiamas <...> *rasizmas, nelygios*

teisės <...> (231). Vietinų gyventojų būdas gali atgrasyti nuo gyvenimo priimančiose valstybėse, arba net priversti sugrįžti į kilmės šalį.

Socialinio ryšio stoka. <...> *socialinio gyvenimo stoka* <...> (40) ir *socialinio gyvenimo trūkumas* <...> (42) gali pasireikšti gyvenant užsienio valstybėse, nes ne visada yra lengva užmegzti ryšį su vietiniais. Emigravusių Lietuvos piliečių, su kuriais taip pat būtų galima palaikyti ryšį, ratas ne visada yra platus, o artimieji ir draugai yra likę Lietuvoje. Dėl šių priežasčių gali stipriai susitraukti socialinis ratas.

Ištikus sveikatos problemoms neišvengiamai susiduriama su užsienyje esančia medicinine priežiūra. Išvykus iš Lietuvos galima susidurti ir psichologinėmis problemomis.

Psichologinės būklė. Gyvenant svečioje šalyje reikia prisitaikyti prie vietinės sistemos, gali tekti dirbti kvalifikacijos neatitinkančius darbus, gyventi prastesnės būklės būste, atsisakyti įprastų užsiėmimų ir pomėgių. Susidariusi situacija ir išorėje kylantis spaudimas gali išaukti psichologinės būklės pablogėjimą – atsiranda *vienišumas* <...> (130), *vienatvės jausmas* <...> (175) ir net <...> *depresija* (212).

Pablogėjusi sveikatos būklė. Sveikatos būklei įtaką gali daryti sunkūs darbai, prastos gyvenimo sąlygos, amžius, įpročiai. *Sveikatos sušlubavimas* <...> (234) gali atsirasti jau dėl minėtų sąlygų gyvenant emigracijoje, bet tai gali įvykti ir dėl kitų priežasčių (pvz.: ligos, atsirandančios dėl amžiaus, gyvenimo būdo). Pablogėjusi sveikatos būklė gali turėti įtakos atliekamų darbų kokybei, kas gali atsiliiepti finansiniais nuostoliais.

Netinkamas gydymas ir medicininė priežiūra. Dažnai girdimos kalbos, kad užsienio valstybėse medicininės priežiūros ir gydymo lygis smarkiai atsilieka nuo esančio Lietuvoje (pvz.: <...> *Norvegijos sveikatos sistema „tragiška“* (75)). Nepasitenkinimas sveikatos priežiūros sistema ir neigiama patirtis (pvz.: <...> *mergaitės sirgimas nuolatinis, (užsienio šalies – aut.) daktarai nieko nežiūri* (87)) gali lemti grįžimą į Lietuvą, tikintis geresnio ir kokybiškesnio gydymo.

Nepaisant to, kad gyvenimas emigracijoje gali pagerinti finansinę emigrantų padėtį, daliai jų tenka susidurti ir su finansinėmis problemomis bei nepriteklumi. Kylančios kainos, mokesčiai, sumažėjusios pajamos ir kt. nepalengvina finansinės naštos.

Didelės nuomos kainos. Ne visi emigravę lietuvaičiai priimančiose valstybėse gyvena nuosavybės teise priklausančiame būste, todėl reikalinga būsto nuoma. Kadangi <...> *nuomos kainos labai didelės* <...> (69) suprastėja finansinė padėtis, o būsto įsigijimas tampa sunkiai įveikiama užduotis. Įvertinus būstų kainas priimančiose valstybėse ir Lietuvoje priimamas sprendimas sugrįžti į tėvynę.

Pablogėjusi finansinė padėtis. <...> *pablogėjusi finansinė situacija (užsienyje – aut.)* <...> (23) ir neaiški ateitis (*praradau darbą* <...> (95), <...> *nebuvo aišku, ar pavyks išlaikyti darbą ir*

atlyginimą užsienyje <...> (123)) priveda prie sugrįžimo į Lietuvą, nes emigracija ne visada yra sėkminga finansinio stabilumo prasme.

Dideli mokesčiai. Didelė mokesčių našta gyvenant emigracijoje neleidžia džiaugtis finansiniu stabilumu, nes <...> *vyro algos <...> būtų turėję užtekti <...> mokesčiams <...>, nes aš nebūčiau galėjusi dirbti (69).* <...> *dideli mokesčiai Airijoje <...> (116)* ir kitose priimančiose valstybėse verčia apsvarstyti galimybes Lietuvoje ir į ją sugrįžti.

COVID-19 pasaulinė pandemija neigiamai veikia pasaulio ekonomikas, verslą, žmonių užimtumą bei finansinę situaciją. Kadangi pandemija pasaulyje dar nėra pasibaigusi, nelengva pasakyti, kokie iššūkiai dar laukia pasaulio.

Pandemijos sukelta situacija. Dėl pandemijos metu prarasto darbo sugrįžtama atgal į tėvynę (<...> *galutinį apsisprendimą (grįžti – aut.) nulėmė tai, kad dėl Covid-19, netekau darbo užsienyje <...> (137), dėl pandemijos netekau darbo turizmo srityje, todėl sunku tapo išgyventi <...> (225)).* <...> *sienų ribojimai dėl viruso (Covid-19 – aut.) <...> (116)* ir *pandemijos sukelta <...> nepakeliama ekonominė situacija <...> (172)* – tai kitos priežastys lėmusios tiriamųjų sugrįžimą į Lietuvą.

Politiniai įvykiai ir sprendimai daro įtaką migracijos planams, nes jie gali vienaip ar kitaip paliesti priimančiose valstybėse gyvenančius migrantus.

Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES sudėties (Brexit) pasekmės. Teigiama, kad grįžimą į Lietuvą *labiausiai lėmė Brexit <...> (106).* Jungtinės Karalystės išstojimo iš Europos sąjungos sudėties referendumas įnešė nemažai sumaišties šalies ne tik šalies viduje, bet ir kitose Europos Sąjungos valstybėse. Tai palietė ir didelę dalį Lietuvos emigrantų, nes, kaip minėta anksčiau, Jungtinė Karalystė yra populiariausia iš Lietuvos emigruojančių asmenų kryptis. Vyraujanti nežinomybė dėl ateities (pvz.: *nežinomybė dėl Brexit taisyklių po pereinamojo laikotarpio, dėl kurio mano verslas galėjo nukentėti (133))* keičia migracijos planus ir gali lemti apsisprendimą sugrįžti į Lietuvą.

Nepalanki politinė situacija. Susiklosčiusi nepalanki politinė situacija priimančiose valstybėse gali prisidėti prie apsisprendimo sugrįžti į kilmės šalį – savanoriškai arba priverstinai. 191 respondentas teigia, kad grįžimas į Lietuvą – tai kaip planas B, susiklosčius nepalankiai politinei situacijai priimančioje šalyje (*planas B (grįžti į Lietuvą – aut.), įvykus revoliucijai šalyje, kurioje gyvenau <...> (191)*).

Istatymų pasikeitimas gali apsunkinti pasilikimą ir gyvenimą priimančiose valstybėse (pvz.: *pasikeitę įstatymai nesuteikė galimybės prasitęsti norimos vizos (219)*).

Diskriminacija. Gyvenant emigracijoje saugumo klausimas yra ypač aktualus, nes *diskriminacija užsienyje <...> (10)* bei *neigiamas požiūris į imigrantus <...> (84)* nesudaro palankios gyvenimui aplinkos, gali kilti grėsmė ne tik materialiniam turtui, bet ir sveikatai/gyvybei.

Nesaugumo jausmas, gyvenant priimančiose valstybėse, gali būti susijęs ir su diskriminacija ir neigiamu požiūriu į emigrantus, bet tiriamieji nesaugumo jausmo priežasčių detalių nepateikia. <...> *saugumo jausmo nebuvimas* <...> (175) gali veikti psichologinę bei emocinę išvykusiųjų būklę.

Užimtumas ir karjera svarbu daugeliui, nes tai gali užtikrinti gyvenimo kokybę, finansinį stabilumą, savęs realizavimą. Emigravus dažnam tenka susidurti su įvairaus pobūdžio darbais ir veiklomis, kurie nebūtinai atitinka turimą kvalifikaciją, žinias bei darbinę patirtį. Pirmą kartą atvykus į priimančią valstybę bandoma įsitvirtinti, todėl dažnai tenka griebtis įvairaus pobūdžio darbų, kurie neatitinka lūkesčių.

Sunkumas rasti kvalifikaciją atitinkantį darbą. <...> *negalėjimas gauti kvalifikuoto darbo svečioje šalyje* (84) gali veikti neigiamai, nes sumažėja savivertė ir pasitikėjimas savimi.

Emigracijos tikslo šalimis gali būti pasirenkamos valstybės, kurios atitinka emigrantų lūkesčius dėl ten vyraujančio klimato (mėgstantieji šiltą klimatą renkasi pietuose esančias šalis ir regionus, vėsesnį – šiaurinėse valstybėse). Emigravus lūkesčiai dėl klimato ir gamtinių sąlygų ne visada yra išpildomi, nes didesnis dėmesys kreipiamas materialinei gerovei, švietimui ir pan.

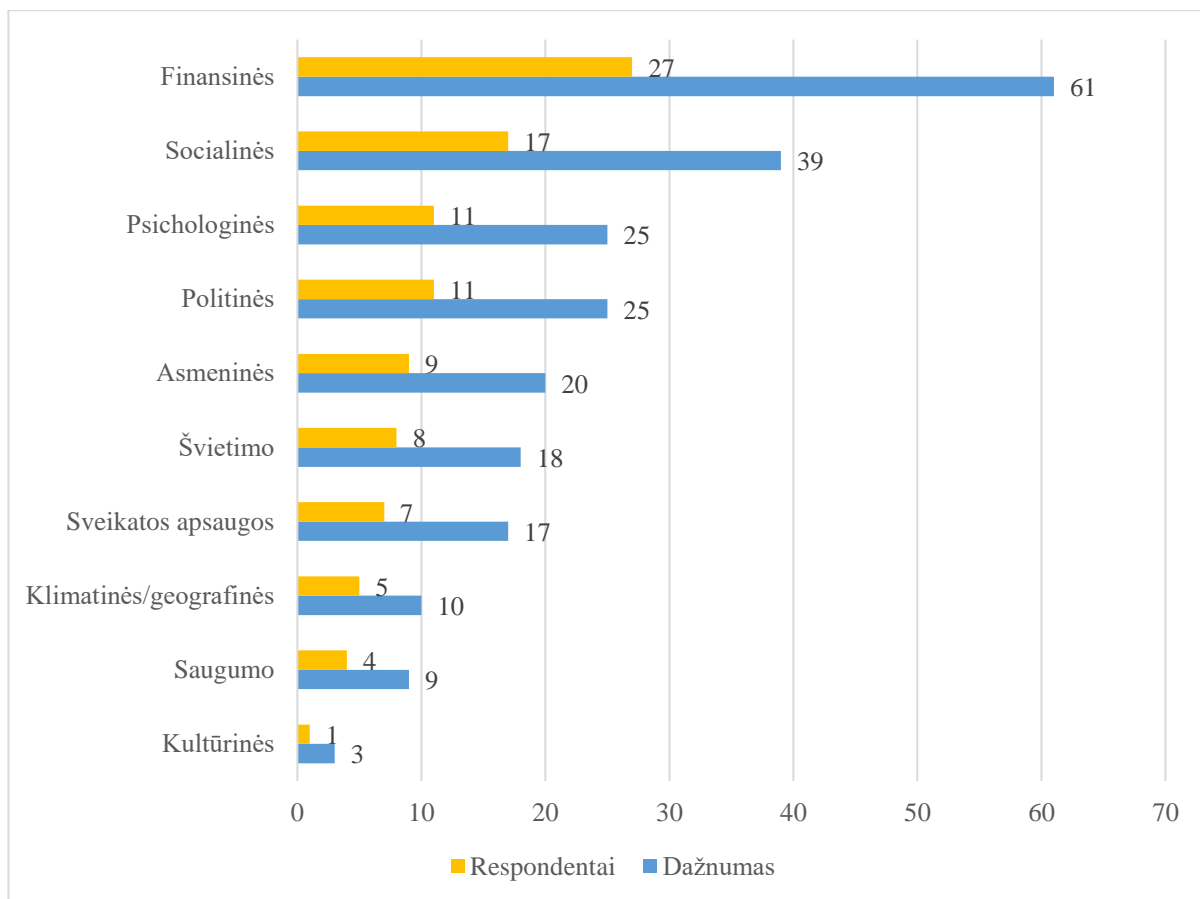
Palankesnių gamtinių sąlygų trūkumas turi įtakos apsisprendimui grįžti į Lietuvą – gali pasireikšti <...> *šilumos trūkumas, kadangi gyvenom (šalies – aut.) šiaurėje* (67). Vertinant gyvenimą atšiauriomis klimato sąlygomis, Lietuvos klimatas vertinamas teigiamai.

Atlikus grįžimą lėmusių priežasčių, susijusių su priimančiomis šalimis, analizę, buvo išskirti 56 situaciją iliustruojantys teiginiai. Teigiamai vertinamų teiginių nebuvo, todėl visi teiginiai priskiriami neigiamiems veiksniams. Neigiami veiksniai ir neigiamai vertinama situacija gyvenant emigracijoje suteikia teigiamus bruožus Lietuvai - gimtinė pradedama labiau vertinti, idealizuoti.

Aptariant grįžimą į Lietuvą lėmusias priežastis, galima teigti, kad apsisprendimą grįžti į tėvynę lemia kompleksinės priežastys, kurios gali būti susijusios tiek su Lietuva, tiek su priimančiomis valstybėmis. Tai dar kartą įrodo, kad neoklasikinės ekonomikos teorijos stūmimo ir traukos veiksnių įtaka labiausiai veikia grįžtamąją migraciją Lietuvoje, o kitos grįžtamosios migracijos taip pat gali būti pritaikomos Lietuvos atvejui.

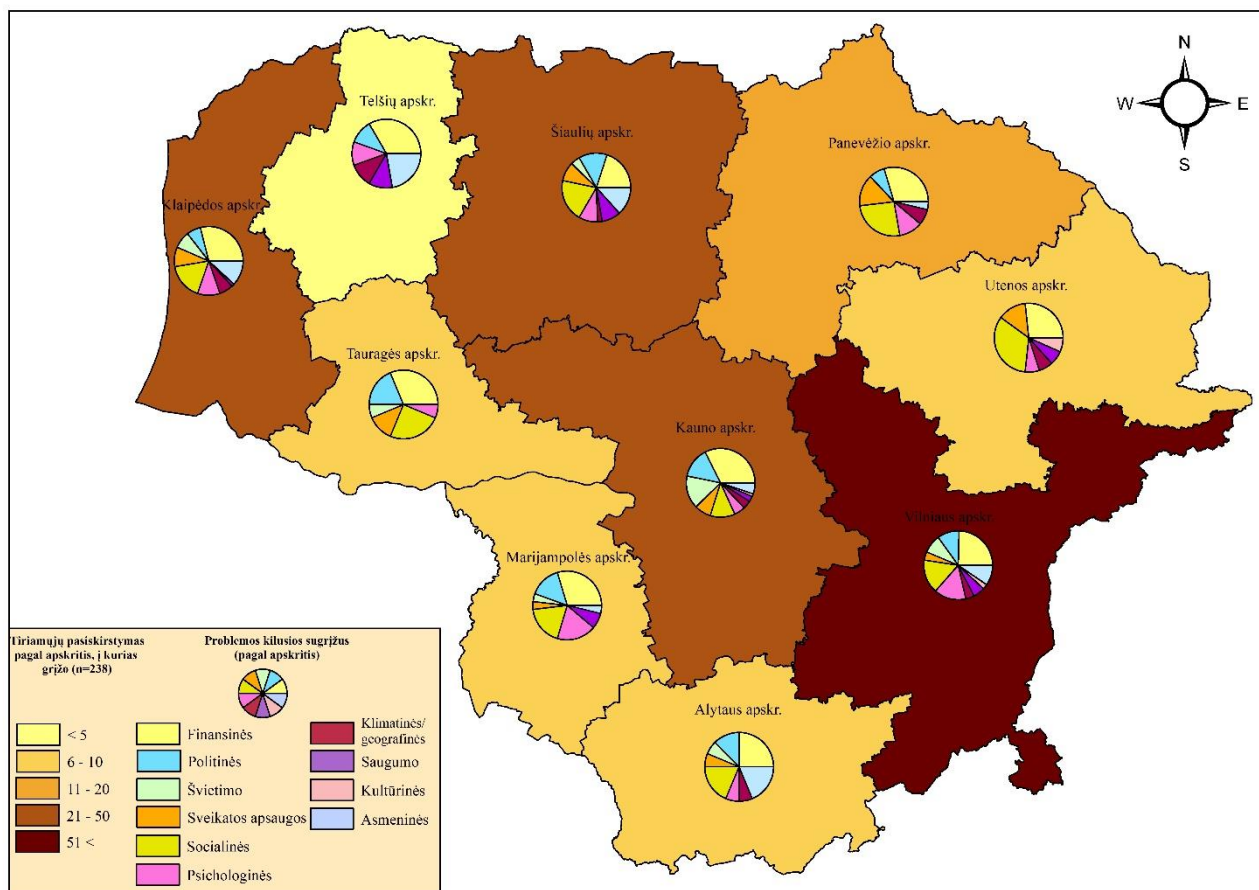
3.4. Reintegracija, iššūkiai ir ketinimas reemigruoti

Sugrįžę į Lietuvą asmenys gali susidurti su įvairiomis problemomis ir nesklandumais. Kuo ilgiau praleidžiama užsienyje, tuo reintegracija kilmės šalyje gali tapti sudėtingesne. Atlikus grįžusiųjų apklausą paaiškėjo, kad tiriamieji taip pat susidūrė su įvairiomis problemomis bei iššūkiais tėvynėje. 26 paveikslėlyje matyti, kad grįžusieji dažniausiai susidūrė ne tik su finansinėmis, bet ir su socialinėmis, politinėmis bei psichologinėmis problemomis.

26 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal jiems kilusias problemas grįžus į Lietuvą ir atsakymo variantų pasirinkimo dažnumas (proc.)

Sudarytame žemėlapyje matyti, su kokiomis problemomis susidūrė sugrįžę tiriamieji, ir koks jų pasiskirstymas pagal apskritis (27 pav.). Kilusių problemų pasiskirstymas pagal apskritis yra gana tolygus, didelių skirtumų nematyti. Dėl skirtingo tiriamųjų skaičiaus apskrityse, ne visose apskrityse atsispindi visos tiriamiesiems kilusios problemos.

27 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal jiems kilusias problemas grįžus į Lietuvą

Grįžtantiems kylančias problemas galima vertinti ir atsižvelgus į jų gyvenamąją vietą pagal apskritį. Efektyviausiai vertinti galima į didžiasias Lietuvos apskritis (Vilniaus, Kauno, Klaipėdos bei Šiaulių) grįžusių asmenų nuomones ir patirtis, kadangi tiriamųjų skaičius jose yra pakankamas norint įvertinti ir susieti regionus su tiriamiesiems kylančiomis problemomis.

Analizuojant 8 lentelę, galima pastebėti, kad beveik pusė grįžusių tiriamųjų (n=117) susidūrė su finansinėmis problemomis. 37 proc. jų gyvena didžiosiose Lietuvos apskrityse, t. y. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos bei Šiaulių (atitinkamai n=31, n=25, n=22 ir n=9). Čia išsiskiria į Šiaulių regioną grįžusieji, kurie su finansinėmis problemomis susiduria rečiau (n=9) negu į kitus didžiuosius Lietuvos miestus sugrįžę lietuvaičiai.

Socialines problemas patyrė 32 proc. (n=75) tiriamųjų ir didžiausia jų dalis gyvena Vilniaus apskrityje (n=20). Kitose didžiosiose Lietuvos apskrityse gyvenantys tiriamieji su šiomis problemomis susidūrė rečiau: Kauno apskr. – 9, Klaipėdos apskr. – 13, Šiaulių apskr. – 9).

Politinės problemos sugrįžus kilo 47 respondentams. Jos dažniausiai pasitaikė Vilniaus (n=13), Kauno (n=11) ir Šiaulių (n=6) apskrityse gyvenantiems tiriamiesiems. Atliekant lyginimą pagal didžiasias Lietuvos apskritis, Šiaulių apskritis aplenka Klaipėdos apskritį – pastarojoje su politinėmis problemomis susidūrė tik 5 respondentai.

Kaip ir su politinėmis, su psichologinėmis problemomis susidūrė 47 tiriamieji. Šiuo atveju labiausiai išsiskyrė Vilniaus apskritis (19 atvejų), o atvejų skaičius kituose regionuose nesiekė 10 atvejų regionui.

Grįžus į tėvynę buvo susiduriama ir su asmeninėmis problemomis (38 atvejai). Pagal kilusių asmeninių problemų atvejų skaičių pirmauja Vilniaus regionas su 12 atvejų. Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir likusiuose Lietuvoje regionuose atvejų skaičius neviršijo 10 atvejų regionui.

Nedidelė dalis tiriamųjų (n=34) susiduria su švietimo problemomis, bet net daugiau nei trečdalis tiriamųjų gyvena Kauno apskrityje (n=12). Atvejų skaičiumi Kauno apskritis aplenkia net ir didžiausią Lietuvoje apskritį (Vilniaus apskritį, kur atvejų skaičius yra n=11).

Su sveikatos apsauga susijusios problemos kyla 32 tiriamiesiems, bet labiausiai išsiskiria Klaipėdos apskritis, kadangi joje gyvenantys tiriamieji (n=7) susiduria su sveikatos apsaugos problemomis. Nors tiriamųjų pažymėjusių šias problemas nėra daug, bet Vilniaus ir Kauno apskrityse gyvenantys tiriamieji su jomis susiduria rečiau (atitinkamai n=5 ir n=6).

Rečiausiai tiriamieji patyrė klimatinės/geografinės (n=19), saugumo (n=18) bei kultūrinės (n=5) problemas. Didelių regioninių skirtumų ar panašumų pastebėta nebuvo. Svarstant, kodėl finansinės problemos kelia daugiausia rūpesčių tiriamiesiems, svarbu suprasti jų ištakas, o tam reikėtų atskiro tyrimo. Galima tik pabandyti nuspėti, kad finansinės problemas sugrįžus kyla dėl užtrunkančių darbo paieškų, emigracijoje sukauptų lėšų panaudojimo materialiniai reintegracijai (pvz.: būsto įsigijimui ar nuomai, naujų daiktų pirkimui, transporto priemonės įsigijimui) arba dėl blogo įsikūrimui Lietuvoje reikalingų lėšų įvertinimo.

Vertinant problemas, su kuriomis tiriamieji susidūrė sugrįžus į Lietuvą, 57 respondentai nurodė ir kitas priežastis. Iš jų 39 respondentai pažymėjo, kad su jokiais problemomis sugrįžus į tėvynę nesusidūrė, tačiau 18 respondentų nurodė ir kitas problemas (4 priedas). Grįžusieji vis dar susiduria su neigiamu požiūriu į juos, tolerancijos ir pagarbos vienas kitam trūkumu, užimtumo, švietimo, institucijų bei įstaigų darbo bei politinėmis problemomis. Atlikus respondentų pateiktų teiginių turinio analizę buvo atlikta jų klasifikacija (8 lentelė).

8 lentelė. Problemos, su kuriomis susidūrė sugrįžę tiriamieji

Lietuvos visuomenė (5)
Užimtumas ir darbdavių požiūris (4)
Aptarnavimas viešosiose institucijose ir įstaigose (4)
Ekonomika ir finansai (3)
Politiniai ir įstatymai (1)
Gyvenimo emigracijoje ilgesys (1)
Švietimas (1)

Lietuvos visuomenė. Tiriamieji neigiamai vertina Lietuvos visuomenės būdą ir teigia, kad *mūsų (Lietuvos – aut.) visuomenė sugadinta (24) ir mūsų (Lietuvos – aut.) žmonės dauguma žiaurūs, ir netik kai ėjau darbintis, bet ir viešose vietose (65).*

Užimtumas ir darbdavių požiūris. Darbdavių požiūris į grįžusiuosius ne visada yra teigiamas. Tiriamuosius slegia *neigiamas požiūris į buvusius emigrantus ieškantis darbo (84) ir dėl šios priežasties sunku rasti darbą tokį, kokį dirbau kitoj šaly. Nors turiu toje srityje daugiau kaip 10 metų patirties (126).*

Aptarnavimas viešosiose institucijose ir įstaigose. *Viešųjų įstaigų darbuotojų nemalonus elgesys (85), <...> lėtas aptarnavimas viešose institucijose (115), „keista“ bankų veikla, informacijos stoka, tam tikras tolerancijos trūkumas <...> (192) ir biurokratija (210) neigiamai veikia viešųjų institucijų ir įstaigų įvaizdį, o tuo tarpu grįžusieji susiduria su papildomais keblumais.*

Ekonomika ir finansai. Lietuva neretai lyginama su kitomis ekonomiškai stipresnėmis valstybėmis, todėl pastebimi atotrūkia, kurie neigiamai veikia grįžusiųjų nuomonę apie Lietuvą (*pamačiau kaip Lietuva dar atsilikusi nuo vakarų (valstybių – aut.), nors sako besivejanti ir imanti iš jų pavyzdį. Praktikoje deja to nematai (224). Kainų skirtumas <...> (115) ir sumažėjusios pajamos (197) turi įtakos grįžusiųjų finansiniam stabilumui, o tai taip pat gali neigiamai veikti patirtį grįžus į tėvynę.*

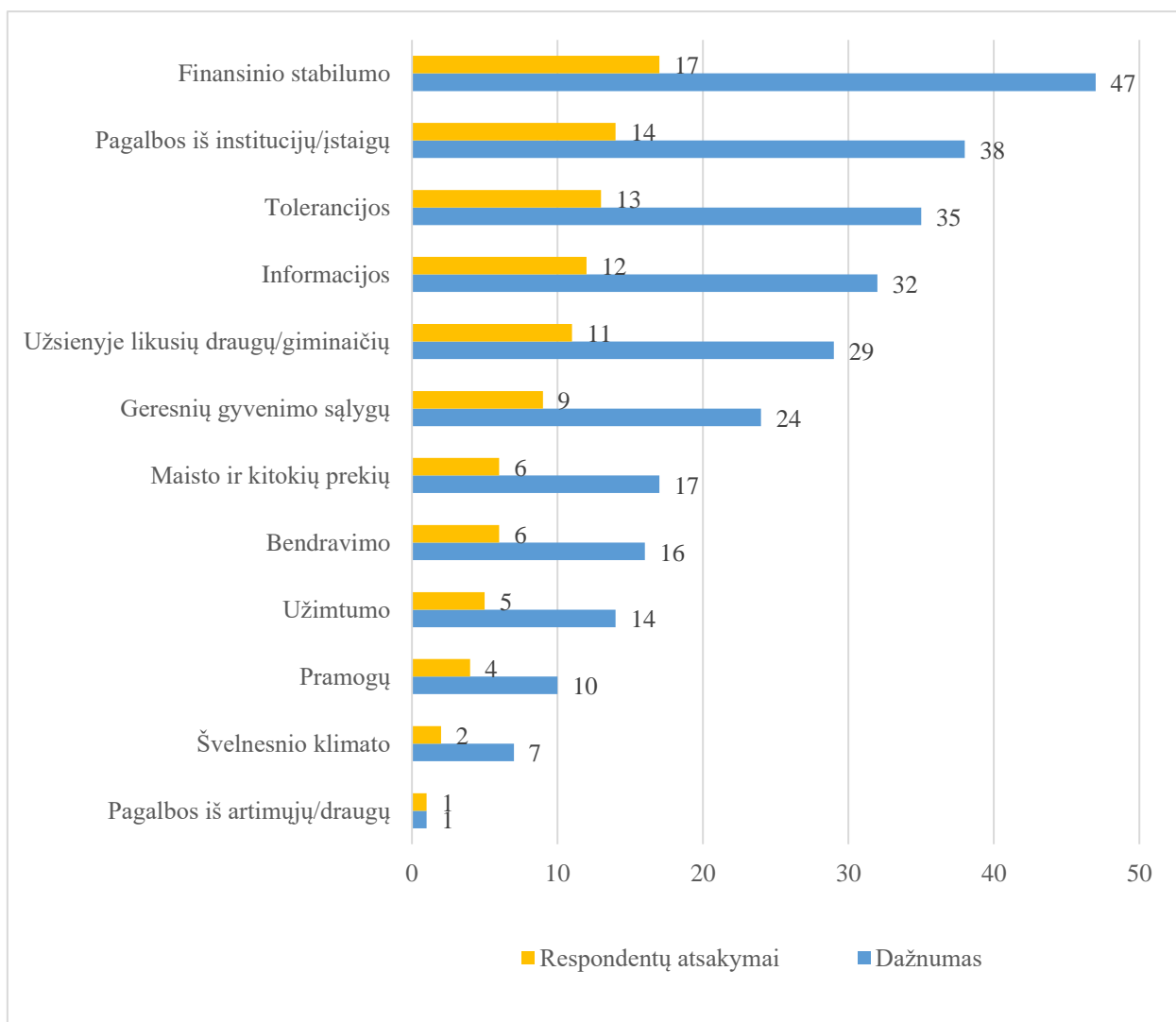
Politika ir įstatymai. 191 respondentas teigia, kad *<...> pas mus (Lietuvoje – aut.) yra „kvailas“ įstatymas mišrioms poroms, kurioms yra varžomas leidimo gyventi Lietuvoje gavimas <...>, nors esame susituokę 20 metų. <...> valstybė neturi supratimo ir įstatyminės bazės, kad žmogus gali <...> aktyviai gyventi per dvi šalis (dvejose šalyse – aut.) (191).*

Gyvenimo emigracijoje ilgesys. Praleidus tam tikrą laiko tarpą emigracijoje, susirandama draugų, prisirišama prie priimančios valstybės (*ilgėjausi Norvegijos ir likusių draugų (75)*).

Švietimas. *Vaikų - mokytojų bendravimo kultūros lygmuo (104) esantis Lietuvos švietimo įstaigose gali turėti įtakos vaikų švietimui ir ugdymui ir gali būti sutrikdytas santykis tarp tėvų ir švietimo įstaigų ir/ar pedagogų.*

Sugrįžus į tėvynę sugrįžusieji dažnai pasigenda tam tikrų dalykų. 28 paveikslėlyje galima matyti, kad sugrįžusiems labiausiai trūksta finansinio stabilumo (17 %, n=101), institucijose ir įstaigose teikiamos pagalbos (13 %, n=81), tolerancijos (12 %, n=75), įvairios informacijos (11 %, n=69), užsienyje likusių giminaičių bei draugų (10 %, n=61) ir geresnių gyvenimo sąlygų (9 %, n=52). Kitų dalykų, tokių kaip maisto ir kitų prekių, bendravimo, užimtumo, pramogų, švelnesnio klimato sugrįžusieji pasigenda daug rečiau. Pagalbos iš artimųjų ir draugų trūksta tik 3 respondentams. 5 % respondentų taip pat nurodė ir kitus atsakymo variantus - 21 tiriamasis nurodė, kad sugrįžus į Lietuvą jiems nieko netrūko, 5 respondentai nurodė, kad nėra patenkinti darbdavių požiūriu, karjeros galimybėmis ir/ar jiems siūlomu atlyginimu, o likę 6 tiriamieji pasigedo

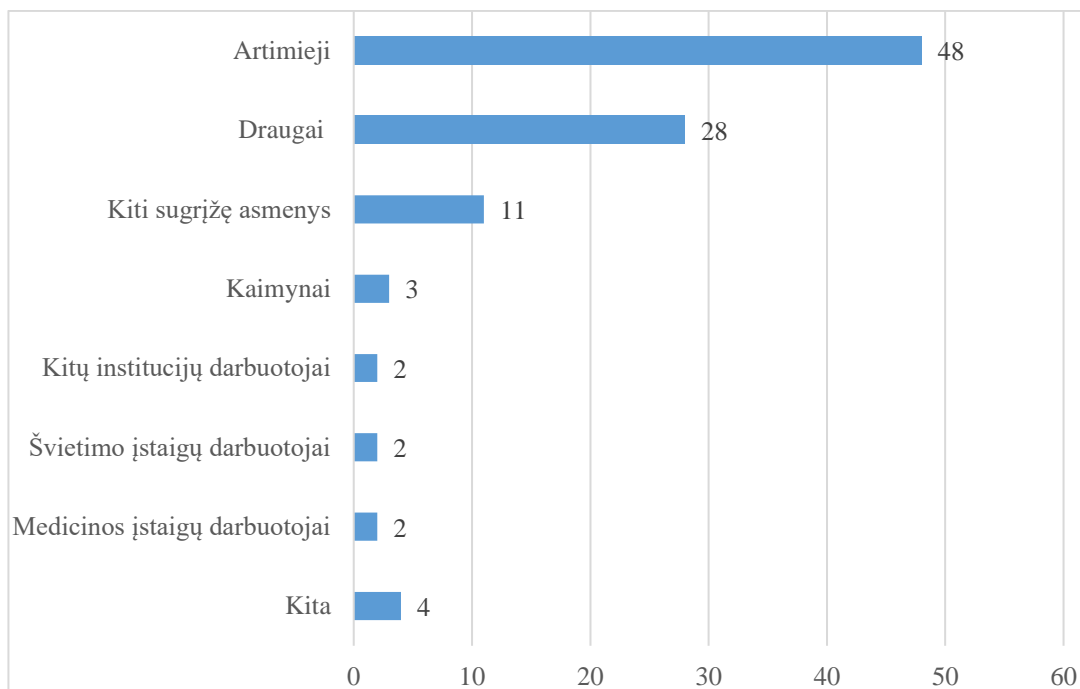
žmogiškumo (65 inf.), vegetariško maisto (95 inf.), supaprastintų įstatymų ir valstybinių įstaigų darbo racionalumo (104 inf.), nuosavo būsto (119 inf.), vaikui teikiamos pagalbos mokykloje (173 inf.) ir kokybiškesnių bei pigesnių prekių (192 inf.).

28 pav. Labiausiai trūkstami dalykai sugrįžus ir atsakymų variantų pasirinkimo dažnumas (proc.)

Po laiko tarpo praleisto emigracijoje ir nusprendus vėl sugrįžti į gimtinę, grįžtantiems gali kilti įvairių reintegracijos problemų. Norint reintegraciją padaryti sėkminga ir efektyvia, dažnam grįžusiajam prireikia įvairios pagalbos – nuo gyvenamosios vietos deklaravimo gimtinėje iki darbo susiradimo ir būsto įsigijimo. Kaip jau žinoma, sugrįžę asmenys gali tikėtis gauti įvairios pagalbos miestų ir rajonų savivaldybėse, kreipiantis į kitas įstaigas ir institucijas (pvz.: į Migracijos informacijos centrą, programos „Renkuosi Lietuvą“ darbuotojus, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministeriją), tačiau 48 % (n=197) tiriamųjų nurodė, kad sugrįžus į Lietuvą jiems labiausiai

padėjo artimieji, draugai suteikė daugiausiai pagalbos 48 % respondentų (n=112), o kiti sugrįžę asmenys padėjo 11 % respondentų (n=44) (29 pav.).

29 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal priežastis lėmusias apsisprendimą grįžti į Lietuvą (proc.)

Respondentai, atsakydami į klausimą apie jiems sugrįžus suteiktą pagalbą iš institucijų, įstaigų ir kitų asmenų, dažnai nurodė tik vieną atsakymo variantą (n=101), bet daugiau nei pusė tiriamųjų nurodė 2 ir daugiau atsakymo variantų. 20 respondentų nurodė ir kitus pagalbos šaltinius – pagalbą suteikė buvęs darbdavys užsienyje (3 inf.), padėjo tokia veikla kaip sportas, joga bei žygiai (65 inf.), 206 informantui pakako vien noro sugrįžti į tėvynę, o 224 informantas pažymėjo, kad Lietuvoje nėra tokių įstaigų, kurios suteiktų tinkamą pagalbą sugrįžus. Kiti asmenys (12, 39, 73, 91, 102, 111, 135, 152, 160, 186, 191, 192, 209, 232 informantai) nurodė, kad jiems pagalbos sugrįžus neprireikė arba su kilusiais iššūkiais ir problemomis susidorojo patys.

Po atliktos grįžtamosios migracijos politikos Lietuvoje ir apklausos duomenų analizės, pastebima, kad Lietuvos migracijos politikos gairėse (2014) nurodomas pastebėjimas dėl ekonominės gerovės skirtumų tarp Lietuvos ir emigrantus priimančių šalių, grįžusiųjų turimų įgūdžių praradimas, nepavykusios reintegracijos bei nepakankamai veiksmingos Lietuvos migracijos politikos yra pagrįstas.

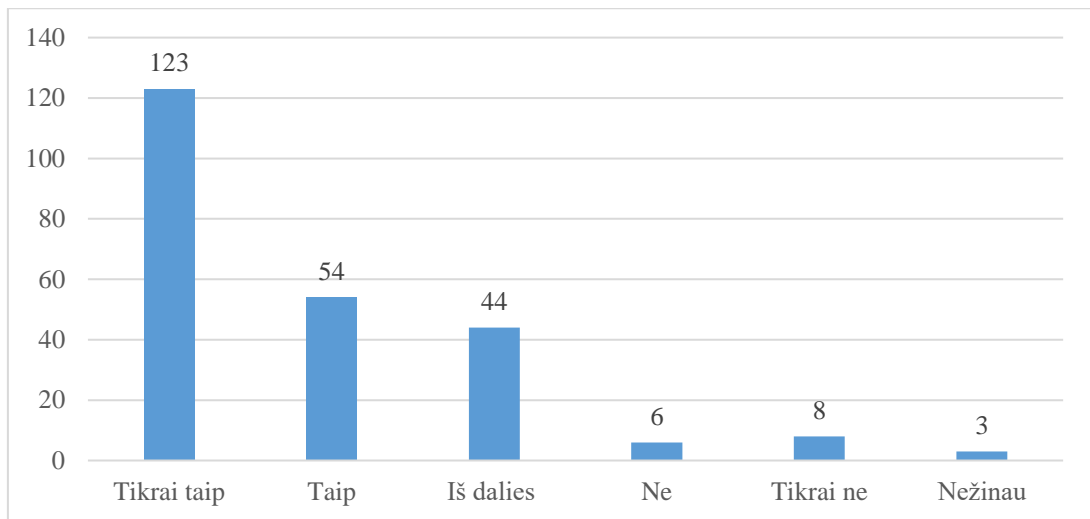
Jau minėtame 2018 m. LR Vyriausybės patvirtintame nutarime „Dėl demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018-2030 metų strategijos įgyvendinimo 2020-2022 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“ pabrėžiamas pagalbos reintegruojantis poreikis:

- Planuojantiems sugrįžti į regionus turi būtų teikiamos konsultavimo ir informavimo paslaugos, būtų teikiama pagalba integruojantis, norint gauti psichologinę pagalbą bei mokantis lietuvių kalbos (2.1.4., 2.1.5., 2.1.6., 2.1.7. punktai);
- Užtikrinant pagalbą švietimo įstaigose, turi būti užtikrintas moksleivių poreikių nustatymas, parengta reikalinga metodinė medžiaga, organizuojama reikalinga pagalba (2.1.10. punktas);
- Užimtumo tarnyboje turėtų būti įgyvendinamos informacijos užtikrinimo priemonės, kurios būtų pritaikytos grįžtančiųjų poreikiams – persikvalifikavimui bei įgūdžių ir gebėjimų atkūrimui (2.1.13 punktas).

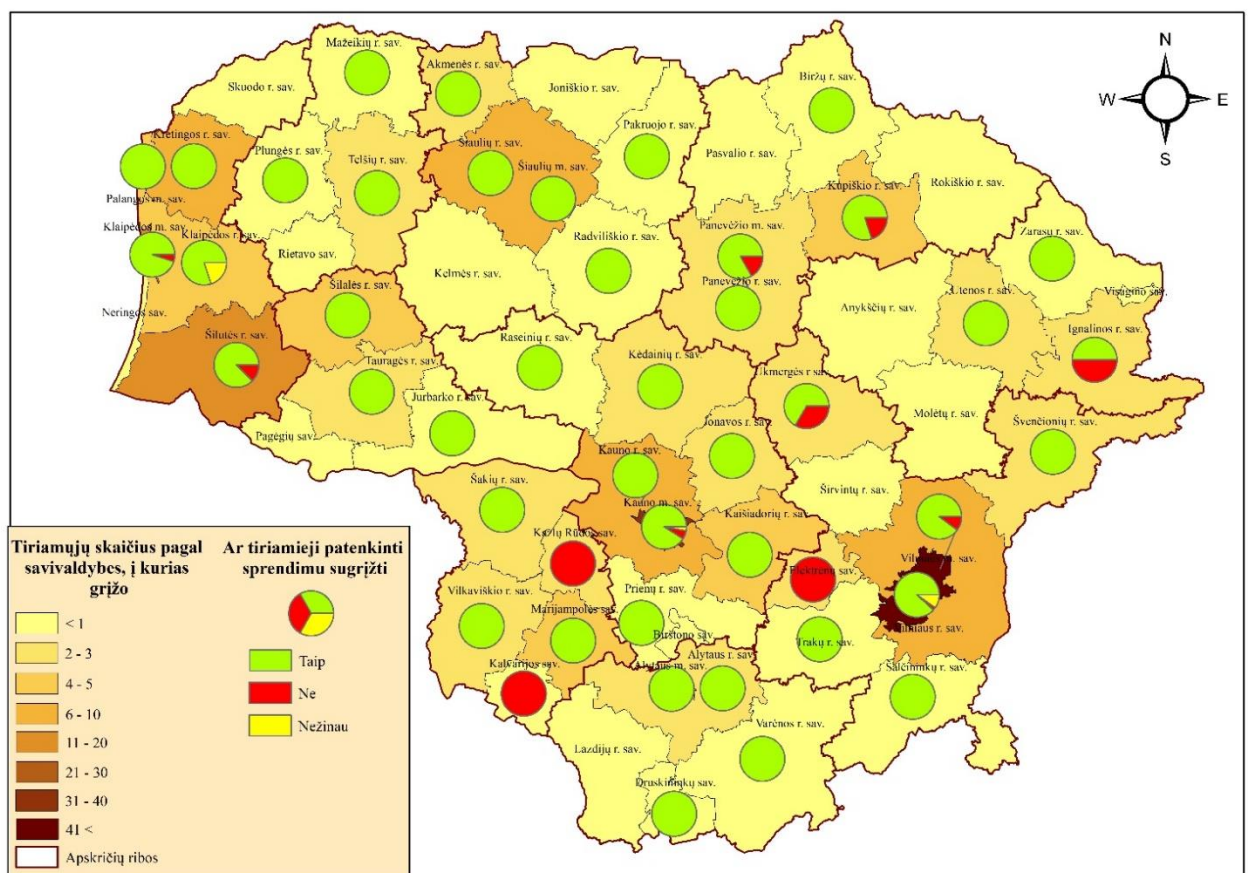
Regionuose nėra teikiamas specializuotas konsultavimas išskirtinai tik planuojantiems arba jau sugrįžusiems asmenims, psichologinės pagalbos teikimą koordinuoja „Renkuosi Lietuvą“ programa, iš užsienio valstybių grįžusiems vaikams švietimo įstaigose ne visada teikiama reikalinga pagalba, o suaugusiems stengiantis integruotis darbo rinkoje, persikvalifikavimo ir įgūdžių bei gebėjimų atkūrimas labiau priklauso nuo individualių norų, poreikių ir galimybių tai finansuoti iš turimų asmeninių lėšų.

Apklaustos dalyviai labiausiai akcentuoja finansinio stabilumo trūkumą ir finansines problemas grįžus į Lietuvą, tačiau tai nėra tinkamai įvertinama. Analizuojant 29 paveikslėlį, atkreiptinas dėmesys į tai, kad daugiausia pagalbos grįžusiesiems suteikia artimieji ir draugai, nors, siekiant reintegracijos tėvynėje, institucijos bei įstaigos turėtų imtis daugiau iniciatyvos rūpinantis grįžusiųjų problemomis ir poreikiais.

Išanalizavus grįžimą į Lietuvą lemiančias priežastis bei įvertinus sugrįžusiesiems kilusias problemas ir pagalbos poreikį reintegruojantis, tiriamųjų būtų paklausta ar jie yra patenkinti savo apsisprendimu sugrįžti į tėvynę. Kaip matyti 30 paveikslėlyje pateiktoje diagramoje, daugiau nei pusė apklausoje dalyvavusių asmenų savo sprendimu sugrįžti į Lietuvą yra patenkinti (atitinkamai n=123 ir n=54). Deja, bet 44 tiriamieji savo sprendimu sugrįžti yra patenkinti tik iš dalies, 14 tiriamųjų sprendimu yra nepatenkinti (atitinkamai n=6 ir n=8), o 3 respondentai teigia dar nežinantys ar priėmė tinkamą sprendimą. 30 paveikslėlyje matomas tiriamųjų pasiskirstymas pagal savivaldybes ir jų atsakymus dėl pasitenkinimo grįžus į Lietuvą.

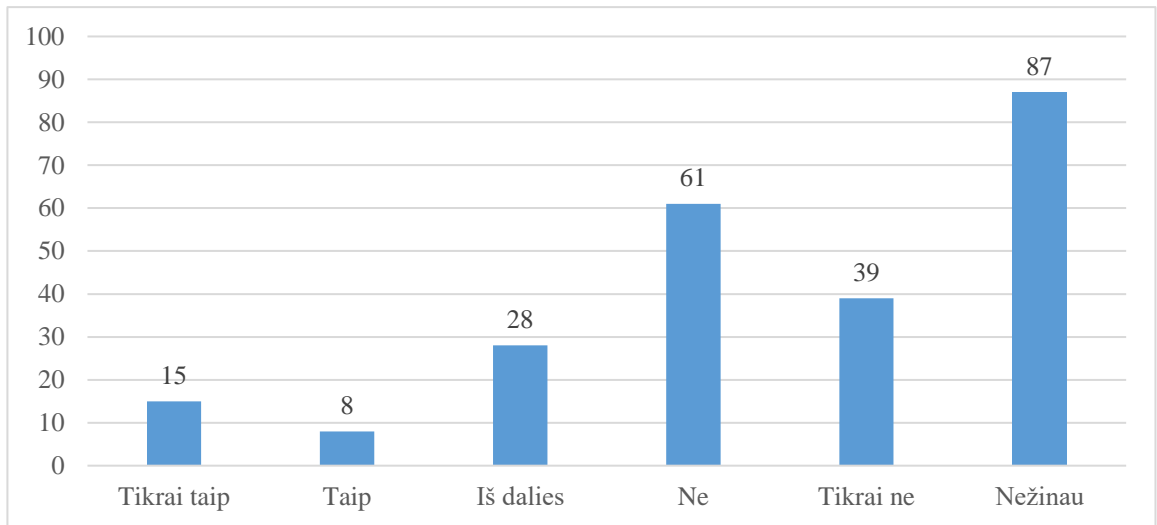
30 pav. Pasitenkinimas sprendimu grįžti į Lietuvą (atvejų skaičius)

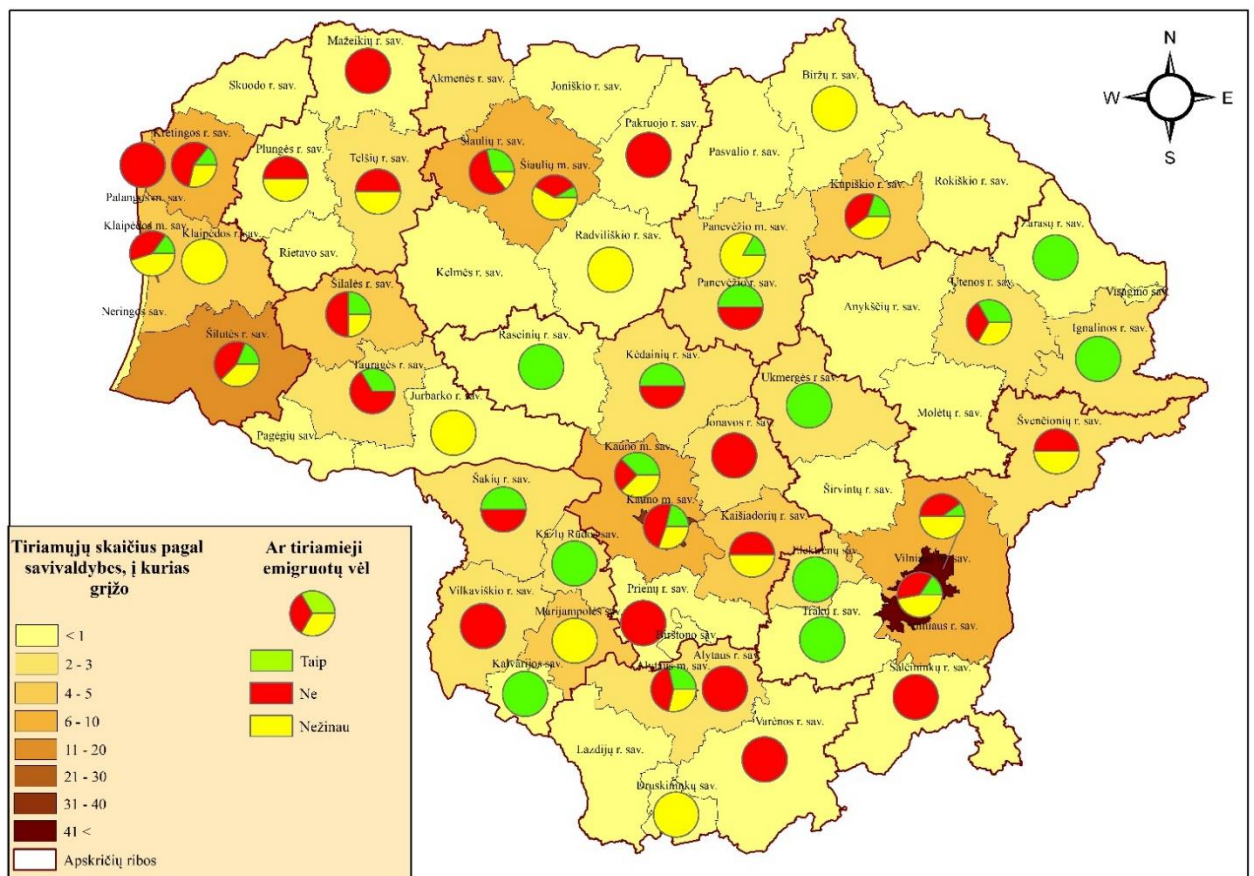
31 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal savivaldybes, į kurias grįžo, ir pasitenkinimas grįžimu į Lietuvą

Išsiaiškinus, kad daugiau nei pusė respondentų sprendimu sugrįžti į Lietuvą yra patenkinti, paklausus apie jų ketinimus ateityje emigruoti vėl, išryškėjo visai kiek kitokia tiriamųjų pozicija (32 pav.). Emigruoti vėl neketina 100 tyrime dalyvavusių asmenų (atitinkamai n=61 ir n=39), bet 87 tiriamieji teigia nežinantys ar neemigruos ateityje. Galima teigti, kad nors didelė dalis respondentų ir

jaučiasi priėmę teigiamą sprendimą grįžimo į Lietuvą prasme (atitinkamai n=123 ir n=54), abejonių dėl gyvenimo Lietuvoje kyla ne vienam. 32 paveikslėlyje galima pastebėti, kad tiriamųjų atsakymai dėl emigracijos ateityje yra pasiskirstę netolygiai.

32 pav. Tiriamųjų ketinimas emigruoti ateityje (atvejų skaičius)

32 pav. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal savivaldybes, į kurias grįžo ir pagal ketinimą emigruoti ateityje

Didėjant grįžtančiųjų srautams, įvairios jiems teikiamos pagalbos ir priemonių poreikis gali tik didėti. Pajutę blogėjančią situaciją ir nepasitenkinimą Lietuvoje tiriamieji nesunkiai gali pasirinkti pakartotinę emigraciją, nes globalizacijos sąlygomis susisiekimo ir ryšių sistemos yra gerai išvystytos. Svarbu, kad grįžusieji gautų jiems reikiamą pagalbą, būti atsižvelgiama į įvairius jų poreikius, finansinę situaciją, užimtumo, švietimo ir kitas galimybes. Sunkiai prognozuojama COVID-19 pasaulinės pandemijos baigtis ir kitų pasaulinių įvykių keliami iššūkiai gali pakoreguoti migracijos planus, bet norint išlaikyti ir didinti grįžtančiųjų srautus, grįžtantiesiems ir grįžusiesiems būtina tinkamai pritaikyta ir efektyviai vykdoma migracijos politika.

IŠVADOS

1. Grįžtamosios migracijos samprata nėra vienareikšmiška, galimos skirtingos jos variacijos, ji dažnai nagrinėjama srautinės migracijos kontekste. Tačiau didėjant grįžtamosios migracijos mastams, kilo savarankiškos grįžtamosios migracijos sampratos ir tipologijos poreikis. Susisteminus grįžtamosios migracijos sampratų įvairovę, grįžtamąją migraciją galima apibūdinti kaip savanorišką arba priverstinį grįžimą į kilmės šalį nenurodytam laiko tarpui esant reintegracijos poreikiui. Lietuvos grįžtamosios migracijos srautus geriausiai apibūdina neoklasikinė ekonomikos teorija, taip pat naujoji darbo jėgos migracijos ekonomikos teorija bei struktūrinė grįžtamosios migracijos teorija. Grįžtamajai migracijai Lietuvoje ypač didelę įtaką daro neoklasikinės ekonomikos teorijos stūmos ir traukos principas.
2. Didžiausi grįžtamosios migracijos srautai 2010-2020 m. fiksuoti iš tokių Europos valstybių kaip Jungtinė Karalystė, Airija, Norvegija, Vokietija ir Ispanija. Į Lietuvą daugiausiai sugrįžo jauni, darbingo amžiaus asmenys, kurie priklauso 21-30 ir 31-40 amžiaus grupėms. 2020 m. stebimas teigiamas migracijos balansas, o sugrįžusių Lietuvos piliečių skaičius yra didžiausias nuo Nepriklausomybės paskelbimo. Nustatyta, kad nors grįžtamajai migracijai Lietuvoje skatinti yra taikomos įvairios priemonės, tačiau kaip parodė analizė, grįžtamosios migracijos politika Lietuvoje yra nepakankamai veiksminga, todėl grįžusieji susiduria su įvairiomis reintegracijos problemomis. Regionuose grįžtamosios migracijos skatinimo ir sugrįžusiems teikiančių pagalbą iniciatyvų beveik nėra. Labiausiai išskirti galima Alytaus rajono ir Alytaus miesto savivaldybėse veikiančias iniciatyvas – Alytaus rajonas yra prisijungęs prie „Globalių regionų“ iniciatyvos, sėkmingai veiklą vykdo Alytaus „Lietuvybės centras“, o Alytaus verslo konsultacinis centras kartu su partneriais Jungtinėje Karalystėje, Norvegijoje ir Italijoje vykdo Erasmus+ KA2 strateginių partnerystės programos projektą „Reintegracijos įrankiai – tiltas į naują gyvenimą savo gimtajame mieste“.
3. Atlikus tyrimą, nustatyta, kad grįžimą į Lietuvą lemia kompleksinės priežastys, susijusios su situacija tiek Lietuvoje, tiek priimančiose valstybėse. Dažniausiai į Lietuvą grįžtama dėl asmeninių, psichologinių, kultūrinių, su sveikatos apsauga ir švietimu susijusių priežasčių, rečiau – dėl politinių, saugumo, socialinių, finansinių ir klimatinų/geografinių priežasčių. Nustatyta, kad sugrįžimą į Lietuvą labiausiai lemia traukos veiksniai: teigiamai vertinama gyvenimo kokybė Lietuvoje, vaikų gerovės siekimas, užimtumas ir karjera, pasikeitusi šeiminei padėtis, ryšys su Lietuva ir ten likusiais artimaisiais, asmeninės priežastys bei pasikeitusios aplinkybės. Aplinkybės, kurios yra susijusios su priimančiomis emigracijos valstybėmis, veikia kaip stūmos veiksniai: kultūrinio ir socialinio ryšio nebuvimas, sveikata ir medicininė priežiūra, finansinis nepriteklus ir nestabilumas, COVID-19 pandemija,

politinės sistemos nestabilumas, saugumo situacija, užimtumas ir karjera bei gamtinės sąlygos. Tai patvirtina, kad grįžtamoji migracija Lietuvoje yra labiausiai veikiamą neoklasikinės ekonomikos teorijos stūmos ir traukos veiksmų.

Kaip rodo ankstesni tyrimai, Lietuvos piliečių emigraciją dažniausiai lemia finansinės priežastys, o šio tyrimo rezultatai rodo, kad į tėvynę grįžtama ne dėl finansinių priežasčių. Tačiau sugrįžus į Lietuvą vėl susiduriama su finansinėmis problemomis ir finansinio stabilumo trūkumu.

4. Reintegracijos procese susiduriama su įvairiomis problemomis ir iššūkiais. Sugrįžus į Lietuvą dažniausiai kyla finansinės, socialinės, psichologinės ir politinės, o mažiausiai – kultūrinės, saugumo, klimatinės/geografinės bei su sveikatos apsauga susijusios problemos. Grįžusiesiems labiausiai trūksta finansinio stabilumo, pagalbos iš institucijų/įstaigų, tolerancijos ir informacijos, o mažiausiai – pagalbos iš artimųjų ir draugų, švelnesnio klimato, pramogų ir užimtumo. Daugiausiai pagalbos sugrįžus suteikia artimieji ir draugai, o mažiausiai pagalbos sulaukiama iš įvairių institucijų, švietimo bei medicinos įstaigų darbuotojų. Tai patvirtina, kad grįžusiesiems reikalinga efektyvesnė pagalba, kuri būtų teikiama savivaldybėse ir institucijose.

Su finansinėmis problemomis dažniausiai susiduria sugrįžę asmenys, kurių gyvenamosios vietos yra didžiosiose Lietuvos apskrityse, t. y. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos apskrityse. Su socialinėmis problemomis dažniausiai susiduria Vilniaus apskrityje gyvenantys grįžusieji. Politinės, psichologinės ir asmeninės problemos dažniausiai kyla Vilniaus regione gyvenantiems grįžusiesiems, su švietimo problemomis dažniausiai susiduriama Kauno apskrityje, o su sveikatos apsaugos – Klaipėdos apskrityje.

Nepaisant finansinio stabilumo ir kitos pagalbos trūkumo, grįžę tiriamieji yra patenkinti savo apsisprendimu sugrįžti į Lietuvą. Apsisprendimu sugrįžti nepatenkinti sugrįžę į Kalvarijos, Kazlų Rūdos ir Elektrėnų savivaldybes. Daugiau nei trečdalis sugrįžusių tiriamųjų teigia nežinantys ar ateityje nepasirinks emigruoti dar kartą.

REKOMENDACIJOS

Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus ir atlikto tyrimo išvadas, suformuluotos šios rekomendacijos:

1. Savivaldybėms paskirti darbuotojus, kurių pareigybinėse instrukcijose būtų nurodyta teikti reikiamą pagalbą ir konsultacijas (gyvai arba nuotoliniu būdu) planuojantiems ir jau sugrįžusiems asmenims;
2. Savivaldybėse ir jų internetiniuose puslapiuose skelbti ir nuolat atnaujinti planuojantiems ir jau sugrįžusiems asmenims naudingą informaciją – pirmuosius veiksmus sugrįžus ir svarbiausius kontaktus;
3. Savivaldybėse ir jų internetiniuose puslapiuose pateikti informaciją apie savivaldybės darbuotoją (-us), į kurį (-iuos) galima kreiptis ieškant informacijos ir pagalbos;
4. Savivaldybėms, seniūnijoms ir kitoms valstybinėms institucijoms bei įstaigoms sudaryti informacinius leidinius grįžusiesiems, kurie būtų prieinami tiek popieriniu, tiek virtualiu būdu;
5. Lietuvos Respublikos finansų ministerijai sudaryti sąlygas sugrįžusiems gauti papildomas finansines paskatas, paramas ar papildomas lengvatas, kurios palengvintų reintegracijos procesą;
6. Teritoriniuose „Sodros“ skyriuose teikti grįžusiesiems reikalingą ir aktualią informaciją apie išmokas, pensijas, darbo stažo kaupimą ir sumavimą, privalomąjį sveikatos draudimą;
7. Užimtumo tarnybos teritoriniuose skyriuose teikti grįžusiesiems reikalingą ir aktualią informaciją apie profesijos įsigijimo ir/ar persikvalifikavimo galimybes;
8. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijai sudaryti vaikų reintegracijos programas, kurios efektyviai būtų vykdomos visose švietimo bei ugdymo įstaigose, ir ne tik mokant(is) pagal pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo(si), tačiau ir pagal iki- ir priešmokyklinio ugdymo(si) programas;
9. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijai sudaryti sąlygas visiems ugdymo įstaigas lankantiems iš užsienio grįžusiems vaikams gauti papildomą lietuvių kalbos mokymosi ir/ar logopedinę pagalbą;
10. Susisteminti jau esamas priemones, šaltinius (el. puslapių, el. ir kitų leidinių) ir kitus pagalbos būdus į vieną, siekiant geriausio informacijos prieinamumo grįžtantiems ir sugrįžusiems;
11. Vykdyti aktyvią susistemintos pagalbos reklaminę kampaniją (t.y. reklamuoti naują informacijos šaltinį, kad planuojantys sugrįžti ir jau grįžę asmenys žinotų, kur tą informaciją rasti).

Zagorskienė J. The Situation of Return Migration in Lithuania and Its Causes. The thesis in the Master's study programme of Human Geography and Application of Geoinformation Systems. Supervisor assoc. prof. dr. A. Batuchina, Klaipėda University: Klaipėda, 2021, 102 pp.

SUMMARY

This paper analyses the situation of return migration in Lithuania and its causes. The work analyses the period of 2010-2020 as it is characterized by changes in migration flows not only in Lithuania, but also in the host countries. Constantly emerging new challenges (e.g. the global COVID-19 pandemic, the withdrawal of the United Kingdom from the European Union) change migrants' plans and affect return flows.

The aim of this work is to accomplish an analysis of the situation of return migration in Lithuania, identifying the causes of return migration and the problems of returnees. In order to achieve the aim of the research, the following tasks have been set:

1. To analyse the complexity of concepts typologies and theories of return migration in the context of the Lithuanian migration process;
2. To analyse the changes in return migration, the causes determining them and the incentive measures taken in Lithuania in 2010-2020;
3. To identify and analyse the opinion of returned migrants about the reasons that led to return migration in Lithuania in 2010-2020;
4. To identify the reintegration challenges for returnees and to analyse the intention to re-emigrate.

The first part of the work analyses the concept of return migration, its typologies and theories which help to better explain return migration in the context of migration. The second part of the work, based on the scientific sources and statistical data, reveals the situation of return migration and its policy in Lithuania in the period of 2010-2020. This section also discusses the measures and programmes promoting return migration in Lithuania and their effectiveness.

The empirical part of the work analyses the results of the survey of returnees ($n = 252$). As a result, the demographic characteristics of the research subjects have been identified and the content analysis of the research data has revealed the reasons for returning to Lithuania, the challenges and problems for returnees.

After the accomplished analysis of the survey data it can be stated that return migration in Lithuania is best explained by the principle of push and pull of the neoclassical economic theory; young people of working age who have higher education, are employed and live in cities usually return to Lithuania; return to Lithuania is determined by complex reasons that are related to the situation both in Lithuania and in the host countries; when returning to Lithuania, the lack of financial

stability and assistance from various institutions, lack of tolerance and information are mostly dominant; returnees are mostly assisted by relatives and friends, and least assisted by staff from various institutions as well as educational and medical institutions; the respondents who returned to Lithuania are satisfied with their decision to return to Lithuania, but more than a third of the respondents state that they do not know whether they will not choose to re-emigrate again in the future.

Keywords: migration, return migration, re-emigration, migration theories, the concept of return migration, migration policy, content analysis, push and pull factors.

LITERATŪRA

1. Baraulina, T., Kreienbrink, A. (2013). *Rückkehr und Reintegration – Typen und Strategien an den Beispielen Türkei, Georgien und Russische Föderation*. Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (BAMF) Forschungszentrum Migration, Integration und Asyl (FZ).
2. Barcevičius, E. (2012). *Emigracija ir grįžtamoji migracija Vidurio ir Rytų Europoje: sėkmės istorija ar žlugusi svajonė? Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vaga, p. 31-74.
3. Barcevičius, E. Gineikytė, V. (2015). *Aukštos kvalifikacijos migrantų sugrįžimas: ar užsienyje įgytos žinios ir įgūdžiai padeda įsitvirtinti Lietuvos darbo rinkoje?* Politologija, , T. 78 Nr. 2, p. 14-57, Vilniaus universiteto leidykla.
4. Battistella, G. (2018). *Return Migration: A Conceptual and Policy Framework*. Center for Migration Studies, Scalabrini Migration Center. Prieiga per internetą: <https://cmsny.org/publications/2018smc-smc-return-migration/> [žiūrėta 2020-11-04].
5. Bovenkerk, F. (1974). *The Sociology of Return Migration: A Bibliographic Essay*. Martinus Nijhoff, The Hague.
6. Budginaitė, I. (2012a). *Politiniai grįžtamosios migracijos veiksniai: politikos priemonės ir jų sėkmė*. Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija, Vaga, p. 167-213.
7. Budginaitė, I. (2012b). *Visuomeniniai grįžtamosios migracijos veiksniai: grįžusių migrantų įvaizdis viešojoje erdvėje ir visuomenės požiūris*. Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija, Vaga, p. 214-270.
8. Butkus, M., Matuzevičiūtė, K. *Emigracijos ir reemigracijos situacija Lietuvoje*. Vadyba, Vol. 14, Nr. 1, p. 27-32.
9. Cassarino, J.-P. (2004). *Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited*. International Journal on Multicultural Societies, UNESCO, 2004, 6 (2), p. 253-279.
10. Cerase, F. (1974). *Expectations and Reality: A Case Study of Return Migration from the United States to Southern Italy*. International Migration Review, 8 (2), p. 245–262.
11. Cicėnienė, V., Gaidelytė, R., Garbuvienė, M. (2010). *Pagrindinės sveikatos statistikos sąvokos, jų apibrėžimai ir skaičiavimas*. Higienos instituto Sveikatos informacijos centras, Vilnius.
12. Currle, E. (2006). *Theorieansätze zur Erklärung von Rückkehr und Remigration*. Sozialwissenschaftlicher Fachinformationsdienst soFid, Migration und ethnische Minderheiten 2006/2, p. 7-23.

13. Damulienė, A. (2013). *Migracijos problema Lietuvoje ir jos įtaka šalies ekonomikai*. Business Systems and Economics. Vol. 3 (1).
14. Van Houte, M., Davids, T. (2014). *Moving Back or Moving Forward? Return Migration, Development and Peace-Building*. New Diversities Vol. 16, No. 2, p. 71-87.
15. Dustmann, C. (1996). *Return Migration: The European Experience*. Economic Policy, Oxford University Press, Vol. 11, No. 22, p. 213-250.
16. Dustmann, C., Weiss, Y. (2007). *Return Migration: Theory and Empirical Evidence from the UK*. British Journal of Industrial Relations 45:2, Blackwell Publishing Ltd/London School of Economics, p. 236–256.
17. Düvell, F. (2006). *Europäische und internationale Migration. Einführung in historische, soziologische und politische Analysen*. Lit Verlag, Hamburg.
18. Europos migracijos tinklas. Migracija skaičiais. Prieiga per internetą: <https://123.emn.lt/>. [žiūrėta 2020-10-15].
19. Gabrevičienė, A. (2012). *Bendroji statistika*. Leidykla „Piko valanda“, Marijampolė.
20. Genytė-Pikčienė, I. (2020). *I. Genytė-Pikčienė: nedarbo šuolis Lietuvoje – vienas didžiausių ES*. Prieiga per internetą: <https://www.invl.com/naujienos/i-genyte-pikciene-nedarbo-suolis-lietuvoje-vienas-didziausiu-es/> [žiūrėta 2020-11-17].
21. Glinskienė, R., Petuškienė, E. (2009). *Pasaulinės ekonominės krizės poveikis lietuvių reemigracijos ir protų nutekėjimo procesams*. Ekonomika ir vadyba, Nr. 14, p. 763-771.
22. Glorius, B., Matuschewski, A. (2009). *Rückwanderung im internationalen Kontext: Forschungsansätze und –perspektiven*. Zeitschrift für Bevölkerungswissenschaft, Vol. 34, p. 203–225.
23. Gmelch, G. (1980). *Return Migration*. Annual Review of Anthropology, Vol. 9, p. 135-159.
24. Gmelch, G. (1983). *Who Returns and Why: Return Migration Behaviour in Two North Atlantic Societies*. Human Organization, Vol. 42, No. 1, p. 46-54.
25. Grižas, R. A. (2000). *Tarptautiniai valiutiniai-finansiniai santykiai ir globalizacija: mokomoji knyga*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
26. Haase, M., Honerath, P. (2016). *Return Migration and Reintegration Policies: A primer*. Integration Strategy Group, Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH + German Marshall Fund of the United States.
27. Hate Crime, England and Wales 2016/17. Statistical Bulletin 17/17, Home Office. Prieiga per internetą: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/652136/hate-crime-1617-hosb1717.pdf [žiūrėta 2020-11-18].
28. King, R. (1986). *Return Migration and Regional Economic Problems*. Routledge: Oxon, New York.

29. Knauth, F., Wrona, J. (2018). *There an Back Again: A Simple Theory of Planned Return Migration*. Dice Discussion Paper, Düsseldorf University Press (DUP)/ Düsseldorf Institute for Competition Economics (DICE).
30. Kunuroglu, F., van de Vijver, F., Yagmur, K. (2016). *Return Migration*. Online Readings in Psychology and Culture, 8(2).
31. Lang, T. et al. (2016). *Return Migration and Regional Development in Europe – Mobility Against the Steam*. New Geographies in Europe, Palgrave Macmillan.
32. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2010-2019 m. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.
33. Lietuvos migracijos politikos gairės. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 2014.
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2014). *Lietuvos migracijos politikos gairės*.
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl „Globalios Lietuvos“ – užsienio lietuvių įsitraukimo į valstybės gyvenimą – kūrimo 2012–2020 metų programos įgyvendinimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“ (2011 m. spalio 19 d., Nr. 1219).
36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 metų strategijos įgyvendinimo 2020–2022 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“ (2018 m. gruodžio 5 d., Nr. 1216).
37. Maslauskaitė, A., Stankūnienė, V. *Šeima abipus sienų. Lietuvos transnacionalinės šeimos genezė, funkcijos, raidos perspektyvos*. Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas, Vilnius.
38. Naprys, E. (2020). *Imigracija į Lietuvą toliau auga: didėja konkurencija dėl darbo vietų, gali grėsti problemų*. Prieiga per internetą: <https://www.delfi.lt/verslas/verslas/imigracija-i-lietuva-toliau-auga-dideja-konkurencija-del-darbo-vietu-gali-gresti-problemu.d?id=85707239&fbclid=IwAR2Wah5LTFqBTQiWcGJapLLBIJqpldBX7EsplCYgeM0dFzVSe4MEkphxQxs> [žiūrėta 2020-11-16].
39. Naulickaitė, I., Melnikas, B. (2015). *Emigracijos iš Lietuvos procesai ekonomikos globalizacijos sąlygomis*. Verslas XXI amžiuje, 2015 7(2), p. 221-237.
40. Okunevičiūtė Neverauskienė, L., Pocius, A. (2019). *Demografinių grupių migracijos skirtumai ir tendencijų pasikeitimai Lietuvoje*. Filosofija.Sociologija. T. 30, Nr. 4, p. 295-304, Lietuvos mokslų akademijos leidykla.
41. Ražanauskaitė, J., Brazienė, R. *Grįžtamoji lietuvių migracija: požiūriai, prielaidos, kontekstas*. Filosofija.Sociologija, T. 21, Nr. 4, p. 285-297, Lietuvos mokslų akademijos leidykla.
42. Return and Reintegration – Key Highlights. International Organization for Migration, 2018. Prieiga per internetą:

[https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/AVRR/2018_return_and_reintegrati
on_key_highlights.pdf](https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/DMM/AVRR/2018_return_and_reintegrati
on_key_highlights.pdf) [žiūrėta 2020-11-18].

43. Siniavskaitė, E., Andriušaitienė, D. (2015). *Lietuvos jaunimo migracinių nuostatų tyrimas*. Verslas XXI amžiuje, Nr. 7(2), p. 210-220.
44. Sipavičienė, A., Gaidys, V., Dobrynina, M. (2009). *Grįžtamoji migracija: teorinės išvalgos ir situacija Lietuvoje*. Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas, Vilnius.
45. Sipavičienė, A. et al. (2015). *Lietuvos piliečių, emigravusių į Vakarų šalis po 2000 m., sprendimo grįžti į tėvynę dinamika ir veiksniai (kokybinė analizė)*. Tarptautinė migracijos organizacija, Vilnius.
46. Sipavičienė, A. (2018). *Grįžtamoji migracija: regionų perspektyvos*. Tarptautinė migracijos organizacija ir Migracijos informacijos centras „Renkuosi Lietuvą“.
47. Stankūnienė, V. et al. (2016). *Lietuvos demografinė kaita. Ką atskleidžia gyventojų surašymai*. Vytauto Didžiojo universitetas, „Versus aureus“ leidykla.
48. Strumickienė, I. (2019). *Lietuvių grįžtamoji migracija: tarp nesėkmės, nostalgijos ir noro tobulinti Lietuvą*. OIKOS: lietuvių migracijos ir diasporos studijos, Nr. 2(28), p. 7-19.
49. Sussman, M. N. (2010). *Return Migration and Identity: A Global Phenomenon, A Hong Kong Case*. Hong Kong University Press.
50. Šiaudinis, S. et al. (2020). *Euro įvedimo poveikio Lietuvos ekonomikai per pirmuosius penkerius metus narystės euro zonoje metus vertinimas*. Lietuvos bankas, teminių straipsnių serija, Nr. 33.
51. Tomic, C. H., Pichler, R., Scholl-Schneider, S. (2018). *Remigration to Post-Socialist Europe— Hopes and Realities of Return*. ERSTE Foundation Series, Vol. 3, LIT Verlag, Vienna.
52. United Nations. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*.
53. Vaitekūnas, S. (2006a). *Geografijos erdvėse*. Klaipėdos universitetas, Klaipėda.
54. Vaitekūnas, S. (2006b). *Lietuvos gyventojai. Per du tūkstantmečius*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius.
55. Valackienė, A., Mikėnė, S. (2008). *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika*. Kaunas, Technologija.
56. Visuomenės požiūrio į migracijos procesus COVID-19 kontekste kaitos tyrimas (2020). TMO Tarptautinė migracijos organizacija, Sprinter Research.
57. Žmoniškųjų išteklių būklės ataskaita. (2018). Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras (MOSTA).

58. Žvalionytė, D. (2012). *Grižtamosios ir pakartotinės migracijos tendencijos. Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vaga, p. 31-74.
59. Žvalionytė, D., Jastramskis, M. (2012). *Grižtamoji migracija ir žmogiškasis kapitalas. Užburtas ratas? Lietuvos gyventojų grįžtamoji ir pakartotinė migracija*, Vaga, p. 101-147.
60. Žvalionytė, D. (2014). *Grižusių migrantų integracija kilmės šalies darbo rinkoje. Lietuvos atvejo analizė*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, Vilnius.
61. Žvalionytė, D. (2015). *Migracijos patirtis – pranašumas ar trūkumas Lietuvos darbo rinkoje?* Politologija, T. 78 Nr. 2, p. 58-93, Vilniaus universiteto leidykla.

PRIEDAI

1 priedas. Kitos priežastys, lemiančios grįžimą į Lietuvą

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
Socialiniai ir dvasiniai ryšiai (11)	Artimieji ir jų trūkumas	[Jokie pinigai, jokie brangūs daiktai ar kt. nepakeitė ir niekada nepakeis artimo ryšio su šeima, tėvais ir draugais likusiais LT (Lietuvoje – <i>aut.</i>)] (34) [Draugų trūkumas užsieny <…>](155) [Dėl tėvų <…>] (141) [Senstantys tėvai.] (163)
	Ilgesys	[Tėvynės ilgesys, savos kultūros, kalbos, žmonių ir t.t ilgesys. <…>] (81) [Gimtinės ilgesys] (173) [Tiesiog norėjau būti šalia vaikystės vietų kurias pažįstu <…>] (224)
	Noras būti gimtajame krašte	[Myliu Lietuvą ir norėjosi nors maža dalelyte prisidėti prie jos augimo] (186) [Tiesiog atėjo laikas grįžti į gimtąjį kraštą] (205) [Aš grįžau NAMO ir tuo viskas pasakyta] (154)
	Nepasitenkinimas gyvenimu užsienyje	[Pavargom gyventi svetur] (79)
Karjera ir verslas (6)	Karjeros planų pasikeitimas	[Karjera] (84 inf.) [Baigėsi sutartis/reikalai, dėl kurių buvau išvykęs] (152) [Darbo kontrakto nutraukimas] (207) [Paskyrimas darbe] (216)
	Siekimas kurti verslą	[<…> su draugais nusprendėme daryti savo tarptautinį verslą] (224) [Noras tobulėti ir pradėti savo verslą] (233)
Naujų siekimas (3)		[Tiesiog, galvojau, kad atėjo laikas pokyčiams, bet jie nevyksta] (65) [Pabandyti] (177) [Neplanavau gyventi užsienyje visam laikui <…>] (190)

Materialinių tikslų įgyvendinimas (2)		[Važiavome užsidirbti pinigų namui. Užsidirbome, grįžome] (27) [Būsto įsigijimas] (170)
Saugumas (1)		[Vaikai augo, aplinka pasidarė nebesaugi <···>] (106)
Pandeminė situacija (1)		[COVID-19] (95)
Brexit (1)		[Brexit poveikis mano verslui] (133)

2 priedas. Grįžimą lemiančios priežastys, susijusios su Lietuva

Kategorija	Subkategorija	Iliustruojantys teiginiai
TEIGIAMAI VEIKSNIAI		
Gyvenimo kokybė (40)	Gyvenimo sąlygos	<p>[Gyvenimo kokybė Lietuvoje geresnė.] (7)</p> <p>[<…> Sukūrėme gerbūvį tėvynėje ir grįžome be baimės.] (34)</p> <p>[<…> ramesnis/lėtesnis gyvenimo tempas, mažesni atstumai <…>] (53)</p> <p>[Užsienyje (tik – <i>aut.</i>) darbas ir televizorius, Lietuvoje pilna veiklos, bendraminčių <…>] (155)</p> <p>[Norėjosi kokybės labiau nei kiekybės.] (167)</p> <p>[<…> atstumai mažesni.] (194)</p> <p>[<…> pasikeitusios į gerą pusę sąlygos Lietuvoje.] (238)</p>
	Geresnės finansinės galimybės	<p>[<…> gerėjanti Lietuvos ekonominė padėtis] (19)</p> <p>[<…> sukauptas (finansinis – <i>aut.</i>) kapitalas <…>] (114)</p> <p>[<…> Pigesnis pragyvenimas <…>] (135)</p> <p>[<…> prieinamos darželių kainos <…>] (166)</p> <p>[<…> uždarbis toks pats koks užsienyje.] (215)</p> <p>[<…> Galimybė uždirbti tiek pat kiek uždirbdavau užsienyje.] (222)</p>
	Nuosavas būstas	<p>[Didelis noras turėti savo namus Lietuvoje <…>] (27)</p> <p>[Galimybė turėti savo nuosavą namą <…>] (52)</p> <p>[<…> būsto įsigijimas Lietuvoje pagreitina grįžimą (į Lietuvą – <i>aut.</i>)] (55)</p> <p>[<…> turėjome nusipirkę namą (Lietuvoje – <i>aut.</i>) į kurią įdėjome daug investicijų - tai irgi buvo pastūmėjimas (grįžti į Lietuvą – <i>aut.</i>) <…>] (74)</p> <p>[Turėjome įsigiję namą (Lietuvoje – <i>aut.</i>) <…>] (88)</p> <p>[<…> įsigijom savo namą <…>] (93)</p> <p>[<…> noras turėti savus namus be paskolų <…>] (120)</p> <p>[<…> Geresnės galimybės turėti savo būstą. <…>] (135)</p> <p>[<…> nusipirkau butą <…> ir grįžau.] (163)</p> <p>[Norėjau <…> įsigyti nuosavą būstą <…>] (170)</p> <p>[Čia (Lietuvoje – <i>aut.</i>) buvo mano namai (būstas – <i>aut.</i>) palikti, kurių nepardaviau prieš išvykdama, nes žinojau, kad grįšiu <…>] (190)</p> <p>[<…> čia (Lietuvoje – <i>aut.</i>) turėjome savo būstą <…>] (193)</p>
	Gamta	<p>[<…> Gamta ir švara (Lietuvoje – <i>aut.</i>) <…>] (23)</p> <p>[<…> Pasiilgau <…> gamtos <…>] (41)</p> <p>[Pasiilgome <…> gamtos <…>] (78)</p> <p>[Pasiilgau <…> gamtos <…>] (93)</p> <p>[<…> Geresnis klimatas <…>] (135)</p> <p>[<…> švaresnis oras <…>] (165)</p>

		<p>[<…> geresnis oras Lietuvoje, 4 metų laikai, gamta gražesnė <…>] (203)</p> <p>[Ilgesys <…> gamtos.] (206)</p>
	Medicina ir gydymas	<p>[<…> Lietuvoje (geresnė situacija – aut.) medicinos srityje.] (46)</p> <p>[<…> pricinamesnės medicinos paslaugos <…>] (54)</p> <p>[<…> Sveikatos sistema Lietuvoje daug geresnė nei JAV <…>] (73)</p> <p>[<…> apsisprendimą (grįžti – aut.) pagreitino sūnaus liga, kadangi dažnai reikėjo skraidyti į Lietuvą pas gydytojus <…>] (75)</p> <p>[Pagrindinė priežastis gimdymas. Kadangi turiu širdies ydą, Lietuvoje į tai daktarai atsakingai žiūrėjo <…>] (187)</p>
	Saugumas	<p>[<…> saugesni jaučiamės būdami savo šalyje.] (28)</p> <p>[<…> dėl saugesnės aplinkos vaikams.] (145)</p>
Vaikų gerovės siekimas (30)	Vaikų ugdymas	<p>[(Grįžome – aut.) dėl vaiko, kad išmoktų lietuvių kalbą.] (11)</p> <p>[Noras, kad vaikai mokėtų lietuvių kalbą <…>] (23)</p> <p>[Pagrindinė (grįžimo – aut.) priežastis - vaikai, kadangi norėjome, kad vaikai studijuotų ir augtų Lietuvoje <…>] (28)</p> <p>[Norėjau <…> čia auginti vaikus, girdėti juos kalbant lietuviškai <…>] (41)</p> <p>[<…> vaikų amžius (laikas į mokyklą)] (42)</p> <p>[<…> Lietuvoje mokslas stipresnis ir labiau išlavinami vaikai <…>] (46)</p> <p>[Atėjo apsisprendimo metas, kol vaikų amžius mažas, kad nebūtų sunkumų vėliau, kad pagal amžių galėtų drąsiai eiti į 1 klasę <…>] (44)</p> <p>[<…> (geresnė – aut.) švietimo sistema <…>] (52)</p> <p>[<…> lietuviškumo ugdymas vaikams <…>] (54)</p> <p>[<…> Vaikai, kurių nenorėjau auklėti Norvegijoje. <…>] (66)</p> <p>[Vaikams išsilavinimas (geresnis Lietuvoje – aut.)] (70)</p> <p>[<…> atėjo laikas rinktis ar į Lietuvą (grįžti – aut.) ar (likti – aut.) UK (Jungtinėje Karalystėje – aut.), nes mergaitei prasidėjo pirma klasė, todėl reikėjo dėti tašką dabar arba niekada <…>] (74)</p> <p>[<…> labai norėjome vaikus leisti į mokyklą Lietuvoje.] (79)</p> <p>[<…> Norėjau, kad vaikai <…> lankytų mokyklą Lietuvoje.] (126)</p> <p>[Dėl dukros. Dėl jos tobulėjimo <…>] (132)</p> <p>[Norėjom, kad vaikas lankytų čia Lietuvoje ugdymo įstaigą <…>] (134)</p> <p>[<…> reikėjo apsispręsti, kur vaikas lankys mokyklą UK (Jungtinėje Karalystėje – aut.) ar LT (Lietuvoje – aut.).] (147)</p> <p>[<…> noras, kad vaikas mokėtų gerai lietuviškai <…>] (150)</p> <p>[Norėjau <…> kad mano vaikai <…> mokytųsi lietuviškoje mokykloje, lankytų darželį <…>] (166)</p> <p>[Vaikai sulaukė mokyklinio amžiaus ir grįžome.] (195)</p> <p>[<…> dėl vaikų geresnio mokslo (išsilavinimo – aut.)] (201)</p>

		[<…> artėjo vaikui mokykla (mokyklos lankymas – <i>aut.</i>), pradėjo kalbėti norvegiškai, buvo lemiamas apsisprendimas arba mokykla ten arba čia (Lietuvoje – <i>aut.</i>) <…>] (232)
	Vaikų ryšio su Lietuva stirpinimas	[<…> noras, kad vaikas augtų Lietuvoje] (17) [Norėjome, kad vaikai augtų savo šalyje] (12) [<…> noras, kad vaikai pamatytų lietuvišką gyvenimą <…>] (38) [Noras – <i>aut.</i>) auginti vaiką Lietuvoje, nes geresnės sąlygos.] (57) [Noras, kad vaikai gyventų Lietuvoje <…>] (135) [<…> norime <…> vaiką auginti savo šalyje.] (138) [Vaikus norėjome auginti Lietuvoje, todėl gimus dukrai grįžome į gimtinę.] (178) [<…> nenoriu, kad mano vaikai augtų UK (Jungtinėje Karalystėje – <i>aut.</i>)] (200)
Užimtumas ir karjera (15)	Studijų galimybės	[<…> galimybė studijuoti tai, ką norėjau <…>] (85) [Studijos (Lietuvoje – <i>aut.</i>)] (110) [<…> studijos <…>] (113) [<…> norėjau pakeisti specialybę, o Lietuvoje finansiškai lengviau mokytis <…>] (123) [Norėjau studijuoti toliau (Lt (Lietuvoje – <i>aut.</i>) magistro studijos pigesnės) <…>] (170) [Norėjau studijuoti, supratau, kad nekvalifikuotas darbas nėra tai, ką norėčiau daryti visą gyvenimą <…>] (209)
	Karjeros planavimas ir galimybės	[<…> turiu pakankamai gerą išsilavinimą, kad gyvenčiau Lt (Lietuvoje – <i>aut.</i>) (du magistro laipsniai).] (39) [<…> Gavome labai gerai apmokamus darbus, todėl ryžomės grįžti. <…>] (59) [<…> abu su vyru turėjome galimybę grįžti į darbus Lietuvoje <…>] (73) [Vyras gavo gerą darbo pasiūlymą.] (97) [Baigėsi (darbo – <i>aut.</i>) sutartis/reikalai, dėl kurių buvau išvykęs.] (152) [<…> apsispręsti (dėl grįžimo į Lietuvą – <i>aut.</i>) <…> (padėjo – <i>aut.</i>) gerai apmokamo darbo radimas <…>] (161) [Psichologams didelė pasiūla darbų, kai kurie projektai gerai apmokami.] (204) [Galimybė dirbti nuotoliniu būdu.] (211) [Esu skiriamas ir pareigas einu pagal vadovybės sprendimą.] (216)

<p style="text-align: center;">Pasikeitusi šeiminė padėtis (5)</p>	<p style="text-align: center;">Šeimos pagausėjimas</p>	<p>[Kūdikio gimimas. Kadangi UK (Jungtinėje Karalystėje – <i>aut.</i>) yra apmokami tik 9 mėn. motinystės atostogų, turėjau grįžti į darbą rugsejo mėn. O kur dėti vaiką? <…>] (69)</p> <p>[Vaiko gimimas <…>] (72)</p> <p>[Dukrytės gimimas <…>] (120)</p> <p>[<…> antro vaikelio gimimas <…>] (121)</p> <p>[<…> vaiko gimimas.] (208)</p>
NEIGIAMAI VEIKSNIAI		
<p style="text-align: center;">Ryšys su Lietuva ir ten likusiais artimaisiais (113)</p>	<p style="text-align: center;">Artimųjų ilgesys</p>	<p>[Šeimos, artimų draugų ilgesys. Vaikams norėjosi senelių.] (8)</p> <p>[<…> šeimos ilgesys <…>] (10)</p> <p>[(Noras – <i>aut.</i>) pabūti <…> su artimaisiais.] (26)</p> <p>[<…> Vaiko ilgesys.] (27)</p> <p>[Šeimos ilgesys <…>] (34)</p> <p>[Grįžau dėl šeimos ir merginos] (37)</p> <p>[Ilgesys <…> šeimos, artimųjų, draugų <…>] (38)</p> <p>[Artimųjų ilgesys <…>] (40)</p> <p>[<…> artimųjų ilgesys <…>] (42)</p> <p>[Grįžau (į Lietuvą – <i>aut.</i>), nes visi artimieji Lietuvoje <…>] (45)</p> <p>[<…> pasiilgom <…> tėvų ir giminių.] (47)</p> <p>[<…> artimųjų ilgesys <…>] (53)</p> <p>[Artimųjų stoka <…>] (54)</p> <p>[Draugų ir šeimos ilgesys.] (56)</p> <p>[Artimųjų ilgesys <…>] (61)</p> <p>[<…> Trauka artimųjų.] (72)</p> <p>[<…> artimieji <…>] (73)</p> <p>[Pasiilgome artimųjų <…>] (78)</p> <p>[<…> Pagrindinė grįžimo priežastis buvo <…> artimųjų ilgesys <…>] (83)</p> <p>[Visi artimieji buvo Lietuvoje, todėl ir grįžau, nes jaučiau santykių su artimaisiais atšalimą.] (92)</p> <p>[Pasiilgau <…> šeimos <…>] (93)</p> <p>[<…> Kamavo didžiulis ilgesys <…> šeimai <…>] (100)</p> <p>[<…> trūksta giminių <…>] (101)</p> <p>[<…> dėl ilgesio mamai ir seserims.] (112)</p> <p>[<…> šeimos narių/artimųjų pasiilgimas <…>] (113)</p> <p>[<…> šeimos, draugų <…> ilgesys <…>] (114)</p> <p>[Ilgesys artimųjų <…>] (115)</p> <p>[Artimieji Lietuvoje <…>] (116)</p> <p>[Draugų ir šeimos ilgesys <…>] (123)</p> <p>[Pasiilgau šeimos.] (127)</p> <p>[<…> Trūko šeimos <…>] (128)</p>

		<p>[Šeimos ilgesys ir <···>] (131)</p> <p>[<···> Artimųjų pasiilgimas <···>] (135)</p> <p>[Ilgesys šeimai.] (143)</p> <p>[Šeimos ilgesys.] (144)</p> <p>[<···> seneliai jau garbaus amžiaus ir norisi būti šalia <···>] (147)</p> <p>[<···> artimųjų pasiilgimas <···>] (148)</p> <p>[Artimųjų ilgesys <···>] (168)</p> <p>[Pasiilgau savo šeimos <···> Norėjosi, kuo daugiau laiko praleisti su šeima <···>] (173)</p> <p>[<···> pasiilgsti draugų, šeimos <···>] (174)</p> <p>[Pastovus ilgesys šeimos, draugų <···>] (175)</p> <p>[<···> artimųjų trūkumas <···>] (175)</p> <p>[Artimųjų ilgesys <···>, norėjosi būti šalia <···>] (18)</p> <p>[<···> draugų ir artimųjų trūkumas <···>] (175)</p> <p>[<···> Artimųjų ilgesys <···>] (203)</p> <p>[Ilgesys šeimos, draugų <···>] (206)</p> <p>[Artimųjų ilgesys <···>] (212)</p> <p>[<···> tėvų ir artimųjų ilgesys.] (214)</p> <p>[Noras būti arčiau artimųjų.] (218)</p> <p>[Labai ilgėjausi tėvų ir draugų.] (221)</p> <p>[<···> Šeimos ilgesys.] (231)</p> <p>[<···> šeimos ir draugų ilgesys <···>] (234)</p>
	<p>Tėvynės ir tradicijų ilgesys</p>	<p>[Savas kraštas, kultūra <···>] (4)</p> <p>[Namų ilgesys.] (15)</p> <p>[Ilgesys savo krašto, savų tradicijų <···>] (38)</p> <p>[<···> Čia (Lietuvoje – <i>aut.</i>) sava kultūra <···>] (39)</p> <p>[<···> Pasiilgau kultūros <···> vaikystės vietų.] (41)</p> <p>[<···> pasiilgom Lietuvos <···>] (47)</p> <p>[Sava <···> kultūra <···>] (51)</p> <p>[<···> noras gyventi savo krašte.] (64)</p> <p>[<···> Meilė Lietuvai.] (66)</p> <p>[Tėvynės, savos kultūros, <···> žmonių ir t.t. ilgesys <···>] (81)</p> <p>[Išsiilgus tėvynės <···>] (85)</p> <p>[Tėvynės <···> ilgesys.] (86)</p> <p>[<···> sava kultūra, savi žmonės.] (89)</p> <p>[Buvo sunku be šeimos, be lietuviškų tradicijų.] (90)</p> <p>[Pasiilgau savo šalies <···>] (93)</p> <p>[<···> Kamavo didžiulis ilgesys tėvynei <···>] (100)</p> <p>[<···> savo šalies ilgesys <···>] (114)</p> <p>[<···> Trūko <···> mūsų kultūros <···>] (128)</p> <p>[<···> Kultūrinio gyvenimo gimtąja kalba pasiilgimas <···>] (135)</p>

	<p>[Daugiau <…> kultūrinės (priežastys – <i>aut.</i>). Noras gyventi šalia artimųjų, puoselėti lietuviškas tradicijas kartu su vaikais <…>] (145)</p> <p>[Tėvynės ilgesys.] (164)</p> <p>[Norėjimas gyventi savoje šalyje, šeima, sava kultūra <…>] (165)</p> <p>[<…> Savo krašto <…> ilgesys <…>] (168)</p> <p>[<…> Tiesiog, nerealus gimtinės ilgesys <…>] (173)</p> <p>[<…> kultūrinio gyvenimo labai trūko, gyvenant svetur <…>] (186)</p> <p>[Trauka namams <…>] (196)</p> <p>[Ilgesys <…> kultūros <…>] (206)</p> <p>[Neblėstantis ilgesys namams <…>] (208)</p> <p>[Namų ilgesys <…>] (222)</p> <p>[<…> Savas kraštas yra savas kraštas.] (228)</p> <p>[<…> savos kultūros ilgesys <…>] (234)</p> <p>[Ilgesys namams <…>] (235)</p> <p>[Tėvynės ilgesys <…>] (238)</p> <p>[<…> Kamavo didžiulis ilgesys tėvynei <…>] (100)</p>
Lietuvių kalbos stoka	<p>[<…> lietuvių kalbos vartojimas.] (48)</p> <p>[Sava kalba <…>] (51)</p> <p>[<…> lietuviakalbystė <…>] (52)</p> <p>[<…> gimtoji kalba <…>] (53)</p> <p>[<…> sava kalba <…>] (73)</p> <p>[<…> savos kalbos ilgesys.] (86)</p> <p>[Sava kalba <…>] (89)</p> <p>[<…> kalbos ilgesys <…>] (168)</p> <p>[<…> gimtoji lietuvių kalba <…>] (194)</p> <p>[Trauka <…> kalbai] (196)</p> <p>[<…> sava kalba <…>] (203)</p> <p>[<…> savos <…> kalbos <…> ilgesys <…>] (81)</p>
Bendravimo su artimaisiais stoka	<p>[Noras, kad vaikas augtų apsuptas senelių ir kitų artimųjų meilės <…>] (19)</p> <p>[<…> bendravimas su tėvais, seneliais, draugais <…>] (23)</p> <p>[<…> (svarbu – <i>aut.</i>) vaikų auginimas šalia senelių <…>] (48)</p> <p>[<…> senstanti mama.] (51)</p> <p>[<…> stiprėjo suvokimas, kad vis dėl to esame per toli nuo likusios šeimos, giminaičių, o ir seneliai, tėvai neina jaunyn, jiems anksčiau ar vėliau bus reikalingas mūsų rūpestis. <…> todėl pasiryžome grįžti.] (60)</p> <p>[Giminystės tąsa, senelių (ir – <i>aut.</i>) anūkų ryšys bei susikalbėjimas.] (104)</p> <p>[<…> noras būti su artimaisiais <…>] (120)</p> <p>[Vaikai norėjo matyti savo senelius, pusbrolius <…>] (141)</p>

		<p>[Gimus vaikui norėjosi, kad vaikas palaikytų ryšį su seneliais ir giminaičiais Lietuvoje <...>] (147)</p> <p>[<...> vaikų nepažinėjimas savo senelių, pusseserių, dėdžių, tetų.] (148)</p> <p>[<...> noras, <...> kad seneliai matytųsi su anūke <...>] (150)</p> <p>[Norėjau <...> kad mano vaikai būtų arčiau senelių <...>] (166)</p> <p>[Turime mažą vaiką, norime kad jis augtų tarp savų žmonių, žinotų, kur yra jos močiutė ar senelis.] (198)</p> <p>[<...> grįžome dėl vaiko, kad augtų su seneliais, bendrautų su artimaisiais <...>] (203)</p> <p>[<...> norėjosi, kad (vaikai – <i>aut.</i>) augtų apsupti senelių <...>] (232)</p>
Asmeninės priežastys ir pasikeitusios aplinkybės (6)	Artimųjų sveikatos problemos	<p>[Artimųjų ligos] (146)</p> <p>[Mamos vėžio diagnozė <...>] (148)</p> <p>[<...> mamos mirtina liga] (153)</p> <p>[<...> artimojo liga <...>] (191)</p>
	Santykiai su antrąja puse	<p>[Skyrybos.] (22)</p> <p>[<...> Vyras <...> per tuos 2 metus niekad neatvyko pas mane. Aišku skyryboms parvažiavau (į Lietuvą - <i>aut.</i>).] (24)</p>

3 priedas. Grįžimą lemiančios priežastys, susijusios su priimančiomis valstybėmis

Kategorija	Subkategorija	Ilustruojantys teiginiai
NEIGIAMAI VEIKSNIAI		
Kultūrinio ir socialinio ryšio nebuvimas (18)	Nepripažinimo jausmas	<p>[<…> Kalbos barjeras (užsienyje – <i>aut.</i>.)] (27)</p> <p>[<…> Norvegijoje visada <…> jausiesi svetimas <…>] (39)</p> <p>[<…> Norvegija tokia svetima <…>] (43)</p> <p>[<…> nors ir daug metų pragyventa svetur, ten (užsienyje – <i>aut.</i>) mes visada buvom ir busim emigrantais.] (44)</p> <p>[Jei ir turi gerą darbą, moki (tos šalies – <i>aut.</i>) kalbą, turi vietinių draugų, vistiek esi užsienietis.] (68)</p> <p>[<…> pavargome gyventi kitoje šalyje, kur nesijauti savas. Žmonės atrodydavo malonūs, bet vistiek į emigrantus žiūrėdavo kitaip, ir nesijautėme gerai gyvendami tenais (užsienio valstybėje – <i>aut.</i>) <…>] (79)</p> <p>[<…> manau, kad taip ir iki galo nepripažinau prie vietinės (Jungtinė Karalystė) kultūros.] (81)</p> <p>[<…> niekada nebūsi savas svetimoje šalyje <…>] (101)</p> <p>[Būdamas ne Lietuvoje, jaučiausi kaip svetimas toj (užsienio – <i>aut.</i>) šalyje <…>] (126)</p> <p>[Kita šalis, kita kultūra. Iš pradžių viskas tenkino tik po kurio laiko pastebėjome skirtumus <…>] (128)</p> <p>[<…> Kad ir kiek metų pragyventum užsienyje, niekada nebūsi tos šalies piliečiu. Pastovus emigranto statusas privedė prie noro grįžti į Lietuvą <…>] (175)</p> <p>[<…> čia (užsienyje – <i>aut.</i>) nesijaučiau sava.] (181)</p> <p>[Užsienyje jautiesi svetimas, nereikalingas <…>] (175)</p> <p>[<…> užsieny visada būsi svetimšalis.] (201)</p>
	Vietinių gyventojų būdas	<p>[<…> žmonės šalti <…>] (33)</p> <p>[<…> rasizmas, nelygios teisės <…>] (231)</p>
	Socialinio ryšio stoka	<p>[<…> socialinio gyvenimo stoka <…>] (40)</p> <p>[Socialinio gyvenimo trūkumas <…>] (42)</p>
	Sveikata ir medicininė priežiūra (12)	Psichologinė būklė
Sveikatos būklės pablogėjimas		<p>[Pablogėjo sveikata] (117)</p> <p>[<…> žymiai pablogėjo sveikata] (225)</p>

		[Sveikatos sušlubavimas <…>] (234)
	Netinkamas gydymas ir medicininė priežiūra	[<…> Norvegijos sveikatos sistema tragiška.] (75) [<…> mergaitės sirgimas nuolatinis, (užsienio šalies – <i>aut.</i>) daktarai nieko nežiūri.] (87)
Finansinis nepriteklus ir nestabilumas (8)	Didelės nuomos kainos	[<…> Pablogėjusi finansinė situacija (užsienyje – <i>aut.</i>) <…>] (23) [Praradau darbą <…>] (95) [<…> nebuvo aišku, ar pavyks išlaikyti darbą ir atlyginimą užsienyje <…>] (123)
	Blogėjanti finansinė padėtis	[Labiausiai lėmė Brexit <…>] (106) [Nežinomybė dėl Brexit taisyklių po pereinamojo laikotarpio, dėl kurio mano verslas galėjo nukentėti.] (133)
	Dideli mokesčiai	[<…> vyro algos <…> būtų turėję užtekti <…> mokesčiams <…> nes aš nebūčiau galėjusi dirbti.] (69) [<…> dideli mokesčiai Airijoje <…>] (116)
Covid-19 pandemija (6)	Pandemijos sukelta situacija	[<…> sienų ribojimai dėl viruso (Covid-19 – <i>aut.</i>) <…>] (116) [<…> galutinį apsisprendimą (grįžti – <i>aut.</i>) nulėmė tai, kad dėl Covid19, netekau darbo užsienyje <…>] (137) [Covid-19 <…>] (141) [Pandemijos sukelta <…> nepakeliama ekonominė situacija. <…>] (172) [Covid-19] (185) [Dėl pandemijos netekau darbo turizmo srityje, todėl sunku tapo išgyventi. <…>] (225)
Politinės sistemos nestabilumas (5)	Jungtinės Karalystės išstojimo iš ES sudėties (Brexit) pasekmės	[<…> nuomos kainos kosminės (labai didelės – <i>aut.</i>)] (61) [<…> Nuomos kainos labai didelės <…>] (69) [<…> Anglijoje, esu tikra, kad nebūčiau pajėgi ilgai mokėti didelę nuomą <…>] (190)
	Nepalanki politinė situacija	[Planas B (grįžti į Lietuvą – <i>aut.</i>), įvykus revoliucijai šalyje, kurioje gyvenau <…>] (191)
	Įstatymų pasikeitimas	[Pasikeitę įstatymai nesuteikė galimybės prasitęsti norimos vizos.] (219)
Saugumas (5)	Diskriminacija	[Diskriminacija užsienyje <…>] (10) [Nepatiko <…> požiūris į emigrantus] (13) [Neigiamas požiūris į imigrantus <…>] (84)
	Nesaugumo jausmas	[<…> nesijaučiau saugi svetimoje šalyje.] (130) [<…> saugumo jausmo nebuvimas <…>] (175)

Užimtu mas ir karjera (1)	Sunkumas rasti kvalifikaciją atitinkantį darbą	[<…> negalėjimas gauti kvalifikuoto darbo svečioje šalyje.] (84)
Gamtinė s sąlygos (1)	Palankesnių gamtinių sąlygų trūkumas	[<…> šilumos trūkumas, kadangi gyvenom (šalies – aut.) šiaurėje.] (67)

4 priedas. Problemos, su kuriomis susidūrė sugrįžę tiriamieji

<p>Lietuvos visuomenė (5)</p>	<p>[Mūsų visuomenė sugadinta.] (24) [Mūsų žmonės dauguma žiaurūs, ir netik kaiėjau darbintis, bet ir viešose vietose.] (65) [Žmonių piktumas. Nepasitenkinimas.] (87) [Žmonių piktumas, pasikėlimas.] (122) [Nepasitenkinimas – aut.) žmonių piktumu ir netolerancija.] (148)</p>
<p>Užimtumas ir darbdavių požiūris (4)</p>	<p>[Neigiamas požiūris į buvusius emigrantus ieškantis darbo.] (84) [Sunku rasti darbą tokį, kokį dirbau kitoj šalyj. Nors turiu toje srityje daugiau kaip 10 metų patirties.] (126) [Sunku rasti kvalifikuotą darbą, nors ir patirtis iš seniau yra, dar ir kalbą naują išmokau. Čia yra "jaunystės kultas <…>] (190) [Sudėtinga rasti darbą.] (236)</p>
<p>Aptarnavimas viešosiose institucijose ir įstaigose (4)</p>	<p>[Viešųjų įstaigų darbuotojų nemalonūs elgesys.] (85) [<…> lėtas aptarnavimas viešose institucijose.] (115) [Keista bankų veikla, informacijos stoka, tam tikras tolerancijos trūkumas <…>] (192) [Biurokratija.] (210)</p>
<p>Ekonomika ir finansai (3)</p>	<p>[Kainų skirtumas <…>] (115) [Sumažėjusios pajamos.] (197) [Pamačiau kaip Lietuva dar atsilikusi nuo vakarų (valstybių – aut.), nors sako besivejanti ir imanti iš jų pavyzdį. Praktikoje deja to nematai.] (224)</p>
<p>Politiniai ir įstatymai (1)</p>	<p>[<…> pas mus (Lietuvoje – aut.) yra kvailas įstatymas mišrioms poroms, kurioms yra varžomas leidimo gyventi Lietuvoje gavimas <…> nors esame susituokę 20 metų. <…> valstybė neturi supratimo ir įstatyminės bazės, kad žmogus gali <…> aktyviai gyventi per dvi šalis (dveiose šalyse – aut.) .] (191)</p>
<p>Gyvenimo emigracijoje ilgesys (1)</p>	<p>[Ilgėjausi Norvegijos ir likusių draugų.] (75)</p>
<p>Švietimas (1)</p>	<p>[Vaikų - mokytojų bendravimo kultūros lygmuo.] (104)</p>